

THE PROCESS OF RESOLUTION: FROM POLITICS TO ARMS

ÇÖZÜM SÜRECİ: SİYASETEN SİLAHA

PÊVAJOYA AŞITÎYÊ: JI SÎYASETÊ BER BI ÇEKAN VE

ALİ BAYRAMOĞLU

Democratic
Progress
Institute

October / Ekim / Cotmeh

2015

Published by
Democratic Progress Institute
11 Guilford Street
London WC1N 1DH
United Kingdom
www.democraticprogress.org
info@democraticprogress.org
+44 (0)203 206 9939

First published / İlk Baskı / Çapemenî Yekemîn: 2015

ISBN: 978-0-9929290-9-1

© DPI – Democratic Progress Institute, 2015

This is an assessment report of recent events in Turkey by Ali Bayramoğlu. It contributes to DPI's ongoing evaluation of on-the-ground situation in Turkey with regard to the Kurdish resolution process, and is one of a number of assessments on this topic, undertaken by experts both in the region and internationally.

Bu değerlendirme raporu Sayın Ali Bayramoğlu tarafından Türkiye'de ki son gelişmeler üzerine hazırlanmıştır ve DPI tarafından Kürt sorununun çözümüne dair Türkiye'de yaşanan gelişmelere ilişkin olarak yapılan düzenli zemin değerlendirmesi çalışmalarına önemli bir katkı sunmaktadır. Metin yerel ve uluslararası uzmanlarca DPI için hazırlanmış olan değerlendirme raporlarından birini oluşturmaktadır.

Ev raporeke nirxadinê ya bûyerên vê dawîyê yên Tirkîyeyê ye, ku ji alîyê Ali Bayramoğlu ve hatîye amade kirin. Ev nirxandin di şopandina DPI a rewşa li ser erdê ya Tirkîyeyê de, derbarê çareserîya Kurdî de tevkarîyek e û yek ji çendîn nirxandinên li ser vê mijarê ye, ku ji alîyê pisporên him ji herêmê û him jî yên navneteweyî ve hatine amade kirin.

This publication is copyright, but may be reproduced by any method without fee or prior permission for teaching purposes, but not for resale. For copying in any other circumstances, prior written permission must be obtained from the publisher, and a fee may be payable.

DPI – Democratic Progress Institute is a charity registered in England and Wales. Registered Charity No. 1037236. Registered Company No. 2922108.

Table of Contents / İçindekiler / Naverok

English / İngilizce / Îngilîzi	4
Turkish / Türkçe / Tirkî	35
Kurdish / Kûrtçe / Kurdî	67

Foreword

This assessment of recent events in Turkey was prepared for the Democratic Progress Institute (DPI) by prominent writer, columnist and Member of Turkey's wise persons commission, Ali Bayramoğlu. It presents the author's view on the current situation on the ground in Turkey, discussing in particular the Kurdish Question and the period preceding the November general elections. This paper follows assessments previously provided by other diverse voices in Turkey, and forms part of an ongoing evaluation by DPI of the situation on the ground there, which takes into account different views and perspectives. It contributes to DPI's ongoing evaluation of the on the ground situation in Turkey with regard to the Kurdish resolution, and is one of a number of assessments on this topic, undertaken by experts both in the region and internationally.

Through its activities and research, DPI aims to contribute to the establishment of structured public dialogue in this area, providing opportunities to all stakeholders in the conflict and its resolution to draw on comparative studies, to take part in inclusive forums, and to contribute to ongoing collaboration between all actors concerned. Further assessments of this kind will continue to be provided by the Institute, with the aim of creating a space for the sharing of different perspectives, thus broadening bases for constructive dialogue in relation to the Kurdish Question in Turkey.

Kerim Yildiz
Chief Executive Officer
Democratic Progress Institute

The process of resolution: from politics to arms

Introduction: Continuity and breakdown

In recent years the main issue shaping politics and democracy in Turkey has been the Kurdish question. The 'process of resolution', or henceforth 'idea for resolution-politics' that began in 2013 and was interrupted in July 2015, still has the determining characteristic as regards the present and future despite all the crises, ups and downs, buffetings and the total breakdown in July 2015.

The story of the search for a resolution is not new. From the point of view of the state, in order to quell the PKK revolt, the first seeking of contact with Öcalan began in the Özal period and continued in the 28 February days through the military. We know that in the second phase, after clashes flared up again between 2005 and 2008, contacts were established with the organisation and informal relations maintained, culminating in the talks held behind closed doors known as the Oslo process between 2008 and 2011. In 2012 a more transparent period of talks began and was proclaimed to public opinion as a process of resolution.

The milestones of this latest phase, the shattering of some taboos, the reduction in fear and public support for the process have been of the utmost significance. The ceasefire declared by the PKK at the end of 2012, linked to the resolution and politics which lasted until July 2015, the first stage of the withdrawal of armed forces, the emergence of a framework law for the resolution in 2014, talks between the parties which were public knowledge: Imrali-state, Imrali-HDP, HDP-government, the 28 February Dolmabahçe meeting and the stressing by Öcalan at Newroz in 2015 that a congress on giving up weapons was nigh are all stages constituting the critical history of the process of resolution.

When all these are placed consecutively three factors will be seen to have emerged:

-In Turkey, there is a continuity in the system and the organisation as regards the search and wish for a solution and Turkey has attained a certain maturity of experience. Conflict has

continued for 30 years, but the last 15 years have seen efforts for a solution and the last ten years the stage of contact-dialogue-talks.

-There has been steady progress. From the initial contacts to the Dolmabahçe accord the search for a resolution has deepened with every passing day. It has progressed irrevocably as regards legitimacy, expectations and even institutionalisation. Within this framework lasting input has been much stronger than the damage caused by periods of crisis.

-The peace process for both the Kurdish movement and the government has been a dynamic, changing process linked to the evolution of the Kurdish question, domestic political developments, tendencies of voters, the balance of forces in the Middle East and new developments. This has also made it difficult for the process to move forward and adapt its dynamics to new circumstances and demands, leading to many crises. If we add the difference in views and expectations between the parties to this structural fragility then we can see the extent of the difficulties. Hence, threats of force are frequently used by the parties as they bring new strategies to the table or re-determine the boundaries of discussion.

In this assessment the phase between the Kobani incidents (6-8 October 2014) and the breakdown of the process of resolution and recommencement of clashes will be addressed, both as regards fundamental developments and around partial analysis. This phase includes a period in which the process of resolution both reached its zenith and in which its dynamics were shattered. This tale of disintegration undoubtedly also indicates what possibilities exist for a return in addition to explaining the reasons for the breakdown, and incorporates this hope. As in our opinion, for the first time in the history of the conflict, the clashes between the state and the organisation are occurring within the parameters of concrete issues. The participation of Kurds in the administration in regions in which they are predominant, their administering themselves and their integration into local government is a concrete search and is expressed by the Kurdish movement with the concept of 'status'. Similarly, the formation of a Kurdish region in northern Syria is a second area of fundamental problems with links to the Kurdish question in Turkey.

There is an obligation to resolve, or at least neutralise, these two problems besetting the relations between Turkey and the Kurdish movement at this stage.

1. The Dolmabahçe Accord

At the beginning of 2015 the process of resolution had reached a height, while by the end of the year it has sunk to its lowest ebb. Following the Gezi incidents in 2013 which shook Turkey and constituted a breaking point for the policies of the government, and the 17-25 December coup/corruption dossier events, 28 February 2015 was to be a bright day. On that day in the office of the Prime Minister in Dolmabahçe Palace in Istanbul two members of the government (Deputy PM Yalçın Akdoğan and Interior Minister Efgân Ala), Public Order and Security undersecretary Muammer Dervişoğlu, who had been appointed as coordinator of the process of resolution, and three MPs known as the HDP Imrali delegation (Sırrı Süreyya Önder, İdris Baluken and Pervin Buldan) held a joint press conference. This meeting, which had been awaited for some time in political circles, was a significant signal that the parties were determined to overcome the Kobani crisis and continue the process. A crucial stage had at last been reached. There were three points on which agreement had been reached as regards a road map. (1) Emphasis of the talks stage and a declaration of its general framework, (2) The setting up of a monitoring committee for the talks, and (3) Öcalan's calling on the PKK to convene a congress to discuss laying down weapons. The press conference was held to announce the talks and their framework and to mention the conference on giving up arms. A few days later the deputy PM was to announce that the names of those to be on the monitoring committee were being determined. It was then expected that Öcalan would make a direct call on the organisation, which was to be a crucial step towards negotiations.

However, the path was not that straightforward. Hence, the parties had not been able to reach agreement on a single text for the press conference. There were two texts, each with different emphasis. The intention had been to read out a single text and for the government to approve it, but this desired outcome did not happen. Whereas the intention had been to read out a joint statement detailing what steps needed to be taken and the mutual understanding required to reach a lasting solution, what occurred was that two texts were read out. The text read out by Önder from the HDP was a summary of a 70-page report

prepared by Öcalan a few months before, called a road map, representing the Kurdish party's viewpoint. The points the Kurdish side wished to address in order to achieve a lasting solution were summarised in a rather abstract language in ten articles.¹ The text underlined Öcalan's wish regarding the PKK holding a disarmament congress in the spring months. The final paragraph of the text read as follows:

“Öcalan's fundamental point is this: while taking the 30-year period of conflict to a lasting peace, it is our goal to reach a democratic solution. I am inviting the PKK to convene a congress in the spring months in order to make a strategic and historic decision as regards the giving up of the armed struggle on the basis of minimum agreed principles. This invitation is a historic declaration of intent for politics to replace the armed struggle. I send my greetings to all democratic forces that are working and will work for this, knowing that we are closer than we have ever been to peace. May it be auspicious.”

The question as regards whether the expression in this paragraph: “minimum agreed principles” indicated a congress “with or without pre-conditions” would be central in the subsequent impasse.

Despite the failure to reach agreement on a joint text, the text to be read out by the Kurdish side was approved by the government side. In other words, agreement was reached between the two parties pertaining to the acceptability of the text. Hence, there were claims that changes had been made to the wording after meetings and bargaining.. Milliyet said: “Changes were made in articles 6, 8 and 9 of the text. Demirtaş (a few days before the press conference) said on TV that agreement had been reached on article 6, including the expression: ‘process of resolution to open the way to a new security structure’, a wording subsequently altered to read: ‘The addressing of the relationship between democracy and security in the process of resolution in a manner that will protect public order and freedoms’. Article 8 in the draft was changed from ‘the development of equality mechanisms’ to ‘the development of a pluralist democratic understanding’, while the

---

¹ These ten articles are as follows: 1. Definition of democratic politics and content 2. Definition of national and local dimensions of democratic resolution 3. Legal and democratic safeguards for free citizenship 4. Headings for relations between democratic politics and the state and society and for its institutionalisation 5. The socio-economic dimensions of the process of resolution 6. The addressing of the relationship between democracy and security in the process of resolution in a manner that will protect public order and freedoms 7. Legal solutions and safeguards for problems of women, and cultural and ecological problems 8. The development of a pluralist democratic understanding recognising the concept of identity and its definition 9. The democratic definition of a democratic republic, joint homeland and people, and the introduction of legal and constitutional safeguards within a pluralist, democratic system 10. A new constitution to aim to internalise all these democratic transformations.

sentence 'the introduction of legal and constitutional safeguards within a pluralist, democratic system' was added to the wording 'The democratic definition of a democratic republic, joint homeland and people' in article 9. If the assumption and claim subsequently made by the Kurdish side of a joint text and of the state backing out at the last minute is true, then it is highly likely that the text over which bargaining took place was the Kurdish side's text. However, even if this is the case, it has a limited significance, as the state was expecting Öcalan's call for a disarmament congress to be concrete and explicit. The joint text, or the Kurdish side's text, was a concession made to render such an appeal possible. The abstract language used, the existence of points indicating general change, security and the removal of certain crucial matters from the main draft supports this view. Nonetheless, when it is considered that the process of resolution moved ahead through interaction and the mechanism of persuasion, the point reached was symbolically important.

In the text read out on behalf of the government by the Deputy PM at the press conference there was nothing new. The state's insistence on the giving up of weapons was repeated and the state's familiar paradigm of the process was in a way refreshed.

In spite of two texts being read out at the press conference, it was the Kurdish side's text that attracted attention, both from the press and public opinion. Undoubtedly this was because for the first time the subjects Öcalan indicated for negotiation and his demands were made public in the presence of the government and where there was equal representation of the two sides.

So what should we make of this joint press conference in the light of this data?

Despite everything it was important that the parties presented their demands towards an agreement publically side by side. If a realistic appraisal has to be made it may be said that this point only expressed an intention and a beginning. It was also an effort to satisfy the demands that were then current by fulfilling three conditions. It is apparent that when the dynamics of Turkey and the difficulties of the process of resolution are taken into consideration, the symbolic-political value of the point reached was a lot more than surmised. Turkey was establishing a concrete relationship with the structure, organisation

representing the Kurdish question during an uprising. Even if uttering the word negotiation was carefully avoided, the negotiation of a giving up of arms and negotiation of the Kurdish question were put in the same pot. At the time I made the following appraisal:

“This situation indicates a significant and concrete beginning of a great resolution or a march to peace. There is no doubt that there will be ups and downs and difficulties, but what is important is that the process of resolution continues to advance, overcoming obstacles as it has today. This process is undoubtedly the product of historical necessities which will assist in the country and system’s progress towards democracy. Hence, the characteristics of the Kurdish question, for instance the text regarding the basis for agreement, makes reference to the administrative and state structure of the country and the reordering of state-society-political relations and the political regime, depicting the resolution of the Kurdish question within this framework. The parties’ speeches and meetings have declared publically the framework of what must be done and what topics must be included to secure an agreement. Let us underline that these ten articles have been shaped around the road map prepared by Öcalan. This tableau indicates three issues: 1. It has been officially recorded that there are two parties to the question. 2. Within this framework it has been expressed that the process of resolution will proceed through negotiation. 3. As regards its function, it has been established that there is a parallelism between the giving up of weapons and the steps to be taken in the Kurdish question (from the definition of citizenship to self-government). This is the fundamental difference between the spring of 2013 and the spring of 2015. There is no doubt that there will be ups and downs and difficulties, but what is important is the crossing of a line and the breaking of another taboo ...”

However, this peak in the process of resolution also heralded the beginning of a downward spiral.

The stage reached, first and foremost the press conference, was subjected to arbitrary interpretation by both sides and was instrumentalised, with the result that the question of the accord soon became an object of conflict. The descent that began at that peak is continuing today with the same force. The first phase of this downward spiral is the period up until the end of July, including the General Elections of 7 June 2015, when the process was frozen on account of tension. The second phase is the ‘renewed armed period’ following the ISIS attack on Suruç on 20 July, when the non-conflict situation ended, and PKK actions and state operations started anew. In Mesut Yeğen’s words, the equation “either negotiations or a revolutionary popular uprising” would soon bring the PKK to declare armed

de facto autonomy in certain areas, and the conflict was to turn into open warfare in urban areas. The question: 'Why did this downward spiral take place?' is important.

Before seeking an answer to this question based on analysis, it will be useful to take a look at incidents that occurred, underlining the periodic elements.

2. Struggle for sovereignty

The attack by ISIS on the Kurdish city of Kobani in Syria close to the Turkish border in the autumn of 2014 constituted the first major crisis in the process of resolution between Turkey and the Kurdish movement. Differences of paradigm between the parties emerged, or in other words, contradictions exploded². The situation was like this: the civil war in Syria and the lack of central authority gave Kurds resident in that region the opportunity to govern themselves and a new sphere opened for the growth of the Kurdish movement in Turkey, which is closely linked to the Kurdish political organisation in the region. The Kurdish political imagination, with this development, has accelerated socially, politically and even internationally, and the South East of Turkey and the North East of Syria have begun to complement each other directly, both socially and symbolically and a process of indirect supplementation has commenced. Naturally, this has become a determining factor in the strategy of the Kurdish movement and in the definition of the process of resolution become a virtual pre-condition as far as the Kurds are concerned. As for the Turkish state, it has on the contrary endeavoured to 'keep internal and external Kurds separate from each other' and see 'any Kurdish political entity in Syria as a red line', defining the situation as 'national integration within national borders.' Tension between the parties increased and reconciliation became more complicated.

The first effect of this situation on Turkish-Kurdish relations was seen in the incidents of 6-8 October 2014 in Turkey.³ These incidents were to lead to the emergence of another

---

² See Ali Bayramoğlu, <http://www.democraticprogress.org/wp-content/uploads/2015/03/Ali-Bayramoglu-Feb-Assessment-3-languages1.pdf>

³ These incidents broke out after the first Rojava crisis, when Kurdish communities protested at Turkish policies following the besieging of Kobani by ISIS in September 2014. The Kurdish political movement called Kurds onto the streets claiming the AKP was supporting ISIS, and protests turned violent in many provinces.

fundamental contradiction in addition to the question of Rojava. This contradiction was the struggle for political dominance in Kurdistan of Turkey.

The mistrust created by the street protests and insurgency-type Kobani (6-8 October 2014) actions trying to involve PKK militants, militia and the people, causing the deaths of 50 people, which frightened and challenged the state, led to a significant change in state strategy. Since then the AKP has stressed the need for 'public order', and begun to see crucial holes in it as the result of the flexibility or misuse of the process of resolution, making it a pre-condition for continuing the process. In addition to the disorder of the protests, this also includes the PKK abandoning all efforts to 'state-build', such as setting up clandestine political centres and devolving power. This concept is seen by the government as a question of sovereignty, as an existential question for the state. The first step taken by the government in this regard was to draft the Internal Security Law. The draft bill was sent to parliament on 24 October 2014, immediately after the Kobani incidents, and began to be debated on 19 February 2015, being passed on 27 March 2015. The law was based on the principle of enabling the security forces to intervene more rapidly and effectively in urban incidents. It broadened the powers of the police and limited judicial supervision.⁴ These measures were vehemently opposed by democratic public opinion and the Kurdish political movement. In addition to claims that Turkey was facing a military coup, that there would be a fascist order and that the police would have the powers to carry out massacres, serious criticisms were levelled at the new law, saying a security mentality was being given prominence over the political rationale. The Kurdish political movement both surfed the crest of this wave of reaction and adopted a political language that nourished this wave of

---

⁴ The controversial articles of the Internal Security Law are as follows:

- The police were given the authority to hold people for up to 48 hours as regards offences committed jointly. The police were also granted the power to make 'preventive arrests', even where no offence has been committed, on the grounds that the safety of others may be jeopardised.
- Police will be able to search persons and property solely on the written, or, in emergencies, the verbal order of a superior.
- Police will be able to use firearms against persons attacking with petrol bombs, inflammables, gas and similar objects, in order to render the attack ineffective.
- Police will be able to intercept and listen to communications on the written instructions from the head of the security directorate or intelligence branch.
- Persons wearing emblems belonging to illegal organisations or wearing clothes similar to uniforms, or who carry banners or pictures considered illegal, or who shout such slogans will receive prison sentences of 6 months to 3 years.
- It has been made illegal to cover completely or partially the face with a cloth or similar material, in order to conceal one's identity, when on a demonstration.
- A governor will be able to order police officers to arrest those suspected of committing offences. The governor will also be able to use all public appliances, such as ambulances and fire engines and allot tasks to the personnel concerned.
- Those who oppose the decisions of the governor face a prison sentence of between 3 months and 1 year.

reaction in order to protect its own sphere of influence. The allergy to Tayyip Erdoğan in the country became entwined with this language. It is necessary to admit that as much as a debate on democracy, what took place was a struggle for 'political domination' and 'the protection of areas that were beginning to become autonomous'.

Today the question of sovereignty and control of territory is a new element which constitutes one of two fundamental structural elements, on which we will dwell at length, that are obstructing the process of resolution.

3. Preludes to conflict

The press conference took place at Dolmabahçe in spite of the increasing tension, with Erdoğan urging continuation and an intervention by Öcalan, and agreement being reached with him. However, it needs to be pointed out that the tension and mistrust created by the Kobani incidents on the government side, and the Internal Security Law on the Kurdish side had not been entirely overcome. Another factor affecting this was the general election looming in June 2015. Opinion polls showed that for the first time a Kurdish party, the HDP, might exceed the national threshold of 10%. The HDP exceeding the threshold meant that the ruling party, the AKP, faced the loss of between 50 and 60 deputies in the South East in particular. This would also prevent the AKP achieving a constitutional majority in order to introduce a presidential system of government and perhaps even mean the party would be unable to form a government. The HDP's election rhetoric was based on this element. With the slogan: "We will not allow you (Erdoğan) to be executive president" the HDP followed a path in which throughout the campaign they targeted the AKP, actually lambasting their partner in the process of resolution. The aim was to capture the AKP's Kurdish vote and the vote of Turks worried about the implications of Erdoğan and the executive presidential system he envisages. Another slogan employed by the HDP was "becoming an all-Turkey party". The answer as to why the Dolmabahçe meeting rapidly turned into an object of conflict should be sought in these circumstances. It was influenced and overshadowed by the political competition in question. The parties began to accuse each other and make completely different interpretations of the meeting. At the beginning of March President Tayyip Erdoğan went as far as to say he found the "Dolmabahçe meeting and the tableau there to be erroneous".

The Kurdish side, interestingly, approached the accord frostily, and avoided being seen too close to the AKP. Immediately after the meeting Demirtaş said: “the government doesn’t offer a shred of trust”, and this was followed by statements from Kandil trivialising the meeting. Although the Kurdish movement expressed its lack of faith in the other side, the accord began to bear fruit and they then declared the text they had read out to be a ‘joint text’ or ‘text of the accord’.

The Kurdish side said that talks with the government over the form of the text should be interpreted within this framework. They then went one step further and claimed the pre-condition for Öcalan calling on the PKK to convene a disarmament congress was the acceptance of the ten articles in the text. Negotiations should commence immediately within the framework of these ten articles. As for the government, it said it had approved the Kurdish side reading out its text and that talks had been held on this subject, but that there was no agreement on anything else.⁵ The government stressed that the disarmament congress mentioned in the Kurdish text should be convened. Ministers even claimed that Kandil was not listening to Öcalan, and the government stepped up its stance linking the process of resolution to the giving up of weapons. Let alone accepting the Dolmabahçe accord, it even avoided using the word party.

4. The Erdoğan factor and the election campaign

Tension rose until on 20 March 2015 things finally broke down. Prior to a visit to Ukraine, Erdoğan made a statement to the press where he said the following regarding a monitoring committee:

“I don’t look positively on this. When I was asked what I thought of the group from the Wise Persons going when I was PM I said I didn’t consider it to be right. These things are not right. Just as in every country it is the intelligence organisations that direct these matters. They must continue to manage this process...”

A few hours later Erdoğan made a stronger statement to journalists on the aircraft. I was amongst the reporters accompanying the President and I received the following answers to

---

⁵ For instance, Deputy PM and government spokesperson Bülent Arınç said the press conference had been delayed by two weeks and that 60% of the Kurdish text had been altered.

questions I posed on both the Monitoring Committee and the Dolmabahçe meeting, resulting in a sudden freeze in the atmosphere around the process:

In Diyarbakır there are Nevruz celebrations and this year a concise call for the giving up of arms is expected. What is your expectation?

I've been waiting for years. This is not new. We have to see this in practice. Our government abolished assimilation policies Is it still possible to say there is a Kurdish problem in this country? Kurdish citizens may have problems as may Turkish citizens, but unfortunately, those who are talking about a Kurdish issue are encouraging discrimination and there are those benefiting from this. They are Kurdish nationalists and they are gaining political advantage from this...

If there is no Kurdish issue and if most things have been resolved, what is the process of resolution trying to achieve? For instance, on 28 February at Dolmabahçe a text was read out.

Not one text, two texts were read out. The text they read out was completely different to the one read out by Yalçın Bey. They were not the same text, if you recall.

Doesn't the fact the ten articles were read out mean that at least in one sense the HDP is being talked to regarding the Kurdish issue?

I do not think that meeting there was right, as the Deputy Prime Minister was there next to a group from parliament. Previously, a colleague would meet them when necessary and a statement would be issued. But on those occasions there would not be two separate texts read out. I don't consider it right. As for the ten articles, there is no call for democracy there. The Deputy PM made a statement after that, entirely contradictory. So what did they talk about? Can you call that a joint declaration?⁶

You said you do not consider the monitoring committee to be right. Now you say you do not find the Dolmabahçe meeting to be right, either. You are the person who initiated the process. If it hadn't been for your decision it would not have got to this point. Prior to becoming President you said you would continue to pursue this. The government consults you constantly on this. On the one hand we look to the government, then you say there has been a mistake.

---

⁶ On 17 July Erdoğan repeated the following: "I absolutely do not accept the expression Dolmabahçe accord. On the one side there is the government and on the other the political party with a group [in parliament]. What kind of accord are you talking about? If it is a step to be taken for the country then the place for this is parliament. An accord can never be made with those who rely on the protection of a separatist organisation. This is unthinkable."

Look. The government is not in constant consultation with the President. They used their own initiative there. But I also have the right to say I am discomfited by this. This is what I said. When I was asked what I thought of the group from the Wise Persons going when I was PM I said I didn't consider it to be right. Now when something like this is done and I am asked about it I have to give the same answer. Hence, I'm saying I do not agree with this.

Are you entirely opposed to the existence of a monitoring committee?

I'm the person who set up the Wise Persons. But I think it is wrong for such a group to be sent to the island. Someone said 15 should go, then it was 10. This is a disaster, a step intended to increase the legitimacy of the island. Consequently, it is a dangerous step.

Well, how should we perceive the Process of Resolution at this point?

The Process of resolution has not been constructed solely around the Kurdish issue. The question of the process is based on ending deaths and grieving mothers all over the country. The process is a step towards this. All 78 million are included in this. Therefore all citizens are making a contribution. As you know, the first step in this was the Democratic Opening. Then the Project for National Unity and Fraternity. After that we said Process of Resolution. The process developed like this, separate from the Kurdish question. I constantly say to those who use the term Kurdish issue, so some people think the policies of denial and assimilation are continuing..."

These comments by President Tayyip Erdoğan were to rapidly produce results. The question of the Monitoring Committee was shelved and the government was to repeat and emphasise "public order" and say that the limit had been reached as regards steps to be taken.

This was followed by an election campaign in which Erdoğan participated actively. During this campaign, as we have mentioned above, the greatest rivalry was between the AKP and HDP over the question of the threshold and its relation to the constitutional majority. The process of resolution also featured prominently in this campaign and rivalry and was instrumentalised to a significant extent. Erdoğan began to go from city to city and target the HDP and Kurdish movement's stance at rallies. On the one hand he used an old discourse that did not differentiate between the HDP and PKK, calling the Kurdish movement terrorist,

and on the other he reduced the process of resolution to one of the organisation giving up arms, entirely rejecting the idea of negotiation, saying things such as: “There is no Kurdish problem”, “there is no table” and “there is no negotiation”. In response to this, the HDP position was that an AKP government would be tantamount to fascism, adding that Erdoğan had abandoned the Dolmabahçe accord for personal reasons in order to establish his own dictatorship.

When looking at the election campaign this appraisal is unavoidable: the two parties closely involved in the running of the process used the difficulties in the process as weapons against each other. The HDP’s direct attacks on the AKP and Erdoğan deepened mistrust and psychologically weakened the government’s belief in the process of resolution, while Erdoğan’s “negationist” language, added to the state’s stern face during the Kobani incidents, led to a loss of hope on the Kurdish side.

How can we explain the change in Erdoğan’s approach, which began with the Kobani incidents and sharpened during the election campaign? It will be useful to underline four interwoven elements here.

As we have mentioned above, the Kobani incidents led to the opinion that the PKK was following a double political path, and the perception that the question of political sovereignty in the Kurdish region was a serious risk, becoming established in the state, government and particularly with Erdoğan. The government’s more cautious approach to the Kurdish movement’s bi-directional policy (both seeking integration and efforts to replace public authority), and its making [an end to] all threats to public order and withdrawal of guerrillas a pre-condition for the process of resolution are a result of this perception. This perception played a consolidating role in the state’s paradigm based on the giving up of weapons. The election campaign made the expression of this and its functioning possible.

Another element complementing this were developments in Rojava (The Kurds’ setting up an autonomous administration based on cantons, the Kobani crisis, and cooperation between the international coalition and the PYD) and the way this was perceived by the state. The Kurdish movement in Turkey putting down roots in Northern Syria, the possibility

and claims of a Kurdish corridor on the border carrying the risk of a Kurdish policial entity under PKK control constitute one of the sensitive points for Erdoğan and the system. This sensitivity over Rojava combined with sensitivity over public order to prepare the ground for a rectification of strategy in Erdoğan's administration. This correction may be defined as grounding the process of resolution in a way that protects the nation state against existing risks and developments, and thereby imposes a limit on Kurdish demands.

A third element is the difference of paradigm between the parties, and the increasing influence of new input and subjective political impulses at the level of decision making. President Tayyip Erdoğan has not changed his main definition of the process of resolution, despite all the steps that have been taken. Erdoğan assumes that in an environment of democratisation and in the event of weapons being given up this issue will disappear. He has been repeating for years the importance he attaches to the ending of pressure induced by weapons. He thinks that the steps they have taken, for instance, their ending of the denial of the existence of the Kurds, their broadening of freedoms and the recognition of cultural differences have abolished discrimination and is of the opinion, consequently, that he has removed the Kurdish issue. In all likelihood he believes this will be consolidated by steps in the new constitution.

As for the fourth element, it was directly related to the election. A populist and pragmatic election strategy imposed the discourse used by the AKP and Erdoğan. When President Erdoğan was pursuing a constitutional majority that would render the transition to an executive presidential system possible prior to the elections of 7 June, he was aware that his main source of votes was the conservative constituency. Polling conducted before the elections indicated a rise in support for the MHP, due to fears aroused by the process, which, with the risk of it adding to the buffeting the AKP had suffered in the previous two years were subjects of which Tayyip Erdoğan and the AKP were painfully aware. With the HDP adopting a similar discourse against the AKP, this language became even more fomented. Hence, some of Erdoğan's hawkish comments could be seen as responses to the discourse and campaign of the HDP and Demirtaş. Immediately after the elections at an assessment meeting attended by PM Davutoğlu and myself, the PM was asked why he had adapted his language to that of Erdoğan. He replied, saying: "towards the end of the campaign polls showed we were heading for a vote below 40%, so I resorted to this

language to consolidate our vote.” In conclusion, the sharp language adopted during the campaign was due more to the instrumentalising of the process of resolution than a reflection of the political situation. The clearest indication of this is to be found in the booklet produced by the AKP as part of its election material. “A 100-article convention for a New Turkey” contains the following sentences written by PM Davutoğlu: “From a centralised structure to a decentralised structure and political representation of social differences...” This proposal, from the point of view of the process, indicated the next possible step (at least as far as the Davutoğlu team was concerned) that the existing political situation would permit.

However, certain developments after the elections made it impossible for a softening and a return to political methods and the process of resolution, and tension continued to rise.

5. 7 June 2015 General Elections

The elections of 7 June resulted in the AKP failing to gain a majority sufficient to form a government for the first time in 13 years. The party lost 9 percentage points compared to the previous elections in 2011, receiving 40.66%. The legal party representing the Kurdish political movement, the HDP, achieved an unexpectedly high proportion of the votes, 13%, and 80 deputies in the 550 member Turkish Grand National Assembly (TBMM).

There are many reasons for the fall in the AKP’s vote. Corruption dossiers, the increasing authoritarianism of the government and the concentration of power around one person, the end of the wave of reforms and the power struggle with the Gülen movement come to mind immediately. In addition there are important questions such as: ‘Did the process of resolution contribute to the ruling party’s loss of votes, and, if so, to what degree?’ There are two indicators to which we can resort. The first of these is the votes the AKP lost to the anti-process MHP in the conservative-nationalist region of Inner Anatolia, which is most lukewarm as regards the process. In the whole of Turkey around 4% of voters switched from the AKP to the MHP, 40% of the total votes lost by the party. The results in Inner Anatolia are striking: at the 2015 general elections in Kayseri the AKP vote fell by 12.5% while the MHP vote increased by 9.5%. In Sivas the AKP’s vote loss was 6% while the MHP’s vote

increased by 8%. In Yozgat the AKP vote fell by 8.28% and the MHP vote rose by 9.19%. In Kırıkkale the difference was 11% and 9% and in Aksaray 8% and 12%.

This tableau demonstrates that the AKP paid the price of taking risks in trying to resolve this issue, as has happened in many countries with similar problems. It is also necessary to point out that, as they emphasised in post-election internal assessments, AKP leaders are of the opinion that the process was one of their main reason for the loss of votes, and are trying to adapt their attitudes accordingly.

The second clear indicator of this matter is the votes the AKP lost to the HDP in the East and South East, where developments around the process of resolution had the opposite effect. The stance of the government over Kobani and the uprising of 6-8 October, debate over the Internal Security Law, the return of Erdoğan and the AKP to a security language reminiscent of the 1990s and comments such as: 'there is no process, table or issue' led for the first time to a collapse in the AKP vote in Kurdish areas. The party's vote fell from 51% to 34-35% in East and South East Anatolia compared to the previous elections. To give a few examples, in Ağrı the AKP's vote fell by 30%, while the HDP's vote exceeded 70% in Ağrı, Hakkâri, Muş and Van, and in Hakkâri was 85%, Diyarbakır 78% and Mardin 72%. In Bitlis and Kars the party achieved a majority for the first time.

Looking at these results it may be said that the increase in the vote received by the MHP, which went up from 13 to 17%, as well as the HDP and AKP vote, offers clues as to the effect the election results may have on the process of resolution policies of the political parties.

As regards the rise of the HDP, its success went beyond a reaction to the AKP by Kurdish voters. The story of the Kurdish political movement's legal parties, which began with the HEP in 1990, with parties being closed down and new ones founded, continued with DEP, HADEP, DEHAP, DTP, BDP and now the HDP. On account of the 10% national threshold these parties usually entered parliament as independent candidates or through alliances with other parties. Their vote from the 1990s onwards varied from 4 to 7%. The elections of 7 June 2015 marked the first time a legal party of the Kurdish political movement succeeded in entering parliament, comfortably eclipsing its previous highest vote of 7%.

There were two visible dimensions of the voter's interest in the HDP. The first dimension was the serious crisis in the opposition and a sense of hopelessness emanating from it. In the previous 13 years parties from the CHP to the MHP were far from producing an alternative to AKP policies, left behind by the democratisation and change, and no one could even imagine their forming a government. With this vacuum and in an environment where there was increasing reaction to the government and ruling party system, the HDP, which had emerged with the claim to be an all-Turkey party (for instance, in the Presidential elections), attracted support on account of its demands around environmental issues, gender issues, secular freedoms and participatory democracy, as much as offering a solution to the Kurdish question. In the Presidential elections a segment of voters who would not vote for the AKP and had given up on the CHP opted for Demirtaş, and the HDP achieved a new bloc of voters of between 1.5 and 2%. The fact that in the 7 June elections in the event of the HDP exceeding the threshold it was the only party that could break the power of the AKP meant it attracted many protest or borrowed votes. This support for the HDP has been calculated to have been around 3%.

The second dimension is the fact that for the first time a large proportion of Kurdish votes in the East and South East in particular went to the HDP.

For years in the Kurdish regions there were two main political traditions: one religious-conservative, the other secular-left. Many right wing parties relied on large blocs of votes in places such as Urfa, Bitlis and Batman. The AKP inherited this legacy. The success of the AKP's economic, social and solidarity policies, increases in investment in the South East and its approach after 2005 which distanced itself from Turkish nationalism, further increased its support. The 15% swing from the AKP to the HDP in the region at the June elections was due to a number of reasons. In addition to the government's return to the language of denial, the sensitivity over Rojava nourished a sense of identity in Kurdish voters and the historic claim of the Kurdish movement created a mobilisation, even amongst pious segments of the population, that took the HDP over the threshold. In this context it is also necessary to open brackets as regards the process of resolution. One of the crucial points reached in the 2 and a half years of the process was the social legitimacy gained by the search for self-government and its connection to concepts such as honour and democracy and their natural extension from the psychological level to the political level.

These factors and different perceptions amongst voters regarding the process of resolution, in addition to the pre-election crises, were to be reflected in the post-election situation.

This situation meant that despite the possibility existing for the AKP and HDP to form a government they kept their distance from each other. The HDP's insistence during the election campaign that it would not join forces with the AKP, and its claim that the AKP was the same as ISIS, added to the AKP's mistrust of the HDP and voters' reaction, produced negative results as regards interaction and contact between the two actors of the process of resolution.

6. Intermediate balance sheet

What sort of balance sheet is it necessary to draw up immediately after the 7 June elections?

Let us go back in time a little. As we know the latest efforts for peace began with Erdoğan's declaration of a process of resolution at the beginning of 2013. This was followed by a period of non-conflict and talks between Imrali and the state were made public. Then Öcalan's 2013 Newroz letter was read out in front of the crowds in Diyarbakır and was covered live by all television channels. This was followed immediately by the formation of the Wise Persons delegations, who began to tour Turkey explaining the importance of peace. Bridges were gradually established between the HDP-Imrali-state-government, a framework law to cover possible negotiations was enacted and, finally, the famous Dolmabahçe meeting took place early in 2015. Two years passed like this.

All this took place, despite the intermittent crises, the destructive developments such as the Kobani incidents, for instance. Continuity was ensured and the stages reached were marked. However, from the outset a fundamental structural problem existed, which was complemented in time by two historical-political elements that were to constitute the fragile aspects of this process.

The structural problem was the difference in expectations from the process between the AKP and the Kurdish movement, and their differing paradigms. On the government side the aim was to resolve the Kurdish question through a broadening of individual rights and the political sphere and a strengthening of local administrations. For the AKP the pre-condition for this was for the PKK to give up arms. Following this, the assumption was, and still is, that the issue would disappear after certain reforms, constitutional changes and political and democratic integration took place. Whereas for the Kurdish movement the main aim was for the Kurds to govern themselves, to achieve a status, for a general amnesty, mother tongue education and a powerful autonomy after the release of Öcalan.

This structural difference caused many problems, pauses and difficulties in definition from the very start. The parties based their positions in the process on this difference in demands. All political moves, accusations, coercion and statements were within this framework as the sides endeavoured to legitimise their own paradigms. As this difference emerged on the one hand, and was hidden under the carpet on the other, progress was made.

This gulf became wider as time went on and there was new historical and political input, such as the YPG, a derivative of the PKK, setting up cantons on the Syrian border with Turkey in Rojava, thereby implementing Öcalan's and the PKK's desired autonomy and self-government formula. As this became increasingly a sine qua non for the Kurds and the Kurdish movement, it became as important as the process of resolution, and even, particularly recently, more important. For the Turkish state this development meant the following: the organisation was waiting for the state to disappear and establishing new spheres of influence. The Kurdish movement in Turkey was beginning to combine politically and socially with Northern Syria. Turkey saw this as a threat for its own Kurdish issue and as the risk of a "PKK state" to the South. This interpretation was the pretext for once again introducing instruments of security.

The second input was the Kobani actions of 6-8 October in Turkey. As a result of these protests the state's fears that the KCK was beginning to replace public authority in Kurdish regions, and that militias were being organised and becoming established were clarified. Control of territory began to be a priority for the state.

As the importance of Rojava and control of territory began to gain importance in the strategy of the parties, they gradually became the main factors influencing strategy.

7. The Second Rojava crisis

Only a week after the elections of 7 June a crucial development took place, which was to sharpen these contradictions further. The town of Tal Abyad, which had been under siege from the YPG with aerial support from coalition forces, fell and was lost by ISIS. There is no doubt that this development was of great strategic importance from both the point of view of the YPG and the Kurdish movement, and of Turkey.

The Kurds of Syria are organised in three cantons along the 911 kilometre border with Turkey. The easternmost canton, Cizire [Jazireh], borders Iraq, while in the west the canton of Afrin is only 30 kilometres from the Mediterranean. In between is the canton of Kobani. The Tal Abyad corridor between Cizire and Kobani and the Jarablus line between Kobani and Afrin were under ISIS control. Therefore, the three cantons were separated. With the fall of Tal Abyad on 15 June Cizire and Kobani cantons were united. While this unification was appropriate for the Kurdish movement's strategy and made the Kurds happy, it had the opposite effect on the sensitivities of Turkey. It rang alarm bells in Ankara and created irritation. In other words, while the Kurdish movement felt it was making great progress with the support of the international coalition, and statements from Kandil were to this effect, as regards Turkey's official policy, the formation of a PKK state on the other side of its Southern border was becoming a serious problem.

In these circumstances a new page in the Rojava crisis was to begin in July 2015, and this structural issue was once again to emerge in front of the path of Turkish-Kurdish relations and the process of resolution.

As ISIS was being pushed westwards along the Syrian border, the possibility that the YPG might cross the Euphrates and reach Afrin, thereby uniting the three Kurdish cantons, was seen by Turkey as an effort to establish a Kurdish corridor. Turkey was concerned that there

were/would be initiatives to Kurdify the area, and that this was a precursor to a state fabric, an unacceptable security risk as far as it was concerned.

In a speech on 26 June the President said: *“We will never permit a state to be established in the north of Syria. We will not ignore changes to the demographic make up of the region. Whatever it takes we will prevent this.”* In state and government circles the dual strategy expressed was to remove ISIS from the Jarablus line and to prevent it falling to the PYD by establishing a 90 km-long security zone. This was followed in the press, particularly in the pro-government press, by the propagating of a war campaign calling for an operation to establish a security zone in Syria. This campaign was scotched by the intervention of the foreign ministry. The operation in question, which was not about to commence, was one that might take place if necessary, and was a warning and a show of strength.⁷

In an article I penned on 1 July 2015 I gave following response to the meaning of the developments in relation to solution process:

“The new post-election equilibrium and developments in the region are raising tensions. For the first time the process of resolution faces disintegration. The first outcome of these developments from the point of view of the system is that ‘national worries and security concerns’ are beginning to replace the ‘process of resolution and politics’ as the main focus of the Kurdish question. The balance of forces in the region, including the status of the PYD-PKK, combined with the traditional state reflex adopted by the AKP, means this change of emphasis may not only be temporary. It is evident that this situation is putting serious pressure on the process of resolution and that there may be clashes and crises in Turkey, Iraq and Syria. The second result concerns the reactive and closed climate in Turkey as regards political perceptions. This climate has been arrived at as a result of the tendency in conservative politics to attribute the problems in the country, the difficulties and failures

---

⁷ This briefing is as follows:

- Turkey is the country that runs the greatest risk as it has a 911 km-long border with Syria and it has adopted a clear stance as regards the Assad regime. The international community is opposed to ISIS. In this framework the Kurds are receiving support (despite Turkey) from the international coalition, first and foremost the USA, and are legitimising and consolidating their status.
- Recent discussions over intervention in Syria and the establishing of a security corridor are not just a search for a way to prevent the uniting of the Kurdish cantons, but are also intended to prevent ISIS seizing control of the western border with Turkey, and of their doing that in concert with Assad. For in such a scenario with the Öncüpınar and Cilvegözü border crossings falling into the hands of ISIS would mean all Turkey's contact routes into Syria would be closed and there would be a new wave of migration from a region with a population of 4 million that Turkey would not be able to cope with. Diplomatic measures are being taken, as there is no option of a military intervention on our own.

and resulting crises, with a conspiracy-theory mentality, to Western and Israeli centred external hands and external enemies. In this climate all debate and criticism on internal problems, first and foremost the Kurdish question, is declared off limits and everything is reduced to the level of the state and questions of 'technology', the 'organisation', 'interests' and 'tactics'. International forces are said to be making efforts to establish a Kurdish state in the region, and this is transformed into the main element that defines the Kurdish question. While domestic and democratic needs and principles are ignored, national interests and the needs of politics win the day. This second factor is known to have become closely linked to the first, and it is apparent that these factors have had an adverse effect on the perception of the Kurdish question as well as inciting polarisation."

The fall of Tal Abyad led to Turkey taking a series of measures against the PYD and ISIS. The most concrete expression of what foreign ministry officials described as 'diplomatic and political precautions are being taken' in response to developments in Rojava were the contacts made between Turkey and the USA regarding cooperation in the region. The opening of the Incirlik air base to the international coalition in May during a visit to the USA by Hakan Fidan, the establishing of a secure zone in Jarablus and Turkey playing a more active role gained importance after the fall of Tal Abyad. On 18 July agreement was reached at a meeting between John Allen and Feridun Sinirlioglu. The assessment by Hürriyet newspaper's Washington correspondent Tolga Tanış on this issue on 27 July 2015 is illuminating:

"The developing relationship the PKK extension PYD has established with the USA while fighting ISIS in the north of Syria, and the progress it has consequently made, was the main reason for the decision made regarding Incirlik. It would not be incorrect to state that the possibility of the Kurds reaching the last canton, Afrin, in the north west, giving the Kurds control of 80% of the Turkey/Syria border, and the boost to the PKK given by the US/PYD relationship, forced Turkey into collaboration with the US. Hence, the greatest expectation Ankara has from new cooperation with Washington is that the Americans will be more aware of Turkish sensitivities regarding the Kurds. The second part of Erdoğan's plan is that Turkey does not want the Kurds in the area between Jarablus and Azaz. And it doesn't want ISIS there either...."

8. The third Rojava crisis

The reaction of ISIS to this agreement was the Suruç attack of 20 July.⁸ This assault constituted a new milestone in relations between Turkey and the Kurdish movement, or, more accurately, in tensions between the two parties.

On 21 July KCK CO-president Bese Hozat declared that the AKP was responsible for the attack, and HDP MPs made similar statements the same day. On 22 July two police officers were killed in Ceylanpınar. The PKK's armed wing, the HPG, claimed responsibility, saying it was "retaliation for Suruç". On 23 July another police officer was killed. On the same day ISIS attacked a Turkish unit on the border and on 24 July Turkish planes bombed ISIS targets. The Kurdish movement claimed this was an attempt to conceal the truth regarding Suruç. Again, on the same day a conclusion of the Turkey/US talks was announced and bases were opened up for use by the international coalition. Turkey was taking on a more active role, while it was claimed that guarantees had been obtained from the PYD that it would not cross to the western side of the Euphrates.⁹ On 25 July Turkish planes hit PKK camps as well as ISIS positions. The most significant result of these 4 days of incidents was the end of the state of non-conflict and the breakdown of the process of resolution.

As the only local force fighting ISIS in Rojava together with the international coalition, the PYD turned to its advantage its being organised on its home ground and also as a means to achieve international legitimacy. Its fundamental policy aimed to prevent Turkey entering this area. Its claim that ISIS was involved in active collaboration with Turkey was used energetically, and even in an exaggerated manner. It was evident that the USA-Turkey agreement had upset the Kurdish movement that was following such a strategy. Turkey's involvement as a regional actor in the coalition against ISIS was considered to carry the risk of threatening the PYD's privileged position and restricting its movement. The PKK's attributing the Suruç attack to the Turkish government, its claim that: "ISIS equals Turkey", retaliations and statements saying attacks on PKK camps helped ISIS were all the result of efforts to establish awareness and the support of public opinion.

---

⁸ 34 young people died and more than 100 were injured in the bomb attack in the Suruç district of Şanlıurfa province on 20 July.

⁹ A statement from the Foreign Ministry on 24 July 2015 was as follows: "The Council of Ministers, based on the authority granted to it by the TBMM on 2 October 2014 has approved the use of bases by the USA and certain countries in the region considered suitable by us to carry out air operations with manned and unmanned aircraft against ISIS. Turkish Air Force planes will also take part in these operations. "

The Turkish-American agreement rushed through by the Turkish side after the fall of Tal Abyad and the breakdown of the process, in other words, the new balance of forces in Rojava, were a contributory factor to the rivalry between Turkey and the Kurdish movement in the region.

It is evident that the renewed conflict cannot be explained either by the Kurdish movement's claim that it is responding to state operations, or by the government's stressing its reaction to PKK actions. The problem to a large extent stems from new developments, new dynamics in the process and new strategies emerging as a result of this. In its present state the process of resolution is far from meeting the expectations of the parties with their new positions and as a result conflict has once again broken out.

In concrete terms we have constantly underlined throughout this assessment the emerging situation and balance of forces in Rojava, and the point reached in the Southeast where on the one hand there are efforts to declare autonomy and on the other operations to prevent this, resulting in a struggle for control of territory, a situation that the process of resolution has not been able to embrace or answer, leading to both sides once again resorting to violence.

9. New strategies: Autonomy and security

It will be useful to take the appraisal one step further. As much as the renewed conflict is related to the limits of the functions of the process of resolution, it also has an aspect that encompasses new strategies.

Let us first look at the situation from the point of view of the Kurdish movement. Prof. Dr. Mesut Yeğen, an important expert on the process, wrote the following piece that was published in Bashaber on 21 September 2015. The article was entitled: "Revolutionary Popular War" and defines the PKK's new strategy with clarity:

“The PKK’s grand aim is known: Democratic autonomy or self-government. After years of waging an armed struggle for an independent, united, socialist Kurdistan, the PKK has for some time been working towards a ‘free’ Kurdistan by means of democratic autonomy or self-government. It envisages achieving this through one of two ways: either negotiation or Revolutionary Popular War. Since 2011 the PKK has been saying: “negotiation, if it doesn’t work, democratic autonomy through revolutionary popular war”. According to this new doctrine, the alternative to negotiation is no longer guerrilla struggle in rural areas, but revolutionary popular based on urban conflict involving PKK militants and militias amongst the Kurdish masses. And as is also known, just as it did after the collapse of the last round of the process of resolution in July 2011, today, too, the PKK has declared Revolutionary Popular War.”

Steps taken by the organisation and statements from Kurdish structures confirm Yeğen’s appraisals.

On 15 July 2015 KCK Co-president Bese Hozat wrote in Özgür Gündem that “the new period is that of revolutionary popular war”. Whereas on 19 July the KCK Co-president Cemil Bayık called for fortifications, resistance and arming.

Following a call made by KCK Executive Council member Duran Kalkan on 27 July for the de facto implementation of autonomy, from August onwards the DBP (Party of Democratic Regions) began to make declarations of autonomy in various units of settlement, along with provincial chairs and, if they existed, elected mayors. In August alone autonomy was declared in 12 places, in Şırnak city on 10 August, in Silopi on 12 August, in Cizre on 12 August, Nusaybin on 12 August, Yüksekova on 13 August, Muş/Varto and Muş/Bulanık on 13 August, Hakkâri city on 14 August, Diyarbakır/Sur on 14 August, Diyarbakır/Silvan on 15 August, Van/Edremit on 15 August and Van/Başkale on 16 August.

In places where autonomy was declared it was explicitly explained in all proclamations that KCK authority would replace state authority. As DBP Şırnak Provincial Chair Salih Gülenç explained in a notification:

“As the Şırnak People’s Assembly, all state institutions in the city have lost all legitimacy for us. In this way no one appointed by the state will be able to govern us. From now on as a people we will

construct our life on a democratic basis through our own administration. We will develop our own democratic self-defence against attacks. From now on we will govern ourselves in our city. We will not allow others to govern us."

Following this PKK militias carried out actions such as digging trenches and setting traps to prevent the security forces entering the areas in question and to impede their authority. As for the state, it declared these and adjacent areas to be special security zones and the result was street clashes, curfews and civilians suffering harm.

It is a significant fact that, following the HDP's success at the 7 June elections, the party was reined in by statements and criticisms emanating from Kandil. Statements defining the HDP's vote and limiting its all-Turkey image, and criticisms of HDP politicians' statements distancing themselves from armed declarations of autonomy may be depicted as an attempt to prevent legal politics becoming a "centrifugal force" within the Kurdish movement and to control it. This initiative may be seen as a move to ensure all parts of the Kurdish movement adhere to the strategy of revolutionary popular war and the de facto and armed declarations of autonomy.

On 28 September an interview with Murat Karayılan in Politika newspaper included the following expressions which point to the big picture from the viewpoint of the Kurdish movement:

"We are not saying: 'tomorrow or the next day this or that will happen.' We see the move to develop our own form of solution in a self-reliant manner, realising a democratic autonomous Kurdistan as a historic step and we are taking it forward. 80% of the rural area of Hakkari is under guerrilla control. The Turkish state cannot go there. The situation in Şırnak and Dersim is similar. A significant part of Amed and Garzan is also like this. The Serhat region, too."

There is no doubt that the strategy of the government has been reshaped on the basis of extreme sensitivity regarding developments in northern Syria and the tendency to see a Kurdish corridor as the greatest threat. Steps taken, for instance to seek to set up a security zone with US support between Afrin and Kobani cantons, efforts to put a distance between the PYD and international forces and to separate the PYD from the PKK have brought with

them a move away from politics to public order, complete mistrust of the organisation and a loss of trust in the process of resolution.

However, in the latest period the really determining issue from the point of view of the government has been the PKK's declaration of de facto autonomy and its efforts to establish sovereignty through resistance, which the government defines as a question of public order. It is possible to say that the state has discovered the resistance and mobilisation power of the organisation step by step. Hence the legal measures taken after the Kobani incidents, such as the Internal Security Law, in order to counter state-like structures in the region. With the Suruç attack and subsequent actions, this has passed to another phase, with a sharper security strategy. The state's approach in July was: "There is no change in our paradigm, the process will continue, but first we need to rein in the organisation, that is why operations are being carried out". It can be said that the PKK's claim that "the AKP equals ISIS", its blaming the government for the Suruç attack, challenging statements from the HDP and Kandil, retaliation by the organisation, the killing of three police officers and abduction attempts gave the government the opportunity to resort to the security measures it had been considering for some time.

Developments in August also led to another realisation, pertaining to the declarations of autonomy, as regards the depth of the political and military power of the organisation's militants and militia forces in the region. At security summits assessments along the lines that the PKK had opened up the political sphere in order to consolidate its power and that "the HDP is reliant on the PKK's efforts to set up a state and in order for the process to remature these must be thwarted " began to be reflected frequently in newspapers.

Statements by President Erdoğan such as, *"we are going through a troubled period. We wanted a democratic opening project and a process of resolution. We wanted to take this forward. During the process our governors were not carrying out operations as they now are in line with our instructions, perhaps so they would put themselves in order. After that they started preparations for a new phase."* and *"they took advantage of the process of resolution to turn the Southeast into an ammunition dump"*, confirmed the difficulties encountered by the state in the struggle for control and expressed how security had now become the priority.

It would not be incorrect to say that from the point of view of the government the point reached today is one where the intervention will continue until there is an acceptable level of control in the region. Hence, it is necessary to understand President Erdoğan, PM Davutoğlu and Deputy PM Akdoğan's statements that: "*operations will continue until things are cleaned up*" in this context.

It is evident that the situation and policies have gradually changed form and that there has been a move to a policy of reining in and regaining territory or control. This situation is expressed from the point of view of the AKP as a pre-condition for the continuation of the process, or for the start of another.

Conclusion

The situation is like this: The process of talks, which commenced with the two sides having different expectations, intentions and goals, has today become unworkable on account of these differences. Some progress has been made despite these differences and the stage reached where demands have been aired and reaching agreement has been mentioned. On the other hand, regional dynamics, the coming into being of a common Kurdish region, the revival of the Kurdish dream and particularly developments in Rojava have taken the Kurdish issue in Turkey in a direction outside the country.

So how can further progress be made? We can talk about four areas of congestion that need to be resolved in order for the process to move forward.

The first area is the effect of the "Rojava issue" on the process of resolution. The second area of congestion concerns reducing the gulf between the Kurdish expectation of negotiations and the government's political evaluation. The main responsibility here lies with the government. Instead of unilateral "democracy grafting" it is possible to take the process forward through interaction with the Kurdish side regarding what may be implemented. On topics such as the definition of citizenship and local government, negotiation, on the condition that it be put to parliament, is a step that can easily be taken. Unless this happens it will be difficult to move forward.

The third point concerns the responsibility of the Kurdish side. The Kurdish political movement has for a long time expressed its wish to be adjoined to the system in an autonomous fashion and in recent times has put this into practice. But the same movement is also pursuing a structure in the Kurdish region that would include a parallel state structure with the functions of justice, public order and property. These are two things that cannot be realised at the same time. The Kurds cannot expect the government to extend talks until a return is made to the line of legitimacy which the government calls "public order". The path to be followed here is not control of territory, but reconstruction. This reconstruction will occur through local government reform after negotiation.

None of these points of congestion is impossible to overcome...

It is necessary to note down these words of Karayılan in Özgür Politika newspaper on 28 September: *"We do not want to obstruct the election. That is why we are debating it. In future, we want to fulfil our responsibility so that an environment is created where both in Turkey and in Kürdistan people can go to vote in safety. I hope they do not create problems. We are discussing this and will clarify our position in the coming days. But as I said, we will make no efforts to influence or obstruct the elections. If the other side signals it is open to a solution, if it pushes the door ajar, our door will be open."*

At every opportunity President Erdoğan emphasises that he initiated the process of resolution and that it is possible in suitable circumstances that he would relaunch it. One of the important figures of the process of resolution, Beşir Atalay, said on 8 October in an interview he gave to Al Jazeera the following:

"These processes are difficult. There are ups and downs and interruptions. It happens like this in every country. It usually takes 9 or 10 years. This is how I look at it. I see the current environment as conjunctural. A lasting solution to these problems will be achieved through work such as this. Sometimes there will be breakdowns, and sometimes things will not go as you wish."

It may be said that the problem is of redefining the process in a way that encompasses the new issues and needs. The first episode is over. There has been a strong slide downhill, but this does not mean the door is closed to a return.

Special Security Zones Created by the State

- Blue Areas : Special Security Zones created by the State
- Red Areas : Autonomy Declared areas by the KCK and People Assemblies.

Önsöz

Yakın dönemde Türkiye’de meydana gelen gelişmeleri içeren bu değerlendirme raporu tanınmış gazeteci, yazar ve Akil İnsanlar Heyeti üyesi Sayın Ali Bayramoğlu tarafından Demokratik Gelişim Enstitüsü (DPI) için hazırlanmıştır. Yazarın kendi görüşlerini içeren metin, Türkiye’deki mevcut gelişmeleri özellikle Kürt sorunu ve Kasım ayında yapılacak erken genel seçimler öncesi dönem ekseninde değerlendirmektedir. Bu değerlendirme raporu, daha önce Türkiyeli farklı isimler tarafından hazırlanan ve ülkedeki gelişmelere dair farklı yaklaşımları ve görüşleri içeren değerlendirme raporları bütününe bir parçasıdır. Yine rapor serisinin diğer raporları gibi bu çalışma da DPI tarafından Kürt sorununun çözümüne dair Türkiye’de yaşanan gelişmelere ilişkin yapılan düzenli zemin değerlendirmesi çalışmalarına önemli bir katkı sunmaktadır. Metin mevcut haliyle yerel ve uluslararası uzmanlarca DPI için hazırlanmış olan değerlendirme raporları serisinden biridir.

Demokratik Gelişim Enstitüsü (DPI), toplumsal anlaşmazlıklara demokratik çözüm yolları geliştirilmesi amacıyla, farklı kesimlerden düşünce insanlarını bir araya getirerek, fikirlerini, kaygılarını ve önerilerini açıklayıp, paylaşabilecekleri bir ortam yaratmak amacıyla çalışmalar yürütmektedir. Enstitümüz farklı görüşlerin paylaşılması ve Türkiye’deki Kürt sorununa ilişkin yapıcı bir diyalog için gerekli zeminin oluşturulması amacı çerçevesinde benzer değerlendirme raporları hazırlamayı sürdürecektir.

Kerim Yıldız

İcra Kurulu Başkanı

Demokratik Gelişim Enstitüsü

ÇÖZÜM SÜRECİ: SIYASETTEN SİLAHA

GİRİŞ: SÜREKLİLİK VE KOPUŞ

Son yıllarda Türkiye’de siyasetin ve demokrasinin güzergâhını şekillendiren ana konu Kürt sorunu oldu. 2013’te başlayan 2015 Temmuz’unda kesintiye uğrayan “çözüm süreci” ya da bundan böyle “çözüm-siyaset fikri” yaşadığı tüm krizlere, iniş çıkışlara, örselenmelere rağmen, tüm yeni girdilere, bugünkü mutlak kopuş görüntüsüne rağmen ülkenin hem geldiği nokta hem geleceği açısından hala belirleyici bir nitelik taşıyor.

Çözüm arayışının öyküsü yeni değil. Devlet açısından PKK isyanını dindirmek için Öcalan’la ilk temas arayışlarının Özal döneminde başladığını, 28 Şubat günlerinde askerlere sürdüğünü biliyoruz. İkinci evrede, çatışmaların yeniden alevlenmesi üzerine 2005-2008 yılları arasında örgütle temas kurulduğunu, enformel ilişkilerin sürdürüldüğünü, 2008-2011 arasında ise Oslo Süreci adı altında kapalı bir görüşme döneminin yaşandığını da biliyoruz. 2012 sonu itibarıyla bu kez daha şeffaf bir görüşme dönemi başlamış ve bu, kamuoyuna “çözüm süreci” olarak deklare edilmiştir.

Bu son evrenin kilometre taşları da kimi tabuların yıkılması, korkuların azaltılması, çözüm ışığının belirmesi ve kamuoyu tarafından benimsenmesi bakımından son derece önemli olmuştur. 2012 sonunda PKK’nın ilan ettiği ve o günden 2015 Temmuz’a kadar siyasete ve çözüme endekli olarak süren ateşkes, 2013’te silahlı güçlerin çekilmesinde ilk aşamanın yaşanması, 2014’te çözüm için çerçeve bir yasanın çıkması, taraflar arası görüşmeler, İmralı-devlet, İmralı-HDP, HDP-hükümet arasında kurulan kamuoyunun bilgisine sunulan görüşmeler, 28 Şubat Dolmabahçe toplantısı, 2015 Nevruz’unda Öcalan’ın silah bırakma kongresinin eşige gelindiği vurgulaması, çözüm sürecinin kritik tarihini oluşturan etaplardır.

Tüm bunlar arka arkaya koyulduğunda üç hususun öne çıktığı görülecektir.

-Türkiye’de, sistemde ve örgütte çözüm arayışı ve iradesi açısından bir süreklilik vardır ve Türkiye belli bir deneyim olgunluğuna erişmiştir. Çatışma 30 yıllıktır, ancak bunun son 15 yılı çatışmaya çözüm bulma çabalarına, son 10 yılı ise bir temas-diyalog-görüşme evresine tanıklık etmiştir.

-Yol daimi kazanımlarla şekillenmiştir. Zaman, deneyim ve etkileşim ilk temastan Dolmabahçe mutabakatına uzanan çizgide, çatışma çözümü arayışını, her geçen gün biraz daha derinleştirmiştir. Meşruiyet, beklenti, hatta kurumlaşma açısından geri dönülmez noktaları geride bırakarak yol alınmıştır. Bu çerçevede kalıcı girdiler kriz dönemlerinin tahribatından çok daha güçlü olmuştur.

-Gerek Kürt hareketi gerek siyasi iktidar için ise barış süreci, Kürt sorunun genel evrimine, ülke içi siyasi gelişmelere, seçmen eğilimlerine, Ortadoğu'da dengelere, yeni girdilere ve imkânlarla bağlı, dolayısıyla dinamik ve değişken nitelikler taşıyan bir süreçtir. Bu durum sürecin ilerlemesini, sürecin dinamiklerinin yeni durumlara ve taleplere uyarlanmasını zorlaştırmakta, birçok kriz ve kopuş temel olarak bu nedenle yaşanmaktadır. Bu yapısal kırılmalığa, tarafların sürece bakış ve beklenti farklılıklarını, bu konuda aralarındaki makasın oldukça açık olduğu hususunu eklerseniz çözüm sürecinin kırılmalıklar açısından serencamını görebilirsiniz. Nitekim bu çerçevede tarafların yeni stratejileri masaya getirme ya da tartışma sınırlarını yeniden belirleme arayışı, sıkça güç tehdidi ya da güç kullanımı üzerinden yapılmaktadır.

Bu değerlendirmede Kobani olaylarından (6-8 Ekim 2014), çözüm sürecinin koptuğu ve çatışmaların ağır bir şekilde devam ettiği döneme kadar geçen evre gerek temel gelişmeler gerekse kısmi analizler etrafında ele alınacaktır. Bu evre çözüm sürecinin kendi öyküsü bakımından hem zirveye ulaşıldığı, hem de mevcut süreç dinamiklerinin darmadağın olduğu bir kesiti içermektedir. Bu dağılma öyküsü hiç şüphe yok ki, nedenlerini ortaya koyduğu kadar, geri dönüş imkânlarının neler olduğuna da işaret eder ve bu umudu içinde barındırır. Zira devlet ve örgüt arasındaki çatışmalar, kavganın tarihinde, bizce ilk kez somut sorunlar ya da sorun sahaları çerçevesinde yaşanmaktadır. Kürtlerin yoğun olarak yaşadıkları bölgelerde yönetime katılmaları, kendilerini yönetmeleri, yerel yönetimlere tam entegre olmaları arayışı somut bir arayıştır ve Kürt hareketi tarafından "statü" kavramıyla ifade edilmektedir. Keza Kuzey Suriye'de bir Kürt yaşam ve egemenlik alanının oluşması ve siyasi olarak yapılandırılması, bunun Türkiye'nin Kürt meselesiyle bağlantıları ikinci temel sorun alanıdır.

Türkiye ile Kürt Hareketi arasındaki ilişkilerin önünde bu aşamada ödev olarak bu iki sorunun çözülmesi, en azından kuşatılması bulunmaktadır.

1. DOLMABAĞÇE MUTABAKATI

2015 yılının başı, çözüm sürecinde ulaşılan tavan seviyeydi, aynı yılın sonu ise yine aynı sürecin adeta sıfır noktasını oluşturdu. 2013 baharında Türkiye'yi sarsan, algı ve iktidar politikaları açısından bir kırılma noktasının yaşanmasına yol açan Gezi olayları, 17-25 Aralık darbesi/yolsuzluk dosyaları hadisesinden sonra, 28 Şubat 2015 ışıklı bir gün olacaktı.

O gün İstanbul'da Dolmabahçe Başbakanlık çalışma ofisinde buluşan iki hükümet üyesi, çerçeve yasayla çözüm sürecinin koordinatörü olarak görevlendirilmiş KGM müsteşarı (Başbakan Yardımcısı Yalçın Akdoğan, İçişleri Bakanı Efgân Ala, KGM müsteşarı Muammer Dervişoğlu) ile İmralı heyeti olarak bilinen HDP'li üç milletvekili (Sırrı Süreyya Önder, İdris Baluken, Pervin Buldan) ortak bir basın toplantısı yaptılar. Bir süredir siyasi çevrelerde beklenti yaratan bu toplantı Kobani krizinin aşılması ve çözüm sürecinde tarafların devam istikametinde irade koymalarının önemli bir işaretiydi. Artık en kritik eşiğe geliniyordu. Bu noktada çözüm sürecinin gündeminde, yol haritasına dair hemfikir olunan üç konu vardı: (1) Görüşme aşamasının vurgulanması ve bunun ana çerçevesinin kamuoyuna ilanı, (2) Görüşmelere ilişkin bir izleme komitesinin kurulması, (3) Öcalan'ın PKK'ya silahı bırakma gündemiyle bir kongre toplama çağrısı yapması. Basın toplantısı, görüşme ve çerçevesinin kamuoyuna duyurulması, silah bırakma kongresinin zikredilmesi için yapılmıştı. Bir kaç gün sonra, hemfikir olunan son hususla ilgili olarak süreçten sorumlu başbakan yardımcısı, İzleme Komitesi'ndeki isimlerin belirlenmek üzere olduğu söyleyecekti. Ardından sıranın Öcalan'ın somut ve doğrudan örgüte yapılacak çağrısına gelmesi, müzakereye doğru kritik bir adım atılması bekleniyordu.

Ancak yol bu kadar dolambaçsız değildi. Nitekim taraflar basın toplantısına gelirken tek bir metin üzerine anlaşmamışlardı. Ortada biri Kürt tarafının, diğeri hükümetin olmak üzere görüşme çerçevesine farklı vurgular yapan iki metin vardı. Başlangıçta tek bir metnin okunması, hükümetin bunu onaylamakla yetinmesi kararlaştırmış, ancak istenilen sonuç elde edilememişti. Bu durumda basın toplantısı mutabık kalınmış bir müzakere çerçevesine değil, farklı çerçeveye yönelik farklı önerileri işaret edecekti. Sorunun çözümü için hangi adımların atılması gerektiği, kalıcı çözümü sağlayacak mutabakat pistlerinin neler olduğu konusunda tarafların farklı ve kesişen görüşleri görüşlerini ortaklaşa bir duruşla telaffuz edilecekti. Dolayısıyla basın toplantısında iki ayrı metin okundu. HDP'li Önder tarafından okunan ilk metin, bir kaç ay önce Öcalan tarafından hazırlanan, müzakere yol haritası olarak

adlandırılan ve Kürt tarafının bakışını temsil eden 70 sayfalık bir raporun özeti idi. Kürt tarafının nihai bir çözüme ulaşmak için görüşmek, ele almak ve çözmek istediği konuları 10 madde halinde oldukça soyut bir dille özetliyordu.¹⁰ Metin, PKK'nın silahsızlanma kongresinin bahar aylarında yapılmasına dair Öcalan'ın isteğinin altını çiziyordu. Nitekim metnin son paragrafı şu ifadelerden oluşmuştu:

“Öcalan'ın temel belirlemesi de şudur: Bu 30 yıllık çatışma sürecini kalıcı barışa götürürken, demokratik bir çözüme ulaşmak temel hedefimizdir. Asgari müşteregin sağlandığı ilkelerde, silahlı mücadeleyi bırakma temelinde, stratejik ve tarihi kararı vermek için PKK'yi bahar aylarında olağanüstü kongreyi toplamaya davet ediyorum. Bu davet, silahlı mücadelenin yerini demokratik siyasetin almasına yönelik tarihi bir niyet beyanıdır. Barışa her zamankinden çok daha yakın olduğumuzu bilerek, emek veren ve verecek olan bütün demokrasi güçlerini selamlıyoruz. Hayırlı uğurlu olsun.”

Bu paragrafta yer alan “asgari müşteregin sağlandığı ilkelerde” ifadesi, “bir ön koşula mı yoksa koşulsuz bir kongreye mi işaret ediyor” sorusu daha sonra yaşanacak tikanıklıkların da merkezinde yer alacaktır.

İki taraf arasında ortak bir metin konusunda mutabakat sağlanamamasına rağmen, Kürt tarafının okuyacağı metin hükümetin onayından geçmiş, bu konuda görüşmeler yapılmıştı. Başka bir ifadeyle Kürt metni konusunda, nihai olarak iki taraf arasında bu metnin “okunabilir” olduğuna dair bir anlaşmaya varılmıştı. Nitekim metnin pazarlıklarla ve görüşmelerle kimi değişikliklere uğradığı iddialar arasında yer aldı. Bir referans gazetesi olan Milliyet'in konuyla ilgili haberi şöyleydi: “Barış süreci için öne sürülen 10 madde içinde, 6, 8 ve 9. maddelerde değişiklik oldu. Demirtaş'ın (toplantıdan bir kaç gün önce) televizyon ekranında (hemfikir olunan maddeler bunlardır diyerek) okuduğu metindeki, ‘çözüm sürecinin yol açacağı yeni güvenlik yapısı’ ifadelerinin yer aldığı 6. madde, ‘çözüm sürecinde demokrasi güvenlik ilişkisinin, kamu düzenini ve özgürlükleri koruyacak şekilde ele alınması’ şeklinde değiştirildi. Taslak metindeki 8. maddede “eşit mekanizmaların geliştirilmesi” ifadesi ise ‘çoğulcu demokratik anlayışın geliştirilmesi’ ifadesine dönüştü. ‘Demokratik cumhuriyet,

¹⁰ Bu 10 madde şunlardı: 1. Demokratik siyaset tanımı ve içeriği 2. Demokratik çözümün ulusal ve yerel boyutlarının tanımlanması 3. Özgür vatandaşlığın, yasal ve demokratik güvenceleri 4. Demokratik siyasetin devlet ve toplumla ilişkisi ve bunun kurumsallaşmasına dönük başlıklar 5. Çözüm sürecin sosyo-ekonomik boyutları 6. Çözüm sürecinde demokrasi güvenlik ilişkisinin kamu düzenini ve özgürlükleri koruyacak şekilde ele alınması 7. Kadın, kültür ve ekolojik sorunların yasal çözümleri ve güvenceleri 8. Kimlik kavramı, tanımı ve tanınmasına dönük çoğulcu demokratik anlayışın geliştirilmesi 9. Demokratik cumhuriyet, ortak vatan ve milletin demokratik ölçütlerle tanımlanması, çoğulcu demokratik sistem içerisinde yasal ve anayasal güvencelere kavuşturulması 10. Bütün bu demokratik hamle ve dönüşümleri içselleştirmeyi hedefleyen yeni bir anayasa. 10. Bütün bu demokratik hamle ve dönüşümleri içselleştirmeyi hedefleyen yeni bir anayasa.

ortak vatan, milletin demokratik ölçülerle tanımlanması' ibaresinin yer aldığı 9. maddeye de, 'çoğulcu demokratik sistem içerisinde yasal ve anayasal güvencelere kavuşturulması' cümlesi eklendi." Kürt tarafının daha sonra dile getireceği ortak bir metnin varlığı ve son anda devlet tarafının bundan vazgeçtiği varsayımı ve iddiası doğruysa, bunun, üzerine pazarlık yapılan Kürt tarafının metni olması kuvvetli bir ihtimaldir. Ancak hemen belirtmek gerekir ki, bu böyle dahi olsa, bunun anlamı sınırlıdır. Zira devletin beklentisi Öcalan tarafından silah bırakılması için bir kongre toplama çağrısının somut ve açık bir şekilde yapılmasıydı. Ortak metin ya da Kürt tarafının metni, bu çağrıyı mümkün kılacak bir adım, bir taviz olarak kabul edilmişti. Kullanılan soyut dil, genel bir değişime işaret edilen hususların varlığı, güvenlik gibi kimi kritik konuların ana taslaktan çıkarılması bu bakışı desteklemektedir. Bununla birlikte çözüm sürecinin karşılıklı etkileşim ve ikna mekanizması üzerinden yol aldığı düşünülürse, gelinen nokta sembolik açıdan önem taşıyordu.

Basın toplantısında siyasi iktidar adına ise Başbakan Yardımcısının okuduğu metinde ise yeni bir şey yoktu, devletin ısrarlı silah bırakma talebi yineleniyor, çözüm süreci bildik devlet paradigması gözüyle açıklanıyor, bir tür niyet tazeleniyordu.

Bu toplantıda iki metin okunmasına rağmen gerek basında gerek kamuoyu algısında öne çıkan Kürt tarafının metni oldu. Bunun ana nedeni şüphe yok ki, Öcalan'ın işaret ettiği müzakere konuları ve talebinin ilk kez siyasi iktidar önünde kamuoyuna duyurulmasıydı ve iki tarafın eşit temsiliydi.

Peki, ortak basın toplantısına bu veriler ışığında nasıl bir anlam vermek gerekir?

Bir mutabakata doğru tarafların taleplerini kamuoyu önünde ilk kez yan yana dile getirmeleri her şeye rağmen önemli bir andı. Gerçekçi bir tespit yapmak gerekirse, gelinen bu noktanın sadece bir niyeti ve başlangıcı ifade ettiği söylenebilir. Bu, aynı zamanda çözüm sürecinin on ve o aşamada gündeminde bulunun üç koşulun yerine getirilmesi, tatmin edilme hamlesiydi. Türkiye'nin dinamikleri, çözüm sürecinin öyküsü ve karşısındaki zorluklar dikkate alındığında gelinen noktanın sembolik-politik değerinin sanıldığından çok daha fazla olduğu açıktı. Türkiye Kürt sorununun çözümü ile bu sorunu temsil eden yapı, örgüt, ayaklanma arasında somut bir ilişki kuruyordu. Müzakere kelimesinin telaffuzundan özellikle kaçınılsa da

silahların bırakılmasının müzakeresi ile Kürt sorununun müzakeresi aynı pota içine yerleştiriliyordu. O tarihte sıcağı sıcağına yaptığım bir değerlendirmede şu tespiti yapmıştım:

“Bu durum, büyük bir çözüm ya da barış yürüyüşünün anlamlı ve somut bir başlangıcına işaret eder. Şüphe yok, bundan sonra da bu süreç iniş çıkışlar, tıkanıklıklar yaşayacaktır. Ancak esas olan çözüm sürecinin, bugün olduğu gibi önüne çıkan engelleri aşarak hedefe doğru yol almasıdır. Bu yol alış şüphe yok ki, tarihi zorunlulukların ürünüdür ve bu zorunluluklar ülkenin ve düzenin demokrasi istikametinde yürüyüşüne yardımcı olacaktır. Nitekim Kürt sorununun özellikleri, örneğin mutabakat zeminine ilişkin metin, idari ve devlet yapısıyla ülkenin, devlet-toplum-siyaset ilişkisiyle siyasal rejimin elden geçirilmesine gönderme yapmakta ve Kürt sorununun çözümünü bu çerçevede tarif etmektedir. Nelerin yapılması gerektiği, kalıcı çözümü sağlayacak mutabakat konularının neler olduğu, tarafların konuşma ve görüşmelerinin bu istikametteki çerçevesini kamuoyuna deklare etmiştir. Altını çizelim: Bu 10 madde esas olarak Öcalan’ın hazırladığı yol haritası üzerinden şekillenmiştir. Bu tablo üç hususa işaret eder: 1. Sorunun iki tarafı olduğu tescil edilmiştir. 2. Bu çerçevede çözüm sürecinin müzakereler üzerinden yürüyeceği ifade edilmiştir. 3. Sürecin işleyişi açısından, silahların bırakılması ile (vatandaşlık tanımından öz yönetime kadar) Kürt meselesinde atılacak adımlar arasında paralellik bulunduğu tespit edilmiştir. 2013 Baharı ile 2015 Baharı arasındaki temel fark budur. Şüphe yok, bundan sonra da bu süreç iniş çıkışlar, tıkanıklıklar yaşayacaktır. Ancak esas bir eşiğin aşılmasıdır, yeni bir tabunun kırılmasıdır...”

Ne var ki çözüm sürecinin bu doruk noktası, aynı zamanda inişin başladığı bir nokta oldu.

Basın toplantısı başta olmak üzere, gelinen aşama her iki tarafça keyfi bir yoruma tabi tutuldu, araçsallaştırıldı ve mutabakat meselesi hızla bir çatışma nesnesi haline dönüştü. O andan itibaren başlayan zirveden aşağıya iniş bugün hala tüm gücüyle devam etmektedir. İnişin ilk aşaması 7 Haziran 2015 Genel Seçimlerini de içine alan bu yılın Temmuz ayının sonuna kadar süregiden evredir, bu noktada çözüm süreci yaşanan gerginliklerle bir anlamda dondurulmuştur. İkinci aşama ise 20 Temmuz tarihindeki İŞİD’in Suruç saldırısı sonrası çatışmasızlık halinin bitmesi, PKK’nın eylemleri, devletin operasyonlara başlamasıyla çözüm sürecinin noktalandığı, “yeniden silah” dönemidir. Mesut Yeğen’in deyişiyle “ya müzakere ya devrimci halk ayaklanması” denklemi bir süre sonra PKK’yı kimi bölgelerde silahlı ve fiili özerklik ilan etmeye götürecektir, çatışma bu çerçevede kentsel alanda yaşanan açık bir savaşa dönecektir.

‘Bu iniş neden yaşanmıştır?’ sorusu önemlidir.

Bu soruya tahlile dayalı bir yanıt aramadan önce, inişe işaret eden olaylara, dönemsel unsurların altını çizerek tarihi akışı içinde bakmakta fayda var.

2. EGEMENLİK KAVGASI

Suriye’de Türkiye sınırının yanı başında bulunan ve bir Kürt yerleşimi olan Kobani şehrinin 2014 sonbaharında IŞİD güçleri tarafından kuşatılması Türkiye ile Kürt hareketi arasındaki çözüm süreci dönemindeki ilk büyük krizi oluşturdu. Taraflar arasındaki paradigma farkı iyice ortaya çıkmış, diğer bir ifadeyle çelişkiler infilak etmişti¹¹. Durum şuydu: Suriye’de iç savaş ve merkezi denetimin kaybolması ülkenin kuzeyinde o bölgede mukim Kürtlere kendileri yönetme imkânı vermiş, bölgenin Kürt siyasi örgütüyle iç içe olan Türkiye Kürt hareketine adım adım genişleyen yeni bir alan açılmıştı. Bu gelişmenin PKK’nin önündeki hareket alanını ve siyasi ufkunu önemli ölçüde kuşatması bir vakıdır. Kürt siyasi tahayyülü bu gelişmeyle pek çok açıdan, toplumsal, siyasal, hatta uluslararası bakımlardan ivme kazanmış, bunun yanında Türkiye’nin Güney Doğusu ile Suriye’nin Kuzey Doğusu simgesel olarak aşarak toplumsal olarak doğrudan, siyasi açıdan dolaylı bir eklenme sürecine girilmişti. Doğal olarak bu durum Kürt hareketinin stratejisinde belirleyici bir unsur oluşturmaya, çözüm süreci tanımında Kürtler açısından adeta bir ön koşul olmaya yüz tutmuştu. Buna karşılık Türk devletinin “iç ve dış Kürtleri birbirinden ayrı tutma politikası”, “Suriye’de herhangi bir Kürt siyasi entitesini kırmızı çizgi olarak görmesi”, sorunun çözümünü “milli sınırlar içinde demokratik entegrasyona olarak tanımlaması” bu yeni durum ile tezat oluşturuyordu. Taraflar arasındaki gerginlik artıyor, uzlaşmanın gerekleri ve katmanları çoğalıyordu.

Bu durumun çözüm sürecine ve Türk-Kürt ilişkilerine ilk faturası 6-8 Ekim 2014’de Türkiye’de yaşanan olaylarla çıkmıştır.¹² Bu olaylar çözüm sürecinin, Rojava meselesi yanında bir başka temel çelişkinin daha ortaya çıkmasına yol açacaktır: Bu çelişki Türkiye Kürdistan’ında siyasi egemenlik mücadelesidir.

¹¹ Bu konuda bkz. Ali Bayramoğlu, <http://www.democraticprogress.org/wp-content/uploads/2015/03/Ali-Bayramoglu-Feb-Assessment-3-languages1.pdf>

¹² Bu olaylar ilk Rojava krizi sonrası, Türkiye sınırındaki Kürt yerleşimli Kobani şehrinin 2014 Eylül’ünde IŞİD tarafından kuşatıldığı ve düşme riski taşıdığı dönemde, Kürt toplulukların Türkiye’nin politikalarını protesto eylemleri sırasında çıkmıştır. Kürt siyasi hareketi AK Parti’nin IŞİD’e destek verdiği iddialarıyla Kürtleri sokağa çağırması ve olaylar birçok ilde şiddet gösterilerine dönmüştür.

Sokak hareketleri, PKK'nın militanları, milisleri ve halkı iç içe sokmak isteyen ayaklanma tipi eylemlerinden oluşan, 50 kişinin hayatına mal olan, devleti aşırı derecede zorlayan ve gözünü korkutan Kobani olaylarının (6-8 Ekim 2014) yarattığı güvensizlik, devletin stratejisinde önemli bir değişikliğe yol açmıştır. AK Parti olayların patladığı Ekim 2014'den itibaren "kamu düzeni" talebini özellikle dile getirecek, kamu düzenindeki kritik delikleri çözüm sürecinin esnekliğinin ya da suiistimal edilmesinin ürettiği bir mesele olarak görmeye başlayıp, bunu çözüm sürecinin devamının ön şartlarından biri kılacaktı. Kamu düzeninden asıl kasıt eylemlerdeki görüntü kadar, PKK'nın her tür "devletimsi" işlevden (adliye, zaptiye, maliye, tapu, vs.) uzaklaşması, gizli bir siyasi merkez kurmaktan vazgeçmesi, şehirlerin, kasabaların karar süreçlerinden çekilmesi olarak tanımlanabilir. Bu kavram siyasi iktidar tarafından bir egemenlik meselesi, devlete ilişkin varoluşsal bir mesele olarak tanımlanıyordu. Bu çerçevede siyasi iktidarın attığı ilk adım İç Güvenlik Yasa tasarısı oldu. Tasarı Kobani olaylarından hemen sonra 24 Ekim 2014 tarihinde meclise havale edildi, 19 Şubat 2105 günü mecliste görüşülmeye başlandı ve 27 Mart 2015'te kabul edildi. Yasa kent olaylarına güvenlik güçlerinin daha hızlı ve etkin tepki vermesi esası üzerine kuruluydu. Emniyet güçlerinin toplu ve bireysel olaylarda yetkilerini genişletiyor, üzerlerindeki yargı denetimini sınırlıyordu.¹³ Bu tedbirler demokrat kamuoyu ve Kürt Siyasi Hareketi tarafından büyük bir tepkiyle karşılandı. Bu yasanın çıkmasıyla Türkiye'nin askeri darbe koşullarına geçeceği, faşist bir düzenin oluşacağı, polisin katliam yetkisinin olacağı gibi iddialar yanında, hukuk devletinin ve siyasi mantığın güvenlik araçları ve güvenlik zihniyeti karşısında gerilemesi ciddi bir eleştiriye tabi tutuldu. Kürt siyasi hareketi ise hem bu tepki dalga üzerinde sörf yaptı, hem de kendi alanını korumak için bu tepki dalgasını besleyen bir siyasi dil tutturdu. Ayrıca ülkedeki Tayyip Erdoğan alerjisi ile bu dil iç içe geçti. Teslim etmek gerekirse, tartışma

¹³ İç Güvenlik Yasası'nın kimi kritik ve kamuoyunda tartışma yaratan maddeleri şunlar:

- Toplu olarak işlenen suçlarda polise 48 saate kadar gözaltına alma yetkisi verildi. Polis, başkalarının can güvenliğini tehlikeye düşürdüğü gerekçesiyle eylemi suç oluşturmasa bile kişileri "önleyici gözaltı" adı altında, olay yerinden uzaklaştırabilecek.
- Polis, amirin yazılı, acele hallerde sözlü emriyle kişinin üstünü, eşyasını ve aracını arayabilecek.
- Polis, molotof, patlayıcı, yanıcı, yakıcı, boğucu, yaralayıcı ve benzeri silahlarla saldıranlara veya teşebbüs edenlere karşı, saldırıyı etkisiz kılacak ölçüde silah kullanabilecek.
- Polis, Emniyet Genel Müdürü veya İstihbarat Dairesi Başkanı'nın yazılı emriyle, telekomünikasyon yoluyla yapılan iletişimi tespit edip dinleyebilecek.
- Yasadışı örgüt ve topluluklara ait amblem, işaret taşıyarak veya bu simgelerin olduğu üniformayı andırır giysiler giyerek katılanlar; kanunların suç saydığı afiş, pankart, döviz, resim, levha, araç, gereçler taşıyarak, bu nitelikte sloganlar söyleyerek veya ses cihazlarıyla yayınlamak katılanlar, 6 aydan 3 yıla kadar hapis cezası alacak.
- Kimlik gizlemek için yüzlerini tamamen veya kısmen, bez gibi malzemelerle örterek toplantı ve gösteri yürüyüşüne katılmak da suç kapsamına alındı.
- Vali, kolluk amir ve memurlarına suç faillerinin bulunması için emir verebilecek. Vali, askeri kuruluşlar dışında, mahalli idareler dahil bütün kamu kurum ve kuruluşlarının itfaiye, ambulans, çekici, iş makinesi ve tedbirlerin zorunlu kıldığı diğer araç ve gereçlerinden yararlanabilecek, personeline görev verebilecek.
- Valinin aldığı kararlara aykırı davrananlar, 3 aydan 1 yıla kadar hapis cezasına çarptırılacak.

bir demokrasi tartışması olmak kadar, “fiilen özerkleştirilmeye başlayan alanların korunması” ve bir “siyasi egemenlik” kavgasının verilmesiydi.

Bugün egemenlik ve alan kontrolü meselesi, yeni bir girdi ya da farkına varılan yeni bir unsur olarak, ileride uzun uzadıya ele alacağımız üzere çözüm sürecini tıkayan iki temel yapısal unsurdan birisini oluşturmaktadır.

3. ÇATIŞMANIN PRELÜDLERİ

Gerginleşen ilişkilere rağmen Dolmabahçe’de toplantısının yapılabilmesi, Erdoğan’ın “devam” istikametindeki bir irade ortaya koyması, Öcalan’ın devreye girmesi ve onunla varılan anlaşmayla mümkün olabilmişti. Ancak belirtmek gerekir ki, Kobani olaylarının hükümet tarafında, İç Güvenlik Yasası’nın Kürt tarafında yarattığı güvensizlik ve gerginlik tam olarak giderilememişti. Bu gergin koşulları besleyen diğer bir unsur Haziran 2105’te genel seçimlerin yapılacak olmasıydı. Kamuoyu araştırmaları ilk kez, bir Kürt partisinin, HDP’nin yüzde 10’luk ulusal barajı geçebileceğini gösteriyordu, HDP’nin barajı geçmesi ise iktidar partisi AK Parti’nin özellikle Güneydoğu’da en az 50-60 milletvekili kaybetmesi anlamına geliyordu. Böyle bir durum, başkanlık rejimi peşinde koşan AK Parti’yi bunun için ihtiyacı olan anayasal çoğunluktan edecek, belki tek başına hükümet olması bile engelleyebilecekti. HDP seçim dilini bu unsur üzerine kurdu. “ Seni (Erdoğan’ı) başkan yaptırmayacağız” sloganıyla tüm kampanya boyunca AK Parti’yi, aslında çözüm süreci ortağını hedefe koyan, yerden yere vuran bir yol izledi. Hedef, AK Parti’nin aldığı Kürt oylarını kendisine çekmek ve Erdoğan ve başkanlık sistemi endişesi taşıyan Türklerin oylarını almaktı. “Türkiyelileşme” bu açıdan HDP’nin diğer bir sloganı oldu. Dolmabahçe toplantısının hızla bir çatışma nesnesine dönüşmesini biraz da bu koşullarda aramak gerekir. Seçim arifesindeki bu toplantı, söz konusu siyasi rekabetin etkisinde ve gölgesinde kaldı. Taraflar birbirlerini suçlayan ve toplantıyı tümüyle farklı yorumlayan yollar izlemeye başladılar. İş, Mart ayı başında Cumhurbaşkanı Tayyip Erdoğan’ın “Dolmabahçe toplantısını ve oradaki görüntüyü yanlış bulduğunu” açıklamasına kadar gitti.

Toplantının ertesi günü başlayan tartışmada Kürt tarafı, ilginç bir şekilde, mutabakata mesafeli yaklaştı. AK Parti’yle yakın ilişki içinde görünmekten kaçındı. Demirtaş toplantısının

hemen akabinde “hükümet zerre kadar güven vermiyor” sözlerini sarf ederken, bunu aynı gün Kandil’den gelen toplantıyı önemsizleştiren açıklamalar bunun takip etti.

Bir süre sonra Kürt hareketi karşı tarafa inançsızlığını ifade etse de, mutabakatı veri almaya başladı, kendileri tarafından okunan metni, “ortak metin” ve “mutabakat metni” olarak ilan etti.

Hükümet ile metin şekillenmesi için yapılan görüşmelerin, bu çerçevede yorumlanması gerektiğini savundu. Daha sonra bir adım daha ileri giderek ve metindeki “asgari müşteregin sağlandığı ilkelerde” ifadesine dayanarak bunun Öcalan’ın PKK’ya silahsızlanma kongresi çağrısı yapmasının bir önkoşulu olduğunu belirtti. Ön koşul, metindeki 10 maddenin kabulüydü. Kürt tarafı bunun gereğini talep etti. Gereği müzakerelerin derhal 10 madde çerçevesinde başlamasıydı. Siyasi iktidar ise Kürt metninin okunmasına onay verdiğini, bu konuda görüşmeler yapıldığını, bundan başka bir mutabakat olmadığını söylüyordu¹⁴. Hükümet Kürt metninde yer alan silahsızlanma kongresinin toplanmasını gerektiğini vurguluyordu. Hatta bakanlar Kandil’in Öcalan’ı dinlemediği tarz açıklamalar yaptılar, iktidar bu evrede çözüm sürecini silah bırakmaya endeksleyen tavrını derinleştirdi, bırakın Dolmabahçe mutabakatını ifadesini kabul etmeyi, taraf kelimesini bile kullanmaktan kaçındı.

4. ERDOĞAN FAKTÖRÜ VE SEÇİM KAMPANYASI

Gerilen ip 20 Mart 2015’te koptu. Erdoğan Ukrayna gezisine çıkmadan önce basına yaptığı açıklamada İzleme Komitesi’yle ilgili olarak şunları söylüyordu:

“Ben olumlu bakmıyorum. Başbakanlığım döneminde de akil insanlar içinden bir grubun gitmesini nasıl buluyorsunuz diye sorulduğunda, bunları doğru bulmadığımı söylemişim. Bunlar doğru şeyler değil. Bu konuda işin başından itibaren her ülkede olduğu gibi istihbarat teşkilatları bunun birinci derecede süreci yönetenleridir. Bu işin yönetimi hükümete üzerine düşeni başlattığı süreç içinde devam ettirmelidir...”

¹⁴ Örneğin Başbakan Yardımcısı ve hükümet sözcüsü Bülent Arınç basın toplantısının iki hafta geciktiğini, bu dönemde Kürt tarafının metnini elden geçip, yüzde 60’ının değişmesini sağladıklarını ifade ediyordu.

Bu açıklamanın daha keskin bir kaç saat sonra Ukrayna yolunda yaptığı açıklamalarla gelecekti. O uçakta cumhurbaşkanı Erdoğan'a eşlik eden gazeteciler arasındaydım. Gerek İzleme Komitesi, gerekse Dolmabahçe toplantısı konusunda sorduğum şu sorulara, şu yanıtları alacaktım ve ertesi gün çözüm sürecinin havası bir anda buz kesecekti:

Diyarbakır'da Nevruz kutlamaları var ve bu Nevruz'da silahların bırakılmasına ilişkin net bir çağrı bekleniyor. Sizin beklentiniz nedir?

Ben yıllardır bekliyorum, yeni değil. Uygulamayı görmek lazım. Asimilasyon politikalarını kaldıran bizim iktidarımızdır. Bunlar kalktıktan sonra hala bu ülkede Kürt sorunu vardır denilebilir mi? Kürt vatandaşlarımızın sorunları olabilir, Türk vatandaşlarımızın sorunları olabilir. Ama Kürt sorunu demek suretiyle bu ülkede maalesef adeta bir ayrımcılığa doğru çanak tutanlar, bundan rant elde edenler var. Buradan siyasi Kürtçülük yapıyorlar ve bu siyasi Kürtçülükten de rant elde ediyorlar...

Kürt sorunu yoksa ve önemli ölçüde her şey çözülmüşse çözüm süreci dediğimiz şey ile ne yapılmaya çalışılıyor? Örneğin 28 Şubat günü Dolmabahçe'de bir metin okundu.

Bir metin okunmadı iki metin okundu. Onların okuduğu metinle Yalçın Bey'in okuduğu metin birbirinden tamamen ayrı. Aynı metin değildi dikkat ederseniz.

Onların okuduğu metindeki 10 madde, Kürt sorununun HDP ile en azından bir anlamda görüşülmesi anlamına gelmiyor mu?

Ben oradaki toplantıyı da doğru bulmuyorum. Çünkü bu toplantıda Hükümetin Başbakan Yardımcısı'yla şu an parlamento içinde olan bir grubun yan yana o resmi vermesini ben şahsen doğru bulmuyorum. Daha önceleri gerektiğinde bir arkadaşımız onlarla görüşmeler yapar ve açıklama yapılırdı. Ama o toplantıda olduğu gibi medyanın karşısına çıkmak suretiyle, iki ayrı metin deklare edilmiyordu. Böyle bir şey hiç yaşanmamıştır. Bunu doğru bulmuyorum. Açıklanan 10 maddelik metne gelince; o metinde bir demokrasi çağrısı yok. Daha sonra Başbakan Yardımcımızın yaptığı bir açıklama var. Onların tamamen aksine. Yani birbiriyle tamamen örtüşen bir şey yok. O zaman neyi görüştüler? Buna ortak bir deklarasyon diyebilir misiniz?¹⁵

¹⁵ 17 Temmuz'da Erdoğan aynı konuda şunları tekrar ediyordu: "Dolmabahçe mutabakatı ifadesini asla kabul etmiyorum. Ortada bir hükümet vardır diğer tarafta grubu olan bir siyasi parti vardır. Neyin mutabakatını nasıl yapıyorsunuz? Ülkemizin geleceğine yönelik atılacak bir adımsa bunu yeri parlamentodur. Bu parlamentodan güçlü bir şekilde çıkınca onun bir değeri olur. Bölücü örgüte sırtını dayamış olanlarla bir mutabakat asla yapılamaz, böyle bir şey düşünülemez."

İzleme komitesini doğru bulmadığınızı söylemişsiniz. Şimdi de Dolmabahçe görüşmesini doğru bulmadığınızı söylüyorsunuz. Siz süreci başlatan insansınız. Sizin iradeniz, kararınızı olmasaydı bu noktaya zaten gelinmezdi. Cumhurbaşkanı olmadan da söylediniz ben bu işin devamlı takipçisi olacağım diye. Hükümet zaten bu konularda sürekli sizinle istişare ediyor. Bir taraftan hükümete bakıyoruz, sonra siz o yanlış oldu diyorsunuz.

Bakın. Hükümetle Cumhurbaşkanı her an her konuyu görüşüyor diye bir şey yok. Orada kendi tasarruflarını kullanmışlar. Ama ben de, bu durumdan rahatsız olduğumu söyleme hakkına da sahibim. Bunu söyledim. Akil insanlardan böyle bir grubun gönderilmesi konusu benim Başbakanlığım zamanımda da gündeme gelmişti. Bana bunu sordular ve ben dedim ki doğru bulmuyorum. Şimdi bu bilindiği halde, şu an böyle bir şey yapılıyorsa, konu bana sorulduğunda ben yine aynı şeyi söylemek durumundayım. Nitekim yine aynı şekilde, buna katılmadığımı söylüyorum.

İzleme komitesinin varlığına tamamen mi karşısınız?

Akil insanları kuran benim. Ama Ada'ya bir de böyle bir ekibin gönderilmesini yanlış buluyorum. Bir ara şu çıktı. 15 kişi gitsin. 10 kişi gitsin. Bu ayrı bir felakettir. Bu Ada'nın meşruiyetini artırma adımıdır. Dolayısıyla bu tehlikeli bir adımdır.

Peki, Çözüm Süreci'ni bu noktada nasıl algılamalıyız?

Çözüm Süreci meselesi, sadece Kürt meselesi üzerine bina edilmiş bir mesele değil. Sürecin meselesi; Güneydoğu'da, Doğu'da, ülkemizin genelinde ölümler dursun, anneler ağlamasın üzerine kurulu. Süreç, tüm bunlara yönelik bir adımdır. 78 milyon tümüyle sürece dâhil. Onun içindir ki tüm vatandaşlarımız buraya katkı sağlıyor. Biliyorsunuz bunun ilk adımı Demokratik Açılım'dır. Ondan sonra Milli Birlik ve Kardeşlik Projesi'dir. Ondan sonra buna Çözüm Süreci dedik. Yani böyle bir süreç gelişti. Bu Kürt sorunundan ari bir süreçtir. Kürt sorunu ifadesini kullananlarla ilgili sürekli olarak diyorum ki demek ki bazıları hala ret, inkâr, asimilasyon politikalarının devam ettiğini sanıyor..."

Cumhurbaşkanı Tayyip Erdoğan'ın bu çıkışları hızla sonuçlarını verecekti. İzleme Komitesi meselesi rafa kaldırılacak, hükümet "kamu güvenliği"ne tekrar ve kuvvetle vurgu yaparak, atılacak adımların sınırına gelindiğini söylemek durumda kalacaktı.

Bu dönemi, Erdoğan'ın da aktif olarak katıldığı seçim kampanyası izledi. Bu kampanya sırasında daha önce belirttiğimiz gibi en büyük rekabet baraj meselesi ve anayasal çoğunluk ilişkisi üzerinden AK Parti ve HDP arasında yaşanmıştır. Çözüm süreci de bu kampanyada ve

bu rekabette önemli bir yer tuttu ve önemli ölçüde araçsallaştı. Erdoğan kent kent dolaşarak yaptığı mitinglerde HDP'yi ve Kürt hareketinin çözüm sürecindeki tutumunu hedef almaya başladı. Bir yandan HDP ile PKK arasındaki mesafeyi yok sayan, Kürt hareketini terörist olarak eski bir dille niteleyen bir söylem kullandı. Öte yandan çözüm sürecini örgütün silah bırakmasına indirgeyen, müzakere fikrini tümüyle reddeden tavrını, "Kürt sorunu yoktur", "masa yoktur", "müzakere yoktur" gibi ifadelerle pekiştirdi ve güvenlikçi bir tavırla yol almaya başladı. Buna karşılık, HDP ise AK Parti'nin tek başına iktidarını faşizm eşitleyen bir tutum içinde, Erdoğan'ın Dolmabahçe mutabakatından kişisel nedenlerle, kendi diktatörlüğünü kurmak için vazgeçtiğini açıkça ifade eden bir dil tutturdu.

Seçim kampanyası itibarıyla bakıldığında şu tespit kaçınılmazdır: Çözüm sürecini birlikte yürüten ve yakın temas içinde olan iki parti, bu kez bu sürecin tıkanıklarına yaslanarak, bunları bir araç ve silah haline çevirerek karşı karşıya geldiler. HDP'nin doğrudan doğruya AK Parti'yi ve Erdoğan'ı hedef alan yaklaşımı güvensizliği derinleştirerek iktidarın çözüm sürecine inancını psikolojik açıdan zayıflatırken, benzer bir şekilde Erdoğan'ın "negasyonist" dili, Kobani olaylarındaki devletin sert yüzüyle üst üste oturarak Kürt tarafında da bir umutsuzluğa yol açıyordu.

Erdoğan'ın Kobani olaylarıyla başlayan, seçim kampanyasıyla keskinleşen tutum değişikliğini nasıl açıklamak gerekir?

Bu hususta iç içe giren dört unsurun altını çizmekte fayda var.

Kobani olayları, daha önce belirttiğimiz üzere devlette, siyasi iktidarda ve özellikle Erdoğan'da PKK'nin ikili bir siyaset izlediği kanaatinin iyice yerleşmesine, Kürt bölgesinde siyasi egemenlik meselesinin ciddi bir risk olarak algılanmasına neden oldu. Örgütün giriştiği Kürt hareketinin iki yönlü (hem entegrasyon arayışı hem kamu otoritesini ikame etme çabası) politikası karşısında daha temkinli davranma, kamu güvenliğini bozacak her tür durumu ve gerillanın geri çekilmesini çözüm süreci için ön koşul haline getirme bu algının sonucudur. Bu algı silah bıraktırma üzerine kurulu devlet paradigmasını pekiştiren bir rol oynamıştır. Bunların ifadesi ve işlevselleşmesini seçim koşulları ve kampanyası iyice mümkün kılmıştır.

Bunu tamamlayan bir diğerk unsur Rojava'daki gelişmeler (Kürtlerin kantonlar etrafında özerk bir yönetime geçmesi, Kobani krizi, uluslararası koalisyon ile PYD arasındaki işbirliği) ve bunun devlet tarafından algılanma biçimidir. Türkiye Kürt hareketinin Kuzey Suriye'de kökleşme, nüfusu Kürtler üzerinden standardize etme, sınır hattında bir Kürt koridoru meydana getirme imkân, arayış ve iddiaları devlet açısından PKK denetiminde bir Kürt siyasi biriminin oluşması riskini gündeme getirdikçe, bunlar Erdoğan'ın ve sistemin kalıcı hassas noktalarından birisini oluşturdu. Devletin Rojava hassasiyeti kamu güvenliği hassasiyetiyle birleşerek Erdoğan'ın yönetiminde ve kontrolü altında bir strateji tashihine zemin hazırlayacaktı. Bu tashih, çözüm sürecini, mevcut riskler ve gelişmeler karşısında ulus devlet dokusunu koruyacak şekilde ayaklarının üzerine oturtmak ve bu açıdan Kürt taleplerine sınır çekmek olarak tanımlanabilir.

Üçüncü unsur, taraflar arasındaki paradigma farkının, yeni girdiler ve sübjektif politik dürtülerle karar vericiler düzeyinde artan etkisidir. Cumhurbaşkanı Tayyip Erdoğan çözüm süreci konusunda ana tanımını, atılan tüm adımlara rağmen hemen hiç değıştirmedir. Erdoğan, demokratikleşme ortamında ve silahların bırakılması halinde bu sorunun ortadan kalkacağını varsaymaktadır. Silahın ürettiğı baskının ortadan kalkmasını önemseydiğini yıllardır tekrarlamaktadır. Bugüne kadar attığı adımların, örneğın Kürt yoktur, Kürt sorunu yoktur tarzı bir inkâra son vermelerinin, örneğın özgürlük alanının genişlemesinin, örneğın kültürel kimi hakların tanınmasının ayrımcılığı, dolayısıyla Kürt sorununu ortadan kaldırdığı kanaatini taşımakta ve muhtemel yeni anayasada atılacak yeni adımlarla bunun pekişeceğini düşünmektedir.

Dördüncü unsur ise doğrudan doğruya seçimlerle ilgilidir. AK Parti ve Erdoğan'ın kullandığı söylemi o günler çerçevesinde keskin kılan popülist ve faydacı bir seçim stratejisi olmuştur. Cumhurbaşkanı Erdoğan, 7 Haziran seçimleri öncesinde başkanlık rejime geçişi mümkün kılacak bir anayasal çoğunluk peşinde koşarken, ana oy kaynağının muhafazakâr mecra olduğunu bilmekteydi. Seçimler öncesi yapılan kamuoyu araştırmalarının milliyetçi MHP oylarında kısmi bir yükselişe işaret etmesi, çözüm sürecindeki gidişin ürküttüğü seçmenler, bunların AK Parti'nin yaşadığı son 2 yıllık örselenme sürecine eklenme riski, Tayyip Erdoğan'ın ve AK Parti'nin dikkat kesildiğı konular arasında yer almıştır. Bunlara ek olarak HDP'nin AK Parti karşısındaki benzer nedenli meydan okuması bu dili daha da körüklemiştir. Nitekim Erdoğan'ın keskin kimi sözleri, Kürt sorunuyla ilgili bir durumun tespiti olmanın

ötesinde HDP'nin ve Demirtaş'ın kullandığı dile ve yürüttükleri kampanyaya bir yanıt olarak da okunabilirdi. Seçimlerden hemen sonra başbakan Davutoğlu'nun yaptığı ve benim de katıldığım bir değerlendirme toplantısında, başbakan sorulan "Neden üslubunuzu bu denli Tayyip Erdoğan'a benzettiniz, size uygun olmayan çok milliyetçi bir dil kullandığınız sorusuna, "kampanyanın sonuna doğru yapılan anketler yüzde 40'ın altına doğru hareket ettiğimizi gösteriyordu, seçmeni ve oyları konsolide etmek için bu söyleme başvurdum" diyecekti. Sonuç olarak seçim sırasındaki söylem sertliğinin vardığı düzey, çıplak bir siyasi durumu yansıtmaktan çok, kampanyada çözüm sürecinin araçsallaşmasının bir sonucuydu. Bunun açık göstergelerinden birisi AK Parti seçim beyannamesinde yer alan, "100 maddelik Yeni Türkiye Sözleşmesi" adlı kitapçıkta yer bulan, doğrudan Başbakan Davutoğlu'nun kaleme aldığı şu ifadelerdir: "Merkeziyetçi yapıdan adem-i merkeziyetçi yapıya geçiş ve toplumsal farklılıkların siyasi temsili..." Bu öneri, çözüm süreci açısından, o gün içinde bulunulan durumun, müsaade edebileceği (en azından Davutoğlu ekibi tarafından düşünülen) bir sonraki muhtemel adıma işaret etmekteydi. Ne var ki, seçimlerden sonra kimi gelişmeler siyasi yönetime ve çözüm sürecine geri dönüşü, yumuşamayı mümkün kılmamış, gerginlik artarak devam etmiştir.

5. 7 HAZİRAN 2015 GENEL SEÇİMLERİ

7 Haziran 2015 seçimleri 13 yıl sonra ilk kez AK Parti'nin hükümet kuracak çoğunluktan yoksun kalmasıyla sonuçlandı. Bir önceki seçimlere, 2011 genel seçimlerine oranla AK Parti yüzde 9 civarında puan kaybederek yüzde 40,66 oy aldı. Buna karşılık Kürt siyasi hareketinin yasal temsilcisi HDP ise beklenenden öte bir başarıya ulaşarak yüzde 13 oy oranına ulaştı ve 550 kişilik TBMM'sine 80 milletvekili soktu.

AK Parti'nin oy kaybının birçok nedeni bulunmaktadır. Yolsuzluk dosyaları, iktidarın otoriterleşmesi ve şahsileşmesi, reformcu dalganın sona ermesi, Gülen cemaatiyle yaşana devlet denetim kavgası bunlar arasında bir çırpıda sayılacak hususlardır. Bunların yanında 'İktidar partisinin yaşadığı oy kaybında çözüm sürecinin payı var mıdır ve varsa ne oranda?' soruları da karşımıza çıkan, belirleyici ve önemli sorulardır. Bu açıdan karşımızda başvurabileceğimiz iki açık gösterge bulunuyor. İlk gösterge AK Parti'nin özellikle çözüm sürecine en mesafeli bölge olan milliyetçi-muhafazakar İç Anadolu'da çözüm süreci karşıtı MHP'ye kaptırdığı oylardır. AK Parti'den MHP'ye kayan oylar Türkiye genelinde yüzde 4'tür

ve bu AK Parti'nin kaybettiği oyların (kendi içinde) yüzde 40'ına tekabül etmektedir. Kritik bir yansıtıcı olan İç Anadolu'da karşımıza çıkan şu rakamlar son derece çarpıcı ve diğer bölgelerin fevkindedir: 2011 genel seçimlerine oranla Kayseri'de AKP'nin oyu yüzde 12,5 azalırken MHP'nin yüzde 9,5 artmıştır. Aynı seçimlere oranla AKP'nin Sivas'ta oy kaybı yüzde 6, MHP'nin artışı yüzde 8'dir. Yozgat'ta AKP'nin oyu yüzde 8,28 azalmış, MHP'nin oyu yüzde 9,19 artmıştır Kırıkkale'de kayıp kazanç oranı yüzde 11'e yüzde 9'dur. Aksaray'da ise yüzde 8 ve yüzde 12'dir.

Bu tablo, pek çok farklı ülkede bu tür sorunların çözümüne soyunan ve risk alan pek çok hükümet gibi AK Parti'nin de belli bir fatura ödediğini göstermektedir. Ayrıca belirtmek gerekir ki, seçim sonrası iç değerlendirmelerinde sık vurguladıkları gibi AK Parti kurmayları oy kayıplarının ana nedenleri arasında çözüm sürecinin bulunduğu kanaatini taşıyor ve tavırlarını buna göre almaya çalışıyorlar.

Bu konudaki ikinci açık gösterge, AK Parti'nin Doğu ve Güney Doğu'da HDP karşısında kaybettiği oylardır. Bu noktada çözüm süreci etrafındaki gelişmeler tersten bir etki yapmıştır. Kobani olaylarındaki iktidar tavrı, 6-8 Ekim ayaklanması, iç güvenlik yasası tartışmaları, Erdoğan ve AK Parti'nin 90'lı yılları andıran güvenlikçi bir dile geri dönüşü, "süreç, masa, sorun" yoktur tarzı çıkışları Kürt bölgelerinde ilk kez bu denli keskin bir oy kayışına yol açmıştır. Doğu ve Güney Doğu Anadolu bölgesinde bir önceki seçimlerde oranla AK Parti'nin oyları yüzde 51'den yüzde 34-35'e gerilemiştir. Bir kaç örnek vermek gerekirse, Ağrı'da AK Parti yüzde 30 puan kaybedecek, HDP, oy oranı olarak Ağrı, Hakkâri, Muş ve Van'da yüzde 70'ileri geçecek, Hakkâri'de yüzde 85'e, Diyarbakır'da yüzde 78'e, Mardin'de yüzde 72'ye ulaşacaktır. Bitlis ve Kars'ta ilk defa çoğunluğu alacaktır.

Bu sonuçlar karşısında HDP ve AK Parti kadar oyunu yüzde 13'den yüzde 17'ye çıkararak MHP de dikkate alınarak denilebilir ki, 7 Haziran 2015 Genel seçimleri siyasi yelpaze açısından keskin sonuçlar üretmekle kalmamış, siyasi partiler açısından çözüm süreci politikalarına tesir edebilecek kimi ipuçları vermiştir.

Sonuçlara çözüm süreci bağlamında bakıldığında HDP yakaladığı çıkış, elbette, AK Parti'ye yönelik Kürt oyu tepkisinin ötesindedir. Kürt siyasi hareketinin 1990'da HEP'le başlayan yasal

düzyeyde partileşme öyküsü, siyasi partilerin kapatılmaları, yerine yenilerinin kurulması esasına dayalı olarak, o gün bugün, DEP, HADEP, DEHAP, DTP, BDP, HDP'yle sürmektedir. Yüzde 10'luk ulusal barajın getirdiği engel nedeniyle bu siyasi partiler genellikle bugüne kadar ya diğery partilerle ittifak yaparak ya da bağımsız adaylarla meclise girmişlerdi. Ve 90'lardan bu yana ülke sathındaki toplam oy oranları yüzde 4 ila yüzde 7 arasında değışiyordu 7 Haziran 2015 seçimleri Kürt siyasi hareketinin yasal ayağının bir siyasi parti olarak yarışıp, meclise girmeyi başardığı ve kendi üst sınırı olan yüzde 7'yi rahatlıkla aştığı ilk seçim olmuştur.

HDP'ye yönelik seçmen ilgisinin görünür iki boyutu olmuştur. İlk boyut, Türkiye'de siyasi muhalefetin yaşadığı ağır kriz ve yaydığı derin umutsuzluktur. Son 13 yıl içinde CHP'den MHP'ye uzanan bir hatta muhalefet partileri, AK Parti politikalarına alternatif üretmekten uzak, demokratikleşme ve değışim sürecinin gerisinde, farklı bir iktidar oluşumunun hayal edilmesine bile imkân vermeyen bir görüntü verdiler. Bu boşluk yanında siyasi iktidara ve hâkim parti sistemine karşı reaksiyonun arttığı bir ortamda, HDP (örneğin Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde) Türkiyelilik söylemiyle ortaya çıkmış, bu çerçevede Kürt sorununun çözümü kadar, çevre meseleleri, cinsel duyarlılıklar, özgürlükçü laiklik, katılımcı demokrasi gibi yükselen toplumsal değıer ve taleplere vurgu yaparak muhalefeti temsil iddiasını ortaya koymuş, sistem parti olma istikametinde bir algı yaratmıştır. AK Parti'ye oy vermeyen ve vermeyecek, CHP'den umudunu kesen bir seçmen grubu cumhurbaşkanlığı seçimlerinde Demirtaş'a bu koşullarda yönelmiş ve HDP yüzde 1,5 ila 2 arası yeni bir seçmen grubuna kavuşmuştu. 7 Haziran seçimlerinde ise HDP'nin barajı geçmesi halinde, çıkaracağı milletvekili sayısı ile AK Parti'nin gücünü kırabilecek tek siyasi parti olması, bir dizi tepki oyunu ya da ödünç oyu bu siyasi partiye yöneltmiştir. HDP'nin aldığı destek ve tepki oyu bu seçimlerde, seçim sonrası yapılan hesaplara göre yüzde 3 civarında olacaktır.

İkinci boyut özellikle Doğı ve Güney Doğı'daki Kürt oylarının ilk kez önemli ölçüde HDP'de toplanmasıdır.

Kürt bölgelerinde biri dindar-muhafazakâr, diğery seküler-sol iki büyük siyasi damar yıllarca varlığını sürdürmüş, pek çok sağ parti Urfa, Bitlis, Batman gibi yerlerde köklü bir oy deposuna sahip olmuşlardı. AK Parti bu geleneği miras almış bir siyasi partidir. AK Parti'nin ekonomik, sosyal ve dayanışma politikası başarıları, Güneydoğı'ya yatırım oranındaki artış, 2005'ten

itibaren milliyetçi çizgiden uzak duran Kürt yaklaşımı kendisine olan desteği bunun da ötesinde arttırmıştı. 2015'in Haziran ayında Kürt oylarının HDP'de kümelenmesi, AK Parti'den HDP'ye doğru bölgede yüzde 15'lik bir kayış, iktidar partisinin inkârcı dile geri dönmesi kadar, Kürt tahayyülünü, aidiyet duygusunu besleyerek yenileyen Rojava hassasiyetinin Kürt seçmenini önemli ölçüde kuşatması; Kürt Hareketinin ulusal barajı aşarak ortaya koyacağı, çözüm sürecine denk, tarihi iddianın Kürtlerde yarattığı seferberliktir. Ayrıca aidiyet duygusunda dindar kesimlerde bile önce Kürt olmanın açık ara galebe çalmaya başlaması, Kürt siyasi hareketin kitleleşmesinde bir çıta atlama halidir. Bu çerçevede çözüm sürecine de bir parantez açmak gerekir. Çözüm sürecinin 2,5 yılda ulaştığı kritik noktalardan birisi Kürtlerin kendilerini yönetme arayışlarının kazandığı toplumsal meşruiyet ve bunun onur, demokrasi gibi kavramlarla psikolojik düzeyden siyasi düzeye yaygınlık ve doğallık kazanmasıdır.

Seçimlerin bu vurguları, çözüm süreci dair farklı seçmen algıları, seçim öncesi yaşanan tıkanıklık ve krizlere eklenerek 7 Haziran sonrasına da yansıtacaktır.

Bu durum AK Parti ve HDP'yi birlikte hükümet kurma olanakları olmasına rağmen tümüyle birbirinden uzak tutacaktır. HDP'nin seçim kampanyasındaki AK Parti'yle ortalık yapmayacağı angajmanı, AK Parti'yi İŞİD'le özdeş kılan söylemi, AKP'nin ise HDP'ye duyduğu güvensizlik ve seçmen tepkisi nedeniyle aradaki mesafeyi artırma arayışı, çözüm sürecinin iki aktörü arasındaki etkileşim ve temaslar açısından olumsuz sonuçlar vermiştir.

6. ARA BİLANÇO

7 Haziran seçimleri hemen sonrasında gelinen noktaya ilgili nasıl bir bilanço çıkarmak gerekir?

Biraz geriye gidelim. Malum, son barış çabası, 2013 başında Erdoğan'ın çözüm sürecini deklare etmesiyle başladı. Bunu takiben eylemsizlik devreye girdi, İmralı'yla devlet arasındaki görüşmeler kamuoyuna duyuruldu. Ardından Öcalan'ın 2013 Newroz mektubu Diyarbakır'da kitleler önünde okunurken, tüm televizyonlar tarafından canlı olarak verildi. Hemen sonra

Akil İnsanlar heyetleri kuruldu ve Türkiye'nin dört bir yanında barış fikrinin önemini anlatmaya soyundular. HDP-İmralı-devlet-siyasi iktidar arasında kademeli köprüler oluştu, muhtemel müzakereleri kuşatacak çerçeve yasa çıkarıldı ve en nihayetinde 2015 başında ünlü Dolmabahçe toplantısı yapıldı. İki yıl böylece geride bırakıldı.

Tüm bunlar, arada yaşanan kuvvetli kriz anlarına, örneğin Kobani olayları gibi tahripkâr gelişmelere rağmen birbirini takip etti; süreklilik ve bütün oluşturdular, alınan yolun merhalelerine işaret ettiler.

Bununla birlikte başından itibaren temel yapısal bir sorun ve zaman içinde ortaya çıkan ve bu sorunla iç içe giren tarihsel-politik iki unsur bu sürecin kırılma noktalarını oluşturdu.

Yapısal sorun AK Parti ile Kürt hareketinin çözüm sürecine ilişkin beklentileri, aralarındaki paradigma farkıydı. Hükümet cephesinde hedeflenen, Kürt meselesinin bireysel hak ve siyasi alanın genişlemesi ve yerel yönetimlerin güçlenmesi üzerinden çözülmesiydi. AK Parti için bunun ön koşulu, PKK'nın silah bırakmasıydı. Akabinde kimi iyileştirici hamleler, anayasal değişiklikler, siyaset ve demokratik entegrasyon yoluyla sorunun kendiliğinden yok olacağı varsayılmaktaydı, hala varsayılmaktadır. Buna karşın Kürt hareketi için, esas hedef, Kürtlerin kendilerini yönetmeleri, bir statüye kavuşmaları, genel af, ana dilde eğitim, Öcalan'ın serbest bırakılması üzerinden kuvvetli bir özerklik türüdür.

Bu yapısal fark sürecin ilk gününden itibaren pek çok sorunu, duraklamayı, tanım sıkıntılarını üreten ana husus oldu. Öte yandan, taraflar süreçteki pozisyonlarını, taleplerini bu farkın üzerine kurdular. Kamuoyuna açık tüm politik hamleler, ithamlar, zorlamalar, açıklamalar bu çerçevede; tarafların kendi paradigmalarını meşru kılmak çabası çerçevesinde oluştu. Böylece bu fark bir yandan öne çıkarken, diğer taraftan yandan da sümen altına itildi ve yol böyle alınabildi.

Bu makas yeni girdilerin devreye girmesiyle zamanla daha da açıldı. Tarihsel ve politik nitelikli bu girdiler, taraflar açısından imkanları, hamleleri, talepleri ve dirençleri beraberinde getirecekti.

Bunlardan birincisi, Suriye'nin Türkiye sınır boyunda PKK'nın, bir türevi olan YPG'nin, kanton yapılanmasına gitmesiyle Rojava'da Öcalan'ın ve PKK'nın arzu ettiği özerklik ve öz-yönetim formülünün uygulama alanı bulmasıydı. Bu olanak, Kürtler ve Kürt hareketi için olmazsa olmaz bir koşul haline geldikçe, çözüm süreci kadar, hatta zaman zaman, özellikle son dönemlerde onun da önüne geçen bir önem kazanmıştır. Türk devleti açısından bu gelişmenin görüntüsü şudur: Devletin yok olmasını beklediği örgüt, tersi istikamette yeni yaşam, yayılma ve varoluş alanı ele geçirmekte, Türkiye'nin Kürt hareketi politik ve toplumsal açıdan Kuzey Suriye ile eklemlenmeye başlamaktaydı. Türkiye bu durumu hem kendi Kürt meselesi için bir tehlike, hem de kendi Güney'inde bir "PKK devleti" riski olarak okuyordu. Bu okuma, siyaset dili kadar güvenlik araçlarını tekrar devreye sokulmasına da vesile olmuştur.

İkinci girdi Türkiye'deki 6-8 Ekim arasındaki Kobani eylemleriyle meydana çıktı. Bu eylemler sonucunda devletin, Kürt bölgelerinde KCK yapılanmasının kamu otoritesini ikame etmeye başladığına, örgütün bu vasıfla milisler üzerinden örgütlenmeye ve kökleşmeye başladığına dair bilgileri ve kaygıları bir testten geçti ve netleşti. Alan kontrolü meselesi devlet için bir öncelik kazanmaya başladı.

Rojava ve alan kontrolü, tarafların stratejileri açısından artan oranda önem kazanmaya başlayınca, stratejileri tedrici olarak etkileyen iki ana faktör haline dönmüştür.

7. İKİNCİ ROJAVA KRİZİ

7 Haziran seçimlerinden tam bir hafta sonra bu çelişkileri biraz daha keskinleştirecek kritik bir gelişme yaşandı. Mayıs ayından itibaren koalisyon güçlerinin hava desteğiyle YPG'nin kuşatması altında bulunan Tel Abyad şehri düştü ve IŞİD'in elinden çıktı. Bu gelişmenin gerek YPG ve Kürt hareketi, gerek Türkiye açısından büyük bir stratejik bir önemi bulunduğuna şüphe yoktu.

Suriye Kürtleri Türkiye'nin 911 kilometrelik sınırı boyunca üç kanton halinde örgütlenmiş durumda. En Doğu'da Irak'la komşu olan Cizire kantonu, Batı'da bittiği noktadan Akdeniz'e

sadece 30 km. uzaklıkta olan Afrin kantonu, ortada ise Kobani kantonu bulunuyor. Cizire ve Kobani kantonları arasında Tel Abyad koridoru, Kobani ve Afrin kantonları arasında ise Cerablus hattı IŞİD tarafından kontrol ediliyor. Dolayısıyla üç kanton arasındaki bağlantılar kesik bulunuyordu. 15 Haziran tarihinde Tel Abyad'ın düşmesiyle, kopukluk sahası bire indi, Cizire ve Kobani kantonları bir anlamda birleşmiş oldular. Bu birleşme Kürt hareketinin stratejisine ne denli uygunsu ve Kürtleri ne denli mutlu ettiyse, Türkiye'nin duyarlılıklarına o denli tersti. Ankara'da alarm düzeyinde bir tepki ve tahriş duygusu yarattı. Başka bir ifadeyle Kürt hareketi kökleşme ve genişleme istikametinde uluslararası koalisyonun da desteğiyle büyük ilerleme kaydettiğini düşünür, Kandil'den bu yönde açıklamalar gelirken; Türkiye'nin resmi politikaları açısından Güney sınırının ötesinde bir PKK devletinin oluşması ihtimali ciddi bir soruna dönüşüyordu.

Bu koşullarda 2015'in Temmuz ayında Rojava krizinin yeni bir safhası başlayacak, bu yapısal mesele Türk-Kürt ilişkilerinin yoluna ve çözüm sürecinin önüne bir kez daha çıkacaktı.

Suriye sınır boyunda IŞİD'in Batı'ya itilmesiyle, YPG'nin Fırat'ı geçip Afrin'e ulaşma ve üç Kürt kantonunun birleşme ihtimali Türkiye tarafından, "bir Kürt koridoru oluşturulma politikası, bu alanda nüfusa yönelik Kürtleştirme girişimlerinin yapıldığı/yapılacağı endişesi ve bunların işaret ettiği muhtemel bir devlet dokusu kabul edilemez bir güvenlik riski olarak açık ve dolaysız bir şekilde tanımlanır hale geldi.

Cumhurbaşkanı 26 Haziran günü yaptığı bir konuşmada, *"Suriye'nin kuzeyinde bir devlet kurulmasına asla müsaade etmeyeceğiz. Biz bölgedeki demografik yapının değişmesine göz yummayacağız. Bedeli ne olursa olsun buna engel olacağız"* diyordu. Devlet ve iktidar çevrelerinde hedef olarak Afrin ve Kobani kantonlarının arasındaki Cerablus hattının hem IŞİD'den arındırılması hem PYD'nin eline düşmemesi gibi ikili bir strateji dile getiriliyor, burada 90 km.'lik bir güvenlik alan oluşturulması dillendiriliyordu. Bunu takiben basın organlarında, özellikle iktidara yakın gazetelerde Türkiye'nin Suriye'de operasyon yapma ve güvenli alan oluşturma hazırlığı içinde olduğu bir savaş kampanyasına dönüşüyordu. Basındaki bu hava, dışişleri bakanlığının devreye girmesi ve basınla yönlendirici ilişkiler kurmasıyla kırıldı. Söz konusu olan, başlanacak değil, gerekirse yapılabilecek bir

operasyonda, bir tür uyarı ve güç gösterisiydi.¹⁶

Gelişmelerin çözüm süreci açısından anlamına, 1 Temmuz 2015 tarihli bir yazımda şöyle yanıt vermiştim:

“Seçim sonrası yeni dengeler ile bölgedeki gelişmeler üzerinden paradigma farklılığı ipi inceltiyor. Çözüm süreci ilk defa bu denli büyük bir kopuş riskiyle karşı karşıya bulunuyor. Yaşanan gelişmelerin ilk sonucu, sistem açısından Kürt meselesinin ana eksenini “çözüm süreci ve siyaset” yerine, “ulusal endişe ve güvenlikçi tutumu oluşturmaya yüz tutmasıdır. PYD-PKK’nı statüsü dahil olmak üzere bölge dengeleri, AK Parti’yle bütünleşen geleneksel devlet refleksi dikkate alınırca, bu yer değiştirmenin geçici olduğuna dair bir emare yoktur. Bu durumun çözüm süreci üzerine ciddi bir baskı ve Türkiye ‘de Irak’ta ve Suriye’de çatışmalara ve krizlere gebe bir durum oluşturacağı açıktır. İkinci sonuç Türkiye’de esen, siyasi algı açısından tepkisel ve içe kapalı bir iklimle ilgilidir. Bu iklim, ülkedeki sorunları ya da sıkıntı ve başarısızlıkları, karşı karşıya kalınan krizleri, komplocu bir mantık üzerinden, abartılı bir üst akıl vurgusu, dış el, dış düşman, Batı ve İsrail merkezli dizaynlarla açıklama eğiliminin muhafazakâr siyasette, basında ve kamuoyunda kazandığı ivmedir. Bu iklim üzerinden bir yandan Kürt meselesi başta olmak üzere tüm iç sorunlar tartışma, eleştiri, hata giderme, tashih politikası, sorgulama alanı dışına çıkarılıyor, daha açık bir ifadeyle ‘siyaset dışı’ bir alana çekilerek tek eksenli ve tanımlı bir devlet meselesine, ‘teknik’ ve ‘örgüt’, ‘çıkart’ ve ‘taktik’ işlerine indirgeniyor. Öte yandan özellikle bölgede uluslararası güçlerin, örneğin ABD’nin Kürt devleti oluşumu istikametinde çaba gösterdikleri, bunu dizayn ettikleri kanaati Kürt sorununu tanımlayan ana unsura dönüşüyor. İç ve demokratik gerekler, ilke oyundan düşerken, ulusal çıkar ve siyasetin zorunlulukları, fayda galebe çalıyor. Bu ikinci faktörün özellikle ilk faktörle iç içe geçtiği aşikar bir durumdur. Bu durumun gerek Kürt sorununun algısı gerekse çözüm süreci üzerine ters bir baskı yaptığı, bir tür yeni bir kutuplaşmayı tahrik ettiği de ortadadır.”

Tel Abyad’ın düşmesi Türkiye’nin PYD ve IŞİD konusunda bir dizi tedbir arayışını beraberinde

---

¹⁶ Bu brifingin serancamı şudur:

- 911 km’lik sınırı ve Esat rejimine aldığı açık tavır itibariyle riskin büyüğünü taşıyan ülke Türkiye. Uluslararası camia IŞİD’in karşısında yer alıyor. Kürtler bu çerçevede (Türkiye’ye rağmen) başta ABD olmak üzere uluslararası koalisyonlardan destek görüyor ve bölge statülerini meşrulaştırıyor ve pekiştiriyorlar.

- Son dönemde Suriye’ye müdahale ve bir güvenlik koridoru oluşturma tartışmaları sadece Kürt kantonlarının birleşmesine karşı bir tedbir arayışı değil, aynı zamanda IŞİD’in Türkiye sınırının batısını ele geçirmesine ve bunu Esat’la işbirliği halinde yapmasına yönelik bir önlem fikridir. Zira böyle bir durum Öncüpınar ve Cilvegözü sınır kapılarının, IŞİD’in kontrolüne geçmesi, Türkiye’nin Suriye’yle temas yollarının tümüyle kapanması ve Türkiye’ye yeni bir göç dalgasının gelmesi demektir. Bu ise 4 milyon nüfuslu bir bölgeden Türkiye’ye doğru taşıyamayacağı yeni bir göç dalgasına yol açacaktır. Buna karşı diplomatik siyasi tedbirler alınıyor. Kendi başımıza askeri müdahale diye bir seçenek yok.

getirdi Dışişleri yetkililerinin Rojava'da yeni gelişmeler karşısında "diplomatik ve siyasi tedbirler alınıyor" ifadesinin en somut karşılığı Türkiye-ABD arasında bölgede işbirliği konusunda yapılan temaslar oldu. Mayıs ayında Hakan Fidan'ın ABD ziyareti sırasında başlayan İncirlik üssünün uluslararası koalisyonun kullanımına açılması, Cerablus'ta güvenli bir bölge oluşturulması ve Türkiye'nin daha aktif bir rol oynaması Tel Abyad'ın düşmesinden sonra Türkiye açısından önem kazandı ve hızlandı. 18 Temmuz tarihinde bu konuda John Allen ile Feridun Sinirlioğlu arasında yapılan görüşmelerde bir anlaşmaya varıldı. Hürriyet Gazetesi Washington temsilcisi Tolga Tanış'ın bu konuda 27 Temmuz 2015 tarihli değerlendirmesi betimleyicidir:

"PKK uzantısı PYD'nin Suriye'nin kuzeyinde IŞİD'le savaşırken ABD ile kurduğu, devamlı gelişen yakın ilişki ve bu sayede bölgede sağladığı ilerleme İncirlik kararının en ağırlıklı sebebiydi. Kürtlerin kuzeybatıdaki son kanton Afrin'e de ulaşıp Türkiye-Suriye sınırının yüzde 80'ini kontrol altına alma ihtimali, ABD-PYD ilişkisinin PKK'ya sağlayacağı çıkış, Türkiye'yi ABD'yle işbirliğine zorladı demek yanlış olmaz. Nitekim Washington'la yeniden kurulacak işbirliğinden Ankara'nın en büyük beklentisi de, Kürtler konusunda duyulan kaygılara Amerikalıların şimdi daha duyarlı olması. İşte Erdoğan'ın planının ikinci ayağı. Türkiye; Cerablus ve Azez arasındaki bölgede Kürtleri istemiyor. IŞİD'i de istemiyor..."

8. ÜÇÜNCÜ ROJAVA KRİZİ

Bu anlaşmaya IŞİD'in verdiği tepki 20 Temmuz Suruç saldırısı oldu.¹⁷ Bu saldırı Türkiye-Kürt hareketi ilişkilerinde, daha doğrusu iki taraf arasındaki gerilimde yeni bir kilometre taşı oluşturdu.

21 Temmuz'da KCK Eş başkanı Bese Hozat bu saldırının sorumlusunun AK Parti olduğu ilan ediyor, aynı gün HDP milletvekillerinden de benzer açıklamalar geliyordu. 22 Temmuz günü Ceylanpınar'da iki polis öldürüldü. Olayı "Suruç'a misilleme" açıklamasıyla PKK'nın silahlı kolu HPG üstlendi. 23 Temmuz'da bir başka misillemede bir başka polis öldürüldü. Aynı gün IŞİD sınırdaki Türk birliğine saldırdı ve 24 Temmuz günü Türk uçakları IŞİD hedeflerini bombaladı. Kürt Hareketi bu durumu Türkiye'nin Suruç'u örtbas etme ve göz boyama eylemi olarak yaptığını ileri sürdü. Yine aynı gün Türkiye-ABD görüşmelerinin sonucu ilan ediliyor ve üsler

---

¹⁷ 20 Temmuz Şanlıurfa ilinin Suruç ilçesinde düzenlenen bombalı saldırıda 34 genç öldü, 100'den fazlası yaralandı.

uluslararası koalisyonun kullanımına açılıyor, Türkiye daha aktif bir role geçiyordu. Ayrıca PYD'nin Fırat'ın Batı'sına geçmemesi konusunda güvence alındığı iddia ediliyordu.¹⁸ 25 Temmuz günü ise Türk hava kuvvetleri IŞİD mevzileri yanında PKK kamplarını da vuruyordu.

Bu 4 günlük bu olaylar dizisinin en önemli sonucu, çatışmasızlık halinin bitmesi ve çözüm sürecinde yaşanan kopma oldu.

Rojava'da uluslararası koalisyonla birlikte IŞİD'e karşı savaşan tek yerel güç olan PYD, bu konumunu Kuzey Suriye'nin doğal, örgütlü ve uyumlu sahibi avantajına çevirmek kadar, uluslararası bir meşruiyet aracı olarak da ele alıyordu. Türkiye'nin bu alana girmemesi temel politikaları oldu. Yine aynı hedef istikametinde IŞİD'in Türkiye'yle aktif işbirliği içinde olduğu iddiası kuvvetli, hatta abartılı bir şekilde kullanıldı. ABD-Türkiye anlaşmasının böyle bir strateji izleyen Kürt hareketini rahatsız ettiği açıktır. Türkiye'nin bir bölge oyuncusu olarak IŞİD'e karşı uluslararası koalisyonun aktif ortağı olması, PYD'nin ayrıcalığını ve hareket alanını daraltacak muhtemel bir risk olarak değerlendirildi. Suroç saldırısının PKK tarafından Türk hükümetine mal edilmesi, "IŞİD eşittir Türkiye" denkleminin kurulması, misilleme eylemleri, PKK kamplarının vurulmasının IŞİD'in işine yaradığı açıklamaları bu politik hassasiyetin ve kamuoyu oluşturma çabasının bir sonucudur.

Çözüm sürecinin bitmesinde Tel Abyad'ın düşmesi üzerine Türk tarafının hızlandırdığı Türk-Amerikan anlaşması, diğer bir ifadeyle Rojava'nın yeni dengeleri, bölgedeki Türkiye ile Kürt hareketi arasındaki rekabeti bu açıdan hızlandırıcı bir faktör olmuştur.

Açıktır ki, yeniden başlayan çatışma, ne Kürt hareketinin iddia ettiği gibi bu hareketin devletin operasyonlarına verdiği yanıtla, ne siyasi iktidarın vurguladığı gibi devletin PKK eylemlerine verdiği tepkiyle açıklanabilecek durumdadır. Sorun, önemli ölçüde, yeni gelişmeler, sürece dâhil olan yeni dinamikler ve bunun sonucunda ortaya çıkan yeni stratejilerden kaynaklanmaktadır. Çözüm süreci mevcut haliyle, içerdiği dinamiklerle, paradigma kopukluğuyla tarafların yeni konumlarını, beklentilerini, stratejilerini

---

¹⁸ Dışişleri Bakanlığı'nın yaptığı 24 Temmuz 2015 tarihli açıklama şöyledir: "Bakanlar Kurulu, TBMM'den 2 Ekim 2014 tarihinde aldığı yetkiye dayanarak, DEAŞ'a yönelik hava hareketlerine katılan ABD ve tarafımızdan uygun görülecek bazı bölge ülkeleri de dahil diğer koalisyon ülkelerinin insanlı ve insansız hava unsurlarının ülkemizdeki üslerde konuşlandırılmasına onay vermiştir. Bahse konu hareketlerde tabiatıyla Türk Hava Kuvvetleri unsurları da aynı amaçla görevlendirecektir"

karşılmaktan uzaklaşmış, bu konudaki zorlamalar sonuç vermemiş ve sonunda çatışmalar yeniden boy göstermiştir.

Somut olarak bu değerlendirme boyunca altını sürekli çizdiğimiz, Rojava'da ortaya çıkan yeni durum ve dengeler, Güneydoğu'da bugün ucu bir taraf için özerklik ilan etmeye diğer taraf için bunu engelleyecek operasyonlar yapmaya giden alan kontrolü kavgasının ulaştığı nokta, her iki taraf için de çözüm sürecinin bu iki durumu da kuşatmaması ve onları yanıtızsız bırakması nedeniyle şiddeti bir araç olarak tekrar devreye sokmuştur.

9. YENİ STRATEJİLER: ÖZERKLİK VE GÜVENLİK

Tespiti bir adım daha ileri götürmekte fayda var. Başlayan çatışma çözüm süreci işlevlerinin sınırlarıyla ilgili olduğu kadar, doğal olarak yeni stratejileri de kuşatan bir yön taşımaktadır.

Duruma önce Kürt hareketi açısından bakalım. Kürt hareketi ve sorununun önemli uzmanlarından Prof. Dr. Mesut Yeğen'in 21 Eylül 2015'te Bashaber'de yayınlanan "Devrimci Halk Savaşı" başlıklı yazısı, PKK'nin yeni stratejisini tüm netliğiyle tanımlamaktadır:

"PKK'nin büyük hedefi malum: Demokratik özerklik ya da özyönetim. Senelerce askeri mücadele yoluyla bağımsız, birleşik, sosyalist Kürdistan için faaliyet yürüten PKK bir zamandır, bağımsızlaşmış değil, demokratik özerklik ya da özyönetim yoluyla 'özgürleşmiş' bir Kürdistan için çalışıyor. Bunu da biri diğerinin alternatifi iki yolla, iki vasıtayla gerçekleştirmeyi öngörüyor: Müzakere ya da Devrimci Halk Savaşı. PKK, 2011'den beridir "müzakere, olmadı Devrimci Halk Savaşı yoluyla demokratik özerklik" diyor. Bu yeni doktrine göre müzakerenin alternatifi artık kırsalda verilen gerilla mücadelesi değil, PKK militanları ve milisleriyle Kürt kitlelerinin iç içe geçtiği şehir çatışmalarına dayalı Devrimci Halk Savaşı. Ve malum, 2011 Temmuz'unda olduğu gibi çözüm sürecinin son raundunun çökmesinin ardından bugün de PKK Devrimci Halk Savaşı ilan etmiş durumda."

Örgütten, Kürt yapılarından gelen bu istikametteki adımlar ve açıklamalar, Yeğen'in tespitlerini doğrulamaktadır.

Nitekim seçimlerden bir ay kadar sonra, henüz çatışmaların uzak olduğu bir aşamada, 11 Temmuz 2015'da KCK ateşkesi bitirdiğini açıklayan bir bildiri yayınlamıştır. Devletin sürdürdüğü baraj ve karakol inşaatlarına saldırıların başlayacağını ilan etmiştir.

15 Temmuz 2015 KCK Eş Başkanı Bese Hozat'ın Özgür Gündem'de, "yeni süreç devrimci halk savaşı sürecidir" diyen bir yazısı çıkıyordu.

19 Temmuz 2015 ise, KCK Eş Başkanı Cemil Bayık tahkimat, direnç ve silahlanma çağrısı yapıyordu.

KCK Yürütme Konseyi Üyesi Duran Kalkan'ın 27 Temmuz'da yaptığı fiili özerklik uygulaması çağrı üzerine Ağustos ayından itibaren DBP (Demokratik Bölgeler Partisi) çeşitli yerleşim birimlerinde il başkanları ve varsa belediye başkanlarının katılımıyla özerklik ilan etmeye başladı. Sadece Ağustos ayı içinde 12 yerde özerklik ilan edildi. Sırasıyla, Şırnak/Merkez 10 Ağustos 2015, Silopi 12 Ağustos 2015, Cizre 12 Ağustos 2015, Nusaybin 12 Ağustos 2015, Yüksekova 13 Ağustos 2015, Muş/Varto 13 Ağustos 2015, Muş/Bulanık 13 Ağustos 2015, Hakkâri/Merkez 14 Ağustos 2015, Diyarbakır/Sur 14 Ağustos 2015, Diyarbakır/Silvan 15 Ağustos 2015, Van/Edremit 15 Ağustos 2015, Van/Başkale 16 Ağustos 2015 özerklik ilan edilen yerler oldular.

Özerklik ilan edilen yerlerde devlet otoritesinin KCK otoritesi tarafından ikame edileceği, her özerklik bildirisinde açık bir şekilde dile getiriliyordu. DBP Şırnak İl Başkanı Salih Gülenç'in şu açıklamasında olduğu gibi:

"Şırnak Halk Meclisi olarak, Kentte bulunan devletin tüm kurumları bizim için meşruiyetini kaybetmiştir. Bu şekliyle devletin hiçbir atanmış bizi yönetemeyecektir. Bundan sonra halk olarak öz yönetimimizi esas alarak, demokratik temelde yaşamımızı inşa edeceğiz. Bundan sonrada gelişecek tüm saldırılar karşısında demokratik öz savunmamızı gerçekleştireceğiz. Bundan sonra kentimizde kendimizi de bizler yöneteceğiz. Başkalarına yönettirmeyeceğiz."

Bu aşamadan sonra PKK milislerinin güvenlik güçlerinin söz konusu bölgelere girmelerini ve hâkimiyetlerini engellemek için başta hendek kazma, tuzak kurma tarzı eylemler

gerçekleştirmiş; devlet ise bu yerleri ve civar bölgeleri özel güvelik bölgesi ilan etmiş, sokak çatışmalarıyla seyreden, sokağa çıkma yasaklarını içeren, sivillere zarar veren bir görüntü ortaya çıkmıştır.

7 Haziran seçimlerinde elde ettiği başarıyla öne çıkan HDP'nin seçimlerden hemen sonra Kandil'den gelen açıklamalarla, uyarılarla ve eleştirilerle dengelenmesi, hizalanması bu çerçevede önemli bir vakiydir. HDP'nin aldığı oyu tarif, Türkiyeliliğe yönelik sınırlayıcı açıklamalar, HDP'li siyasetçileri izledikleri yol ve verdikleri silahlı özerklik ilanına mesafeli beyanatlar açısından eleştirme girişimleri, temel olarak yasal siyasetin Kürt hareketi içinde "merkezkaç bir güç" olmasını engelleme ve bunu denetleme girişimi olarak tanımlanabilir. Devrimci halk savaşı stratejisi, fiili ve silahlı özerklik ilanlarının Kürt hareketinin tüm parçaları tarafından sıkı bir doku içinde izlenmesinin hamlesi olarak görülebilir.

28 Eylül tarihinde Murat Karayılan'ın Politika gazetesine verdiği röportajdaki şu ifadeleri Kürt hareketi açısından büyük resme işaret eder niteliktedir:

"Biz 'yarın öbür gün şu olacak, bu olacak' değil, kendi öz gücümüze dayanarak kendi çözüm tarzımızı geliştirme, demokratik özerk Kürdistan'ı gerçeğe dönüştürme hamlesini tarihi bir hamle olarak görüyoruz ve artık ilerletiyoruz. Hakkari arazisinin yüzde 80'i kesinlikle gerillanın kontrolü altındadır. Buralara Türk devleti giremez. Şırnak arazisi de benzerdir. Hakeza Dersim öyledir. Amed'in ve Garzan'ın önemli bir kesimi öyledir. Serhat bölgesi yine öyledir"

Siyasi iktidarın stratejisi ise hiç şüphe yok ki, Kuzey Suriye'deki gelişmelere karşı aşırı bir hassasiyet, Kürt koridorunu bir numaralı tehdit ve güvenlik meselesi olarak görme eğilimiyle yeniden şekillenmiştir. Bu konuda atılan adımlar, örneğin Afrin ve Kobani kantonları arasında ABD'nin desteğiyle güvenli bölge oluşturma arayışı, PYD ile uluslararası güçler arasına mesafe koyma gayretleri, PYD'yi PKK'dan ayırma çabaları, devletin tutumunda siyasetten asayişe kaymayı, örgüte tam güvensizlik halini ve çözüm sürecinin güven kaybını beraberinde getirmiştir.

Ancak son dönemde siyasi iktidar açısından asıl belirleyici olan husus, kamu güvenliği olarak tanımladığı, PKK'nın fiili özerklik ilanları ve direnişlerle egemenlik aşamasına taşıdığı sorun

olmuştur. Devletin örgütün direnme ve seferberlik gücünü adım adım keşfettiğini söylemek mümkündür. Nitekim Kobani olayları sonrası İç Güvenlik Yasası gibi tedbirlerle kontrol altına alınacağı düşünülen bölgedeki devletimsi oluşuma karşı alınan yasal tedbirler, Suruç saldırısı ve takip eden eylemlere başka aşamaya geçmiştir. Bu aşama güvenlik stratejisini adım adım keskinleştirmiştir. Temmuz ayındaki devlete hâkim olan “Paradigmamızda değişiklik yok, süreç devam edecek, ancak önce havalanan örgütü hizaya getirmemiz gerekiyor, operasyonlar bunun için yapılıyor” yaklaşımıdır. PKK’nın “AK Parti eşittir IŞİD” denklemi çerçevesinde Suruç saldırısını siyasi iktidara mal etmesi, HDP’nin ve Kandil’in bu istikamette meydan okuyan açıklamaları, örgüt misillemeleri, üç polisin öldürülmesi, kaçırma ve baskın girişimleri, hükümete bir süredir planladığı tedbirlere başvurma imkânı vermiştir denebilir.

Bu durum Ağustos ayı içinde meydana gelen gelişmelerle başka bir farkındalığa yol açarak değişecektir. Özerklik ilanları ve direnişle birlikte ortaya çıkacak bu farkındalık, örgütün militanları ve milis güçleriyle bölgedeki siyasi ve askeri istihkâmının derinliğine ilişkindir. Güvenlik zirvelerinde PKK’nın demokratik siyasetin açtığını alanı kendi gücünü tahkim etmek için kullandığı, “HDP’nin, PKK’nın devlet dışında devlet yaratma girişimlerine sırtını dayadığı, sürecin yeniden olgunlaşabilmesi için bunların ortadan kalkması değerlendirmeleri” yapıldığı gazete haberlerine sık yansımaya başlamıştır.

Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın, *“sancılı bir dönem yaşıyoruz, demokratik açılım projesi olarak yaptıklarımız ile çözüm süreci istedik. Bunu ileri safhalara götürelim istedik. Çözüm süreci içerisinde valilerimiz verdiğimiz talimat doğrultusunda şu andaki gibi operasyonlara girmiyordu. Belki kendilerine çeki düzen verirler diye. Bunun ardında bir hazırlık safhasına girdiler...”* sözleri, *“çözüm sürecinden istifade ederek Güney Doğu’yu cephaneliğe çevirdiler”* açıklamaları, alan denetimi ve egemenlik kavgasında devletin karşılaştığı zorlukları ve güvenlik önceliğinin nasıl devreye girdiğini resmetmektedir.

Siyasi iktidar açısından bugün gelinen noktayı, bölgede kabul edilebilir denetimin varlığına kadar müdahaleyi sürdürmek olarak tanımlamak yanlış olmaz. Nitekim Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın, Başbakan Davutoğlu’nun, Başbakan Yardımcısı Akdoğan’ın *“temizliğe kadar operasyonlar devam edecek”* açıklamaları bu çerçevede ele almak gerekir.

Durum ve politikaların tedrici biçim değiştirdiğini, hiza vermek girişiminden, alanı geri almak ya da kontrol etmek politikasına geçildiği açıktır. Bu durum bugün itibariyle AK Parti açısından çözümlü sürecinin muhtemel devamı ya da yeni bir sürecin başlamasının ön koşulu olarak telaffuz edilmektedir.

Sonuç

Durum şudur: Taraflar için farklı beklentiler, niyetler, hedeflerle başlayan bir görüşme süreci, bugün, bu makas farkı nedeniyle yürüyemeyecek duruma gelmiştir. Bir yandan makas farkına rağmen alınabilecek mesafe tamamlanmış, taleplerle yüzleşme ve mutabakat üretme safhasına gelinmiştir. Öte yandan yeni bölge dinamikleri, ortak Kürt alanı oluşumu, Kürt tahayyülünün tazelenmesi ve özellikle Rojava üzerinden Türkiye'nin Kürt sorununun dinamikleri artan ve ülke dışına taşan bir istikamette ilerlemiştir.

Peki bundan sonra nasıl yol alınabilir?

Çözüm sürecinin yol alabilmesi için açılması gereken üç tıkanıklık alanından söz edebiliriz.

İlk tıkanıklık "Rojava meselesi"nin çözüm süreci üzerindeki baskısıdır. İkinci tıkanıklık alanı "(Kürt beklentisi) müzakere ile (hükümet siyaseti) takdir" arasındaki mesafenin bir ölçüde azaltılmasıdır. Burada ana sorumluluk siyasi iktidarındır. Çözüm sürecini tek taraflı "demokrasi aşıları"yla götürmek yerine, çözüm kalemlerinin neler olacağına ve bunların nasıl uygulanacağına Kürtlerle etkileşim içinde karar verilmesi mümkündür. Vatandaşlık tanımı, yerel yönetimler gibi konularda bu interaktif yöntem, bir tür müzakere, nihayetinde alınacak kararların meclise sunulmak koşuluyla, pekala atılabilecek bir adımdır. Bu olmaksızın yol almak git gide zorlaşmaktadır.

Üçüncü nokta ise Kürt tarafına düşen bir sorumluluğa ilişkindir. Kürt siyasi hareketi uzunca bir süredir sisteme özerk bir biçimde eklenmek üzere devletle görüşmeler yapma arzusunu dile getiriyor ve son dönemde bunu gerçekleştiriyor. Ancak aynı hareket Kürt alanında bir tür paralel devlet dokusu oluşturur gibi adalet, asayiş, tapu, maliye, vs işlevleri içeren bir yapılanma peşinde koşuyor. Bunlar bugün biri öne diğeri geriye atılan, aynı anda gerçekleşemeyecek iki adımı ifade ediyorlar. Kürtler, siyasi iktidarın "kamu düzeni" olarak

adlandırdığı meşruiyetçi çizgiye dönmeden görüşmelerin derinleşmesini bekleyemezler. Burada izlenmesi gereken yol, bu alanın denetimi değil, yapılandırılmasıdır. Bu yapılandırma ise bir mutabakatla yerel yönetimler reformu üzerinden karşılık bulur.

Bunların hiç biri aşılmayacak tıkanıklıklar değil...

28 Eylül günü Özgür Politika gazetesinde konuşan Karayılan'ın şu sözlerini bir kenara yazmak gerekir:

“Biz seçime engel olmak istemeyiz. O yüzden üzerinde tartışıyoruz. İleride, yani böyle tansiyonu düşüren veya halkın gerek Türkiye’de gerekse de Kürdistan’da güvenlik içerisinde seçimlere gidecek ortamın yaratılması konusunda biz üzerimize düşen sorumlulukları yerine getirmek isteriz. Umarım bunda sorun çıkarmazlar. Biz bunun üzerinde tartışıyoruz; ileriki günlerde kendi tutumumuzu netleştiririz. Ama belirttiğim gibi, yani seçimin üzerinde herhangi bir etki yaratmak ya da engellemek gibi bir çabamız olmaz. Eğer karşı taraf çözüme açık bir sinyal verir, kapı aralarsa bizim kapımız açık..”

Nitekim, 8-9 Ekim’de PKK, seçim dönemi ve HDP’ye destek için tek taraflı ateşkes ilan ettiğini açıkladı.

Cumhurbaşkanı Erdoğan da her fırsatta “çözüm sürecini kendisinin başlattığını, uygun koşullarda süreci tekrar başlatmanın mümkün olduğunu” vurguluyor. Çözüm sürecinin önemli aktörlerinden Beşir Atalay 8 Ekim’de Al Cezire’ye verdiği röportajda şunları söyleyecekti:

“Bu süreçler zor süreçlerdir. İniş çıkışlar olur, kesintiler olur. Her ülkede böyle olmuştur. Başladığı ile bitmesi 9-10 yılı alır genelde. Ben böyle bakıyorum. Şu yaşadığımız ortamı da yine konjonktürel görüyorum. Bu sorunların köklü çözümü yine o tür çalışmalarla olur. Bazen aksaklıklar da olur, bazen de istediğiniz gibi gitmez.”

Denebilir ki, mesele çözüm sürecinin yeni sorunları ve ihtiyaçları kuşatacak bir şekilde yeniden tarif edilmesidir.

Birinci epizot bitmiştir. Kuvvetli bir iniş yaşanmıştır. Ancak bu geri dönüş kapısının kapanması anlamını taşımamaktadır.

Pêşgotin

Ev nîrxandina bûyerên dawî yê li Tirkîyeyê, ji alîyê nivîskar gunciknivîs û endamê heyeta mirovên aqilmendan a Tirkîyeyê birêz Ali Bayramoğlu ve ji bo Enstîtuya Pêşketina Demokratîk (DPI) hat amade kirin. Ev nîrxandin, dîtînen nivîskar ên li ser rewşa heyî ya li ser erdê ya Tirkîyeyê pêşkêş dîke, bi taybetî pîrsgirêka Kurdî û serdema berîya hîlbijartinên giştî yê meha Sermawezê nîqaş dîke. Ev gotar, berdewamîya nîrxandinên berê ye, ku ji alîyê dengên cur bi cur ên Tirkîyeyê ve hatibûn amade kirin û parçeyeke şopandina DPI a rewşa li ser erdê pêk tîne, ku tê de dîtînen û perspektîfên cihê cih digirin. Ev nîrxandin di şopandina DPI a rewşa li ser erdê ya Tirkîyeyê de, derbarê çareserîya Kurdî de tevkarîyek e û yek ji çendînen nîrxandinên li ser vê mijarê ye, ku ji alîyê pisporên him ji herêmê û him jî yê navneteweyî ve hatine amade kirin.

Bi rêya çalakî û lêkolînen xwe, mebesta DPI ew e, ku li vê qadê piştgirîyê bide ava kirina dîalokeke giştî ya sazgehî, derfetê bide hemû alîyên pevçûnê, da ku ji çareserîyên pevçûnan xebatên berhevdayîne amade bike, di forumên taybet de beşdar bibe û di hevkarîya navbera hemû aktorên beşdar de tevkarîyê bike. Bi mebesta avakirina qadekê ji bo parvekirina perspektîfên cihê, nîrxandinên din ên bi vî rengî dê ji alîyê Enstîtuyê ve werin amade kirin. Bi vî awayî derbarê Pîrsgirêka Kurdî ya Tirkîyeyê de zemîneyeke dîalokeke avakar dê were berfireh kirin.

Kerim Yıldız

Gerîndeyê Giştî

Enstîtuya Pêşketina Demokratîk

PÊVAJOYA AŞTÎYÊ: JI SÎYASETÊ BER BI ÇEKAN VE

DESTPÊK: BERDEWAMÎ Û QUT BÛN

Di van salên dawî de mijara sereke, ku teşe daye birêveçûna sîyaset û demokrasîya Tirkîyeyê, pirsgirêka Kurdî bû. 'Pêvajoya aştiyê' an jî ji niha û pê ve 'fikra çareserî-sîyasetê', ku di sala 2013ê de dest pê kiribû û di Tîrmeha 2015ê de bi qutbûnekê re rû bi rû ma, tevî hemû qeyranên ku tûş bû, tevî hemû daketin û hilkişinan, hemû derbên ku xwar, tevî hemû lêzêdebûnan û tevî dîmena wê ya qutbûna mutlaq, ku îro xuya dike, ew hîna jî him di warê wê qonaxa îroyîn a welêt de û him jî di warê sibêroja wî de xwedî taybetmendîyeke dîyarker e.

Serpêhatîya lêgerîna çareseriyê ne nû ye. Em pê dizanin, ku di hêla dewletê de ji bo dawîlêanîna serhildana PKKê, lêgerînên pêşîn ên peywendiyê di serdema Özal de dest pê kirin û di pêvajoya 28ê Sibatê de digel leşkeran berdewam kirin. Di qonaxa duyemîn de, piştî ku şer û pevçûn dîsa har bûn, em dizanin ku di navbera salên 2005-2008ê de digel rêxistinê têkilî hatin dayîn, peywendiyên nefermî hatin berdewam kirin, di navbera salên 2008-2011ê de jî di bin navê pêvajoya Osloyê de serdemeke hevdîtinên girtî hat meşandin. Di dawîya 2012ê de jî îcar serdemeke hevdîtinên şeffaf hat dest pê kirin û ev yek jî ji raya giştî re wekî 'pêvajoya aştiyê' hat ragihandin.

Werçerxanên vê qonaxa dawî jî di warê rûxandina hin tabûyan, kêmbûna tirs û fikaran, dîyarbûna ronîya çareseriyê û pejirandina wê ya ji aliyê raya giştî ve xwedî girîngîyeke mezin bûn. Agirbesta ku PKKê di dawîya sala 2012ê de ragihandibû û heta Tîrmeha 2015ê li gor endeksa sîyaset û demokrasîyê heta Tîrmeha 2015ê berdewam kir; merheleya pêşîn a vekişîna hêzên çekdarî, ku di 2013ê de pêk hat; di sala 2014ê de derxistina çarçove-qanûna ji bo pêvajoya çareseriyê; hevdîtinên navbera alîyan de; hevdîtinên navbera Îmralî-dewlet, Îmralî-HDP, HDP-dewlet, ku ji raya giştî re hatin aşkere kirin; civîna 28ê Sibatê ya li Qesra Dolmabahçeyê; daxuyanîya Öcalan a Newroza 2015ê, ku tê de binxêz dikir û êdî em li ber kongreya çekberdanê de ne; ev hemû ew pêngav in, ku dîroka krîtîk a pêvajoya aştiyê pêk tînin.

Dema ku mirov wan hemûyan li dû hev rêz dike, sê xalên sereke derdikevin pêş:

- Li Tirkîyeyê, di sîstemê de û li cem rêxistinê di warê vîn û lêgerîna çareserîyê de berdewamîyek heye û Tirkîye di warê tecrûbeyê de têgihîştîye. Şer û pevçûn sî salî ne, lê belê 15 salên wê yên dawî şahidîya hewldanên lêgerîna çareserîyê kiriye, 10 salên wê yên dawî jî şahidîya qonaxa têkilî-dîyalog-hevdîtinê kiriye.

- Rê bi bidestxistina daîmî teşe girtiye. Dem, tecrûbe û hevdu bandor kirin li ser xêza ji peywendîya pêşîn heta lihevkerina (mutabaqata) Dolmabahçeyê, lêgerîna çareserîyê roj bi roj hinekî din kûrtir kiriye. Meşrûîyet, bendewarî, hetta di warê sazgehîbûnê de xalên, ku mirov nema dikare lêvegere, li dû xwe hiştin û ber bi pêşîyê ve meşîyan. Di vê çarçoveyê de lêzêdebûnên daîmî, ji rûxandinên serdemên qeyranê hêzdartir bûn.

- Him ji bo tevgera Kurdî him jî ji bo desthilatdarîya sîyasî, pêvajoya çareserîyê girêdayî veguherîna giştî ya pirsgerêka Kurdî, pêşveçûnên sîyasî yên nav welêt, mêzînên li Rojhilata Navîn, lêzêdebûn û derfetên nû ye, bi vî awayî pêvajoyeke xwedî taybetmendîyên dînamîk û guherbar e. Ev yek pêşveçûna pêvajoyê, hevahengîya pêvajoyê ya digel rewş û daxwazên nû yên dînamîkan diwar dike, gelek qeyran û qutbûn di esasê de ji ber van sedeman pêk tên. Dema mirov li vê hessasîyeta sazgehî, cudatîyên bendewarî û nihêrtina alîyan lê zêde bike, ku devên meqesê çiqas ji hev dûr in, wê demê serencama pêvajoya aştîyê, ya di warê hessasîyetan de, xweş tê dîtin. Jixwe di vê çarçoveyê de, alîyên pêvajoyê gelek caran bi gefxwarinên hêz an jî bikaranîna hêzê, stratejîyên xwe yên nû tînin ser masê an jî sînorên nîqaşan careke din dîyar dikin.

Di vê nirxandinê de, serdema ji bûyerên Kobanîyê (6-8ê Cotmeha 2014ê) heta dema ku pêvajoya aştîyê qut bû û şer û pevçûn bi awayekî diwar berdewam kirin, him di warê pêşveçûnên sereke him jî di çarçoveya analîzên qismî de dê were rave kirin. Ev serdem, di warê serpêhatîya pêvajoya aştîyê de merheleyên weha di nav xwe de dihewîne, ku tê de him gihaştin asta herî bilind him jî dînamîkên heyî yên pêvajoyê serûbino bûn. Ev pêvajoya belawelabûnê bêguman herçend sedemên xwe derdixe holê jî, derfetên lêvegere berê destnîşan dike û hêvîya wê yekê jî di nav xwe de dihewîne. Ji ber ku bi ya me, di dîroka pevçûna navbera dewlet û rêxistinê de, şer di çarçoveya di pirsgerêkên pêşîn ên şênber an jî

qadên pirsgirêkan de tên jîyan kirin. Lêgerîna tevlêbûna Kurdan a di rêvebirîyên wan herêman de, ku ew lê gelek dijîn, xwe-birêvebirina Kurdan, entegrebûna wan a di rêvebirîyên herêmî de lêgerîneke şênber e û ji alîyê tevgera Kurdan ve bi têgiha 'statû' tê derbirrîn. Herweha li Bakurê Sûrîyeyê, pêkhatina qadeke jîyan û desthilatdarîya Kurdî û sazgehîbûna wê ya sîyasî, têkilîyên wê yên digel meseleya Kurdî ya Tirkîyeyê, qada duyemîn a pirsgirêkan e.

Di vê merheleyê de, li pêşîya têkilîyên navbera Tirkîye û Tevgera Kurdî de, divê wekî peywir ev her du pirsgirêk werin çareser kirin, yan na qet nebe divê werin dorpêçandin.

1. LIHEVKIRINA (MUTABAQATA) DOLMABAHCÛYÊ

Destpêka sala 2015ê asta herî bilind bû, mirov di pêvajoya aştiyê de xwe gihandibû, dawîya heman salê jî wekî xala sifir a heman pêvajoyê bû. Piştî rûdanên Geziyê, ku di Bihara sala 2013ê de, Tirkîye hejand û di warê têgihîştin û sîyasetên desthilatdarîyê de hişt ku xala şikeştinê pêk were, û piştî bûyerên dosyeyên 17-25ê Berfanbarê yên darbeyê/gendelîyê, 28ê Sibata 2015ê dê bibûya rojê ronî û geş.

Wê rojê, li Stenbolê di nivîsgeha xebatê ya serokwezaretê du endamên hikûmetê, musteşarê KGM (Musteşarîya Ewlehîya Giştî) (Alîkarê serokwezîr Yalçın Akdoğan, Wezîrê Navxweyî Efgân Ala, Musteşarê KGMê Muammer Dervişoğlu) û sê parlamenterên HDPê, ku wekî şandeya Îmralîyê dihatin nasîn (Sırrı Süreyya Önder, İdris Baluken, Pervin Buldan) civîneke hevpar a çapemenîyê li dar xist. Ev civîna ku ji demekê ve li cem hawîrdorên sîyasî hiştibû ku hin bendewarî peyda bibin, di warê çareserkirina qeyrana Kobanîyê de û di warê ragihandina îradeya alîyan a ji bo pêşveçûna pêvajoya aştiyê de nîşaneyê gelek girîng bû. Êdî em nêzî asta herî krîtîk dibûn. Di vê merheleyê de, di rojev û nexşerêya pêvajoya çareserîyê de, sê mijar hebûn, ku li serî hevbîr bûbûn: (1) binxêzkirina qonaxa hevdîtinan û ragihandina çarçoveya wê ya giştî ji bo raya giştî, (2) Avakirina desteyeke çavdêrîyê ji bo hevdîtînin, (3) bangkirina Öcalan a ji bo kongreyêke bi rojeva danîna çekan. Civîna çapemenîyê bi wê mebestê hatibû li dar xistin, ku hevdîtîna û çarçoveya wê, kongreyê çekberdanê werin bilêvkirin. Çend roj paşê, derbarê mijara dawî de, ku li ser li hev kiribûn, alîkarê serokwezîr dê aşkere bikira, ku ew dikin endamên desteya çavdêrîyê dîyar bikin. Paşê çav lê bû, ku

Öcalan ji rêxistinê re bangeke şênber û rasterast bike, gaveke krîtîk a ber bi muzakereyê were avêtin.

Lê belê ev rê ne ewqas rasterast bû. Jixwe, dema ku alî hatibûn civîna çapemenîyê, wan li ser nivîsareke bi tenê li hev nekiribûn. Li naverastê du nivîsarên ji hev cihê hebûn, ku yek di derbarê nêrînên alîyê Kurdî yek jî derbarê nêrînên alîyê Tirkî de di warê çarçoveya hevdîtîne binxêzkirinê cihê dikirin. Di destpêkê de biryar weha bû, nivîsareke bi tenê were xwendin û hikûmetê jî pê qayil bibûya wê erê bike lê belê encama ku dihat xwestin nikaribû were bi dest xistin. Di vê rewşê de, civîna çapemenîyê di çarçoveyê muzakereyê de, ku li ser lihevkiribûn, na lê pêşniyarên cihê yê derbarê çarçoveyê de destnîşan bikira. Dîtînen cihê û dijber ên alîyan, yê ka ji bo çareserîya pirsgerêkê divê çî gav werin avêtin, ka qadên lihevkerinê, ku rê li çareserîyê mayînde vekin çî ne, di bilêvkerina hevpar de bihatana aşkere kirin. Bi vî awayî, di civîna çapemenîyê de du nivîsarên cihê hatin xwendin. Nivîsara ku ji alîyê Önderê HDPyî ve hat xwendin, serencama raporeke 70 rûpelî bû, ku berîya çend mehan ji alîyê Öcalan ve hatibû amade kirin, ku navê nexşerêya muzakereyan lê hatibû kirin û nêrîna alîyê Kurdî destnîşan dikir. Di vê nivîsarê de, mijarên ku alîyê Kurdî dixwest gotûbêj bike, binirxîne û çareser bike, da ku bigihîje çareserîyê, bi awayekî razber wekî 10 xal dihatin kurt kirin.¹⁹ Nivîsar daxwaza Öcalan bin xêz dikir, ku kongreya bêçekkirinê ya PKKê di mehên Biharê de were li dar xistin. Jixwe di paragrafa dawî ya nivîsarê ji van gotinan pêk dihat:

“Tespîta bingehîn a Öcalan ev e: Dema ku mirov vê pêvajoya pevçûnê ya 30 salî ber bi aşîtyê mayînde dibe, hedefa me ya eslî gihandina çareserîyê demokratîk e. Di wan şîlanan de, ku tê de hevparîyên herî kêr pêk tên, li ser esasa berdana têkoşîna çekdarî, ji bo dayîna biryara stratejîk û dîrokî, ez PKKê vedixwînin, ku di mehên Biharê de kongreya neasayî bicivîne. Ev vexwendin, ragihandina dîrokî ya nîyetê ye, ku sîyaseta demokratîk şûna têkoşîna çekdarî bistîne. En dizanin, ku em ji her demê bêhtir nêzikî aşîtyê ne û em hemû hêzên demokratîk, ku ked didin û ewê ked bidin silav dikin. Ser xêrê be.”

¹⁹ Ev 10 made ev bûn: 1. Tarîf û naveroka sîyaseta demokratîk 2. Tarîfkerina alîyên herêmî û netewî yê çareserîya demokratîk 3. Garantîyên demokratîk û qanûnî yê hevwelatîya azad 4. Têkilîya sîyaseta demokratîk a bi dewlet û civakê re û sernavên ji sazgehîkeria wê 5. Alîyên sosyo-ekonomîk a pêvajoya çareserîyê 6. Di pêvajoya çareserîyê de têkilîya demokrasî û ewlekarî dive weha werin dîtînen, ku pergala giştî û azadî werin parastin 7. Çareserî û garantîyên qanûnî yê pirsgerêkên jin, çand û ekolojîk 8. Ji bo têgiha nasnameyê, tarîf û naskirina wê pêşxistina feraseta demokratîk a pirreng 9. Tarîfkerina komara demokratîk, welatê hevpar û netewe ya bi qîsasên demokratîk, dayîna garantîyên qanûnî û destûrî di nav sistemeke demokratîk a pirreng 10. Destûreke nû, ku hewandina van hemû hemle û veguherînan ji xwe re dike armanc

Ew gotina ‘di wan şîlanan de, ku tê de hevparîyên herî kêr pêk tîn’ gelo ‘pêş-şertek e yan jî kongreyeke bê şert û merc dest nîşan dide?’ Ev pirs dê di navenda wan xitimandinan de be, ku dê paşê rû bidana.

Herçend her du alî di navbera xwe de li ser nivîsareke hevpar de nikaribûn li hev bikin jî, hikûmetê nivîsara ku alîyê Kurdî xwendibû erê kiribû, li ser wê yekê hin gotûbêj hatibûn kirin. Bi gotineke din, derbarê nivîsara Kurdî de, di dawîyê de her du alî jî hevber bûbûn, ku mirov ‘dikaîbû’ nivîsar bixwendana. Jixwe, di nav îddîayan de ew jî hebû, ku di encama hin bazarî û hevdiîtan de li ser nivîsarê hin guhertin jî hatibû kirin. Nûçeya Milliyetê, ku rojnameyeke referansê ye, weha bû: “Li ser wan deh xalan de, ku ji bo pêvajoya aştiyê tîn pêşniyar kirin, di xalên 6, 8 û 9ê de guhertin hatin kirin. Demîrtaş (çend roj berîya civînê) li ser televîzyonê nivîsarek xwendibû, (ku digot madeyên ku li ser lihevkirine ev in.) Di wê nivîsarê de madeya 6 jî hebû, ku tê de gotinên wekî ‘avabûnên nû, ku pêvajoya aştiyê rê lê vekin’ hebûn, wekî ‘di pêvajoya çareserîyê de, têkilîya navbera demokrasî û avabûna ewlekarîyê, divê weha were nixandî, ku pergala giştî û azadîyan biparêze.’ hat guhertin. Di madeya 8 a di reşnivîsa nivîsarê de gotina “pêşxistina mekanîzmayên yeksan’ jî hat veguherandin û bû ‘pêşxistina feraseta demokratîk a pirreng’. Li madeya 9 jî, ku tê de gotinên wekî ‘komara demokratîk, welatê hevpar, binavkirina neteweyê bi qîsasên demokratîk’ cih digirtin, hevoka ‘di nav sîstema demokratîk a pirreng de, jê re garantîyên qanûnî û destûrî werin terxan kirin’ hat zêde kirin.” Alîyê Kurdî paşê anî zimên, ku nivîsareke hevpar hebû û alîyê dewletê di deqqeya dawî de jê qerîyaye. Heger ev îddîa û farzkirin rast bin, bi ihtîmaleke mezin nivîsara Kurdî ew nivîsar bû, ku li ser bazarî hatibû kirin. Lê divê were gotin, ku heger weha jî bûbe, maneya wê sînordar e. Ji ber ku bendewarîya dewletê ew bû, ku ji alîyê Öcalan ve bi awayekî şênber û aşkere banga kombûna kongreyeke ji bo çekberdanê bihata kirin. Nivîsara hevpar an jî nivîsara alîyê Kurdî wekî tawîzek hatibû dîtin, ku rê li bangeke weha vekirana. Zimanê razber, ku hatibû bi kar anîn, hebûna wan mijaran, ku guhertinekê destnîşan dikin, derxistina mijarên krîtîk ên wekî ewlekarîyê ya ji reşnivîsa sereke, piştgirî dide vê nêrînê. Tevî vê yekê, heger mirov bifikire, ku pêvajoya çareserîyê li ser mekanîzmaya hevdu bandor kirin û qane kirinê dimeşe, naxwe merheleya ku gihaştîye, bi awayekî sembolîk ve xwedî girîngîyek bû.

Di wê nivîsarê de, ku alîkarê serokwezîr di civîna çapemenîyê de li ser navê deshilatdarîya siyasî xwend, tişteki nû tunebû, dewletê daxwaza xwe ya berdana çekan bi awayekî îsrar dubare dikir, pêvajoya çareserîyê bi paradîgmaya dewletê, ku tê zanîn, dihat rave kirin, an ku

bi awayekî nîyet dihat nû kirin.

Herçend di vê civînê de du nivîsar hatin xwendin jî, him di çapemenîyê de him jî di raya giştî de di warê têgihiştin de nivîsara ku derket pêşî, nivîsara alîyê Kurdî bû. Bêguman, sedema wê ya sereke ew bû, ku daxwaz û mijarên muzakereyê, Öcalan destnîşan dikirin, cara pêşîn li ber desthilatdarîya sîyasî ji raya giştî re dihat aşkere kirin û her du alî jî bi awayekî yeksan dihatin temsîl kirin.

Îcar, di ronîya van agahîyan de, divê mirov wateyeke çawa bide vê civîna çapemenîyê?

Tevî her tiştî jî ew gaveke girîng bû, ku ber bi lihevkerinekê alîyan daxwazên xwe cara pêşîn li kêleka hev anîn zimên. Heger bivê mirov tespîteke realîst bike, mirov dikare bibêje, merheleya ku gihaştinê bi tenê nîyetekê û destpêkekê îfade dike. Ev yek her weha, pêngaveke ji bo bi cih anîn, tatmîn kirina wan deh xalan û wan her sê şertan bû, ku di wê qonaxê de di rojevê de bûn. Dema ku mirov bala xwe bide dînamîkên Tirkîyeyê, serpêhatîya pêvajoya çareserîyê û dijwarîyên li hember wê, aşkere bû, ku nirxa sembolîk-sîyasî ya qonaxa ku gihaştinê, gelek jê mezintir bû, mirov guman dikir. Tirkîyeyê bi çareserkirina pirsgirêka Kurdî, navbera avabûna ku vê pirsgirêkê temsîl dike, rêxistin, serhildan de têkilîyeke şênber datanî. Herçend bi taybetî ji bikaranîna peyva muzakereyê dihat teqşîr kirin jî, muzakereya danîna çekan û muzakereya pirsgirêka Kurdî di heman sêlikê de bi hev re dihatin bi cih kirin. Di wê tarîxê de, di nirxandineke min a germahîya wê gavê de min ev tespîr kiribû:

“Ev rewş, çareserîyeke mezin an jî destpêkeke watedar û şênber a meşa aşitîyê destnîşan dike. Bêguman, ev pêvajoya ji niha û pê ve jî tûşî daketin û hilkişînan, xitimandina bibe. Lê belê, tiştê esas ew e, ku pêvajoya aşitîyê wekî îro bi ser wan astegîyan bikeve, ku derdikevin pêşîta wê, û ber bi hedefa xwe ve pêş de here. Bêguman ev pêşveçûn, berhemeke dijwarîyên dîrokî ye û ev dijwarî dê di meşa welêt û pêrgalê ya ber bi demokrasîyê de, dê alîkar bin. Jixwe, taybetmendîyên pirsgirêka Kurdî, wekî mînak nivîsara derbarê zemîneya lihevkerinê, qala ji nû ve nirxandina avabûna îdarî û dewletî ya welêt, têkilîya navbera dewlet-civak-sîyaset û rejîma sîyasî dike û çareserîya pirsgirêka Kurdî di vê çarçoveyê de bi bi nav dike. Ka divê çi werin kirin, mijarên lihevkerinê, ku rê li çareserîyeke mayînde vekin, çi ne, çarçoveya axaftinên alîyan yên di vê cîhetê de, ji raya giştî re hat aşkere kirin. Em bixêz bikin: Ev 10 made di esasê de, li ser nexşerêya Öcalan teşe stendine. Ev yek sê xalan destnîşan dike: 1. Hatîye tescîl kirin, ku du alîyên pirsgirêkê hene. 2. Di vê çarçoveyê de hatîye ragihandin, ku pêvajoya çareserîyê dê li ser

muzakereyan bimeşe. 3. Di warê pêşketina pêvajoyê de, navbera danîna çekan û gavên ku di meseleya Kurdî de dê werin avêtin (ji tarîfa hevvelatîbûnê heta xwe-birêvebirinê), paralelbûnek hatîye tespît kirin. Ferqa bingehîn a Bihara 2013ê û Bihara 2015ê ev e. Bêgûman, ji niha û pê ve jî ev pêvajo dê tûşî daketin û hilkişînan, xitimandinan bibe. Lê belê, esas ew e, ku sînorek hat bezandin, tabûyeke nû hat şikenandin...”

Lê belê, ev asta herî bilind a pêvajoya çareserîyê, di heman demê de bû destpêka berjêrçûyîna jî.

Di serî de civîna çapemenîyê, qonaxa ku gihaştinê, ji hêla her du alîyan ve, bi awayekî keyfî hat şîrove kirin, wekî navgînekê hat bi kar anîn û meseleya lihevkerinê bi lez û bez veguherî navgîneke pevçûnê. Daketina ji lûtkeyê, ku di wê gavê de dest pê kiribû, îro bi hemû hêza xwe ve berdewam dike. Qonaxa pêşîn a berjêrçûyîna ew serdem e, ku heta dawîya meha Tîrmehê ya îsal berdewam kir, ku hibijartinên giştî yê 7ê Pûşberê ya sala 2015 jî tê de ye. Di vê merheleyê de ji ber tengezarîyên ku rû dan, pêvajoya aşitîyê hat cemidandin. Qonaxa duyemîn jî, piştî êrîşa 20ê Tîrmehê ya DAÎŞê ya bi ser Pirsûsê dawîlêanîna rewşa bêçalakîyê, çalakîyên PKKê, bi destpêkirina operasyonên dewletê dawîlêanîna pêvajoya çareserîyê û serdema ‘ji nû ve çek’ê. Bi qewla Mesut Yegên ve hev kêşeya “an muzakere an jî serhildana gelêrî ya şoreşger’ dê piştî demekê rê lê vekirina, ku PKK li hin deveran bi çekan û bi awayekî fîlî xweserî ragihîne, di vê çarçoveyê de pêvçûn jî dê veguhere şerekî aşkere, li qadên bajaran pêk tê.

Pirsa ‘Ev berjêrçûn çima pêk hat?’ girîng e.

Berî ku em ji vê pirsê re, li bersiveke li ser nixandîna bigerin, hêja ye, ku em di herikîna dîrokê de, li wan bûyerên, ku vê berjêrçûyîna destnîşan dikin, binêrin û pêkhatên serdemî binxêz bikin.

2. ŞERÊ DESTHILATDARÎYÊ

Piştî ku bajarê Kurdan Kobanî, ku li Sûrîyeyê hema li ber sînora Tirkîyeyê ye, di payîza 2014ê de ji alîyê hêzên DAÎŞê ve hat dorpêç kirin, ev yek di navbera Tirkîye û Tevergera Kurdî de, di serdema pêvajoya aştîyê de qeyrana pêşîn a mezin pêk anî. Cudatîya paradîgmayê, ya navbera alîyan xweş eyan bûn, bi gotineke din, nakokî êdî teqîyan.²⁰ Rewş weha bû: Şerê navxweyî ya li Sûrîyeyê û wendabûna kontrola navendî, derfet dabûn Kurdan, ku li wê herêma li Bakurê welêt niştecih in, xwe bixwe bi rê ve bibin, û ji bo Tevergera Kurdî ya Tirkîyeyê jî, ku digel rêxistina sîyasî ya Kurdî ya herêmê di nav hev de ye, qadeke nû vebûbû, ku her ku diçe mezintir dibe. Ev yek rastîyek e, ku ev pêşveçûn qada tevgerê ya li pêşîya PKKê û asoyên wê yên sîyasî di asteke girîng de dorpêç kir. Texayyula sîyasî ya Kurdî, bi vê pêşveçûnê re ji gelek alîyan ve, di warê civakî, sîyasî û hetta di qada navneteweyî de leza xwe berz kir, li kêleka wê jî, Rojhilata Başûr a Tirkîyeyê û Rojhilata Bakur a Sûrîyeyê bi awayekî sembolîk ji holê rabûn û ketin nav pêvajoyekê, ku di warê civakî de rasterast, di warê sîyasî de jî nerasterat tev li hevdu bûn. Bi awayekî xwezayî, ev rewşa hanê di stratejîya tevgera Kurdî de pêkhateke dîyarker pêk anî, di bi nav kirina pêvajoya çareserîyê de ji bo Kurdan, mirov dibêje qey bûbû wekî pêş-şertek. Li hember vê yekê, “sîyaseta ji hev qut kirina Kurdên nav welêt û derveyî welêt” a dewleta Tirk, çima ku dewleta Tirk “hebûna avabûneke sîyasî ya Kurdî ya li Sûrîyeyê ji xwe re xeta sor didît”, çima ku çareserîya pirsgrêke “wekî entegrasyona demokratîk a nav sînorên neteweyî bi dike”, ev hemû bi vê rewşa nû re di nav nakokîyê de bû. Tengezarîya navbera alîyan bêhtir dibû, şert û qonaxên lihevkerinê jî zêdetir dibûn.

Bandora pêşîn a vê rewşê ya li ser pêvajoya çareserîyê û li ser têkiliyên navbera Tirk û Kurdan, bi wan bûyeran re derket holê, ku ji 6-8ê Cotmeha 2014ê de li Tirkîyeyê rû dan.²¹ Ev bûyer, dê rê lê vekirina ku ji bilî meseleya Rojava, nakokîyeke din a bingeîn a pêvajoya aştîyê derkeve holê: Ev nakokî, şerê desthilatdarîya sîyasî ya li Kurdîstana Tirkîyeyê ye.

---

²⁰ Derbarê vê mijarê de binêrin Ali Bayramoğlu, <http://www.democraticprogress.org/wp-content/uploads/2015/03/Ali-Bayramoglu-Feb-Assessment-3-languages1.pdf>

²¹ Ev bûyer cara pêşîn, piştî qeyrana Rojava rû dan, dema ku DAÎŞê di îlona 2014ê de bajarê Kurdan Kobanî, a li ser sînora Tirkîyeyê, dorpêç kir û xetera ketina bajêr hebû, komên Kurdan xwestin ku ji bo şermezar kirina polîtakayên Tirkîyeyê xwepêşandan li dar xistin. Tevergera sîyasî ya Kurdî, bi îddîayên xwe, ku digot AK Partî piştgiriyê dide DAÎŞê, bang li Kurdan kiribû, ku derkevin kolanan û bûyer li gelek bajaran veguherîn xwepêşandanên şiddetê.

Tevgerên kuçeyan, çalakîyên serhildananane ya PKKê, ku dixwaze mîlîtan û mîlîsan û gel bixe nav hev, pê ewlonebûna, ku bûyerên Kobanîyê (6-8ê Cotmeha 2014) bûn sedem, ku tê de 50 kesên jîyana xwe ji dest dan, gelek zor da dewletê û ew çewisand, ev hemû bûn sedem, ku di stratejîya dewletê guhertinek pêk were. AK Partî, Cotmeha 2014ê, ku bûyer rû dabûn, û pê ve dê daxwaza xwe ya “pergala giştî” bi taybetî bianîya zimên, qulikên krîtîk ên pergala giştî dê wekî meseleyeke encama tewangbarî û sûtîstîmala pêvajoya aştîyê bidîta û dê ev yek bikira yek ji pêş-şertên ji bo berdewamkirina pêvajoya çareserîyê. Ji pergala giştî mebest, bi qasî dîmenên çalakîyan, herweha dikare weha were bi nav kirin, ku PKKê ji her karûbarekî “dewletane”(dedgehî, asayîş, bac, tapu û hwd.) dûr keve, dev ji avakirina navendeke sîyasî berde û xwe ji pêvajoyên biryarstendinê ya bajar û navçeyan vekîşîne.

Ev têgih ji aliyê desthilatdarîya sîyasî ve wekî meseleyeke serdestîyê, wekî meseleyeke derbarê hebûna dweletê dihat bi nav kirin. Gaca pêşîn, ku desthilatdarîya sîyasî di vê çarçoveyê de avêt, pêşnûmaya Qanûna Ewlekarîya Navxweyî bû. Pêşnûma hema piştî bûyerên Kobanîyê, di 24ê Cotmeha 2014'an de şandin meclîsê, di 19ê Sibata 2015ê de li meclîsê hevdîtin li serî dest pê kirin û di 27ê Adara 2015 de qanûn hat pejirandin. Qanûn li ser wê esasê hatibû danîn, ku di bûyerên nav bajaran de hêzên ewlekarîyê bi leztir û karîger bersivê bidin. Qanûnê, di bûyerên komî û takekesî de selahîyetên hêzên ewlekarîyê berfirehtir dikir, kontrola dadwerî ya li ser wan sînorda dikir.²² Raya giştî ya demokratîk û Tevgera Sîyasî ya Kurdî li hember wan tedbîran nerazîbûneke mezin nîşan da. Ji bilî wan îddayan, ku digotin bi derketina vê qanûnê Tirkîye dê derbasî şert û mercên darbeyê bibe, pergaleke faşîst dê pêk were, polîs dê bibe xwedî selahîyeta qetlîamê, rexneyên ciddî jî hatin

---

²² Hin madeyê Qanûna Ewlekarîya Navxweyî, ku krîtîk in û di raya giştî de rê li nîqaşan vekirin, ev in:

- Di sîncan de, ku bi awayek komî hatine pêk anîn, selahîyeta polîs a girtina binçavan heta 48an e. Polîs, bi sedema ku ewlekarîya canî ya yê din dixê xeterê, herçend çalakîya wî kesî ne sîncan be jî, dikare di bin navê ‘binçavkirina pêşîlêgir’ de wî kesî ji cihê bûyerê dûr bixe.

- Polîs, bi fermana nivîskî ya amîrê xwe, di rewşên lezgin de, bi fermana devkî dikare ser, alav û wesayîta kesekî sah bike.

- Polîs, li hember wan kesên, ku bi molotof, teqemenî, sûtemenî, fetisandinê, birîndar kirinê û bi çekên wekî wan êrîş dikin, yan hewlê didin, ku êrîş bikin dikare bi qasî ku wî bêbandor bike çek bi kar bîne.

- Polîs, dikare bi fermana nivîskî ya Mudîrê Giştî yê Emnîyetê yan jî Serokî Daîreya Îstîxbaratê dikare ragihandina bi rêta telekomînîkasyonê tespît û guhdarî bike.

- Kesên ku amblem, nîşaneyên rêxistin û komên derqanûn bi ser wan de hebin an jî cilên wekî uniforma yan wekî wan ambleman li xwe bikin, kesên ku bi afîş, pankart, dovîz, wêne, lewha, alav û firaqên neqanûnî bi xwe re bigerin, dirûşmeyên bi vî rengî biqêrin yan bi bi cîhaza dengî biweşînin, ji 6 mehan heta 3 salan cezayê girtîgehê dixwin.

- Ên ku ji bo veşartina nasnameya xwe rûyên bi giştî yan bi qismî, bi alavên wekî caw bigirin û di xwepêşandan û meşan de beşdar bin, ev yek sîncan tê hesabandin.

- Walî, dikare fermanê bide polîs û mudîrên wan, ku kiryarên sîncekî bibînin. Walî, ji bilî sazgehên leşkerî, rêvebirîyên mahallî jî tê de, dikare wezîfeyê bide hemû sazgeh û dezgehên giştî yê wekî ambulans, keşok, mekîneyên kar û li gor zarûreta rewşê dikarin ji mekîne û alavên wan ên din sîncan werbigirin, wezîfe bidin, personelên wan.

- Li wan kesên, ku bi ya biryarên Walî nakin, dê ji 3 mehan heta 1 sal cezayê girtîgehê were birrîn.

kirin, ku dewleta huqûqê û mantiqa sîyasî dê li hember amûrên ewlekarîyê û zîhnîyeta ewlekarîyê dê paş de gavan biavêje. Tevgera sîyasî ya Kurdî him li ser vê pêla nerazîbûnê surf kir him jî da ku qada xwe biparêze, zimanekî sîyasî bi kar anî, ku ew pêl xurt dikir. Herweha alerjîya li dij Tayyip Erdoğan, ku li welêt heye, û ev ziman ketin nav hev. Heger mirov divê heqê wê bide, nîqaş bi qasî ku nîqasa demokrasîyê bû, ewqas jî şerekî ji bo 'parastina wana qadan, ku di fîlîyatê de xweser dibûn' û 'serdestîya sîyasî' bû.

Îro meseleya serdestî û kontrolkirina qadê wekî lêzêdebûneke nû an jî wekî pêkhatek e, ku nû lê hay bûn, yek ji du meseleyên bingehîn ên avabûnê pêk tînin, ku pêvajoya çareserîyê xitimînin, ku emê wan paşê bi awayekî berfireh rave bikin.

3. PÊŞREVÊN PEVÇÛNÊ

Herçend ku têkilî tengezar bûn, çima ku Erdoğan di cîheta 'berdewamkirinê' de îradeya xwe aşkere kir, Öcalan ket dewrê û bi lihevkirina digel wî civîna Dolmabahçeyê jî dikarî pêk were. Lê belê divê were gotin, ku tengezarî û pêbawer nebûna ku ji ber bûyerên Kobanîyê li cem hikûmetê peyda bû û ji ber Qanûna Ewlekarîya Navxweyî ji li cem alîyê Kurdî de peyda bû bi giştî nikaribû ji holê were rakirin. Pêkhateke din, ku van mercên tengezar xwedî dikirin, pêkhatina hilbijartinên giştî yên Pûşper a 2015ê bû. Rapirsîyên raya giştî cara pêşîn nîşan didan, ku partîyeke Kurdî, HDP dikarî bi ser benda neteweyî ya ji sedî 10 bikeve, û heger HDP bendê derbas bike, wateya wê jî ew bû, ku partîya desthiladarîyê AK Partî bi taybetî jî li Başûrê Rojhilat herî kêr 50-60 parlamenter ji dest bide. Rewşeke weha dê AK Partî, ku doza rejîma serokatîyê dike, ji piranîya destûrî kêr bihişt, belbî dikarî pêşî lê bigire, ku AKP bi tena serê xwe bibe hikûmet jî. HDPê zimanê xwe yê hilbijartinê li ser vê yekê ava kir. HPê di domahîya kampanyaya xwe de bi dirûşmeya "Emê nehêlin tu (Erdoğan) bibî serok" rêbazeke weha meşand, ku AK Partî, an ku hevparê xwe yê pêvajoya çareserîyê, ji xwe re kir hedef û li erdê xist. Hedef, ew bû, ku dengên Kurdî, ku AK Partî distîne bikişîne ber xwe de û Tirkên, ku ji ber Erdoğan û sîstema serokatîyê tirs û fikar li cem wan peyda dibû, dengên wan jî bistîne. Di vî warî de "Tirkîyeyîbûn" bû dirûşmeya din a HDPê. Divê mirov sedemên wê yekê, ku civîna Dolmabahçeyê bi lez û bez veguherî mijareke pevçûnê, di van şert û mercan de bigere. Ev civîna, ku di erefeya hilbijartinan de pêk hat, di bin bandor û sîya wê reqabeta sîyasî de ma, ku qala wê hat kirin. Alîyan rêyên weha ji xwe re hilbijartin, ku hevdu tawanbar kirin û civîn bi giştî bi awayekî din şîrove kirin. Merhele, di destpêka meha Adarê de gihaşt wê astê,

ku serokkomar Tayyip Erdoğan dîyar kir, ku “ew civîna Dolmabahçeyê û dîmena ku li wê derê derketibû holê xelet didît.”

Di wê nîqaşê de, ku roja piştî civînê dest pê kir, alîyê Kurdî, balkêş e, bi awayekî mesafe nêzîk lihevkerinê bû. Jê teqşîr kirin, ku weha xuya bikin, ku bi AK Partî re di nav têkilîyêke nêzîk de ne. Demirtaş hema piştî civînê gotinên “hikûmet bi qasî serê derzîyê bawerî nade” bi kar anî, li dû wê jî, di heman rojê jî Qendîlê hin daxuyanî hatin, ku civîn wekî, ku ne girîng e, nîşan didan.

Piştî demekê, herçend alîyê Kurdî ji bo alîyê din pêbawer nebûna xwe aşkere kir jî, lihevkerin ji xwe re kir bingeh, nivîsara ku ji alîyê wan ve hatibû xwendin, wekî “nivîsara hevpar” û wekî “nivîsara lihevkerinê” aşkere kir.

Wan angaşî kir, ku hevdîtinên ji bo teşe dayîna nivîsarê, ku bi hikûmetê re hatibû kirin, divê di vê çarçoveyê de were şîrove kirin. Paşê gaveke din pêş de çûn û li ser esasê “di wan şîlanan de, ku tê hevparî asgarî pêk hatîye” ragihandin, ku ev pêş-merc e, ku Öcalan ji PKKê re banga kongreya bêçekkirinê bike. Pêş-merc, pejirandin wan 10 madeyên nivîsarê bû. Alîyê Kurdî daxwaz kir, ku li gor wê yekê tiştên hewce werin kirin. Tiştên hewce ew bûn, ku muzakere derhal di çarçoveya wan 10 madeyan de dest pê bikin. Desthilatdarîya sîyasî jî digot, wan destûr dabûn, ku nivîsara Kurdan were xwendin, di vî warî de hevdîtin hatine kirin, wekî din lihevkerineke din nîne²³. Hikûmet binxêz dikir, ku divê kongreya bêçekkirinê, ku nivîsara Kurdan de hebû, were kom kirin. Hetta hin wezîran daxuyanîyên weha jî dan, ku qey Qendîl hawî Öcalan nake, desthilatdarî di vê qonaxê de, helwêsta xwe, ku pêvajoya çareserîyê bi berdana çekan ve girê dida, kûrtir kir, Dolmabahçeyê berdî teqşîr dikir, ku gotina lihevkerinê, gotina alîyê din bi kar bîne.

4. FAKTORA ERDOĞAN Û KAMPANYAYA HILBIJARTINAN

Bena ku hatibû jidandin di 20ê Adarê ya 2015ê de qetîya. Erdoğan, berî ku derkeve gera xwe ya Ukraynayê ji rojnamegeran re daxuyanîyek dabû û tê de derbarê Desteya Çavdêrîyê de

²³ Wekî mînak alîkarê serokwezîr û berdevkê hikûmetê Bülent Arınç digot civîna çapemenîyê du hefte dereng ketîye, di vê demê de wan nivîsara alîyê Kurdî nirxandîye û ji sedî 60ê wê dane guherandin.

weha dipeyivî:

“Ez wê bi awayekî erênî nabînim. Di dema serwezîrîya xwe jî, dema ji min pirsîn, ka çawa dibînim, heger komek ji nav mirovên aqilmend here, min wê demê jî gotibû, ku ev van tiştan rast nabînim. Ev ne tiştên rast in. Wekî her welatan de dibe, ji destpêka vî karî û pê ve dezgehên îstîbaratê vê pêvajoya di asta pêşîn de bi rê ve dibin. Rêvebirina vî karî, tiştê ku dikeve ser milên hikûmetê di nav wê pêvajoyê de, ku daye dest pê kirin, berdewam bike...”

Daxuyanîyeke ji vêya tûjtir, piştî çend saetan, bi wan daxuyanîyan bihatana, ku li ser rêya Ukraynayê dabûn. Ez jî yek ji wan rojnamegeran bûm, ku di wê firokeyê de bi serokkomar Erdoğan re bûn. Li ser pirsên min ên him derbarê Desteya Çavdêrîyê û him jî Dolmabahçeyê de, ev bersiv bidana min û roja din hewayê pêvajoya çareserîyê dê bicemidîyana:

Li Dîyarbekirê pîrozbahîyên Newrozê hene û di vê Newrozê de çav lê ye, ku ji bo danîna çekan bangeke aşkere were kirin. Bendewarîya we çî ne?

Ev bi salan e, ez li bendê me, ev ne nû ye. Divê mirov cih bi cih kirinê bibîne. Ê ku polîtîkayên pişavtinê ji dolê rakirine, desthilatdarîya me ye. Piştî ku ew ji holê rabûn, gelo mirov hîna dikare bibêje, li vî welatî pirsgirêka Kurdî heye? Dibe ku pirsgirêkên hevvelatîyên min ên Kurd hebin, pirsgirêkên hevvelatîyên min ên Tirk hebin. Lê belê, mixabin li vî welatî hin kes hene, ku bi gotina pirsgirêka Kurdî rê li cudagerîyê vedikin, ji vê yekê sûdê werdigirin. Ji vê derê sîyaseta Kurdperwerîyê dikin ve ji vê vê Kurdperwerîya sîyasî sûdê werdigirin...

Heger pirsgirêka Kurdî tune be û heger her tişt di asteke mezin de hatibe çareser kirin, mebesta wî tiştî, ku em dibêjin pêvajoya aşîyê, çî ye? Wekî mînak, di 28ê Sibatê de li Dolmabahçeyê nivîsarek hat xwendin.

Nivîsarek na, du nivîsar hatin xwendin. Nivîsara ku wan xwen û ya ku Yalçın Beg xwend bi giştî ji hev cihê ne. Heger hûn bala xwe bidin, ew ne heman nivîsar bûn.

Gelo wateya wan 10 madeyan, ku nivîsara wan de hebûn, ne ew e, ku qet nebe bi HDPê re bi awayekî hevdîtin pêk hatîye?

Ez civîna wê derê jî rast nabînim. Ji ber ku di vê civînê de ez bixwe rast nabînim, ku alîkarê serokwezîr ê hikûmetê, digel komekê, ku niha di parlamentoyê de ne, li kêleka hev wêneyeke weha bidin. Heger hewce be, berîya wê dikare hevlekî me bi wan re hevdîtinan pêk bîne û daxuyani dikarî bihata dayîn. Lê belê, wekî ku di wê civînê de pêk hat, nabe ku derkevin pêşîya çapemenîyê û du nivîsarên cihê werin ragihandin. Tiştêkî weha tu car pêk nehatîye. Ez vê yekê rast nabînim. Derbarê nivîsara deh madeyî de jî; di wê

nivîsarê de banga demokrasîyê nîne. Daxuyanîyek din heye, ku paşê alîkarê serokwezîr da. Berevajî ya wan hemûyan e. Anku tiştê nîne, ku bi giştî li hev du digirin. Wê demê wan hevdîtina çi kirin? Mirov dikare ji vêya re bibêje ragidandina hevpar?²⁴

We gotibû, hûn desteya çavdêriyê rast nabînin. Niha jî hûn dibêjin, hûn hevdîtina Dolmabahçeyê rast nabînin. Hûn ew kes in, ku we pêvajoy da dest pê kirin. Îradeya we, biryara we nebûna jixwe mirov nikaribû bigihîsta vê merheleyê. Berî ku hûn bibin serokkomar jî, we got hûnê bi awayekî berdewam peygirîya vî karî bikin. Hikûmet jixwe di van mijaran de her tim bi we dişewire. Li alîyekî em li hikûmetê dinêrin, paşê hûn dibêjin, ew ne rast bû.

Mêze bikin. Ne weha ye, ku hikûmet û serokwezîr gav û saet her mijarekê nîqaş dikin. Li wê derê wan tasarrufên xwe bi kar anîne. Lê belê, heqê min jî heye ke bêjin, ez ji vê rewşê aciz bûme. Tiştê ku min got ev bû. Di dema serokwezîriya min de jî hatibû rojevê, ku komeke weha ya ji mirovên aqilmend were şandin. Wan ji min ev pirsî û min jî got, ez rast nabînim. Îcar, ev tişt jixwe dihat zanîn lê dîsa jî tiştêkî weha tê kirin, lê heger dîsa ev pirs ji min bikin, divê ez dîsa heman tiştî bibêjim. Jixwe, dîsa bi heman awayekî dibêjim, ez jê ne razî me.

Gelo hûn bi giştî li dij hebûna desteya çavdêriyê ne?

Komên mirovên aqilmend min ava kirin. Lê ez rast nabînim, ku desteyeke weha bişînin giravê. Carekê tiştêkî weha derket. Bila 15 kes here. 10 kes here. Ev karesateke din e. Ev gavek e, ji bo zêde kirina meşruîyeta giravê ye. Lewma, ev gaveke xeternak e.

Îcar, em di vê qoanxê de pêvajoya aştiyê çawa fêhm bikin?

Pêvajoya çareserîyê ne meseleyek e, ku bi tenê li ser meseleya Kurdî hatîye ava kirin. Meseleya pêvajoyê li ser wê yekê hatîye ava kirin; ku li Başûrê rojhilata, li Rojhilat, li tevahîya welatê me bila mirin werin sekinandin, bila dayîk nema bigirîn. Pêvajo gaveke ji bo wan hemûyan e. Wekî hûn dizanin, gava wê ya pêşîn 'Vekirina Demokratîk' e. Paşê Projeya Yekîtiya Netweî û Biratî ye. Piştî wê, me got Pêvajoya Çareserîyê. Anku pêvajoyeke weha pêş ket. Ev pêvajo ji pirsgirêka Kurdî cihê ye. Derbarê wan kesan de, ku gotina pirsgirêka Kurdî bi kar tînin, her tim dibêjim, hin kes dibêjin qey polîtîkayên red, înkâr û pişavtinê hîna jî berdewam dikin...''

²⁴ Di 17ê Tîrmehê de Erdoğan li ser heman mijarê weha dubare dikir: "Ez gotina Mutabaqata Dolmabahçeyê tu car qebûl nakim. Li wê derê hikûmetek heye, li alîyê din jî partîyeye sîyasî heye, ku gruba wan heye. Ma hûna mutabaqata çi, çawa dikin? Heger gaveke derbarê sibêroja welatê me de were avêtin, cihê wê parlamento ye. Ev heger bi awayekî hêzdar ji parlamentoyê derkeve wê demê nirxêke wê çêdibe. Bi wan kesan re, ku piştî xwe spartine rêxistina cudaxwaz, mirov nikare mutabaqatê bike, fikra tiştêkî weha nî nabe."'

Van gotinên serokkomar Tayyip Erdoğan dê bi lez û bez encamên xwe bidina. Meseleya desteya çavdêriyê dê bihata hilanîn, hikûmetê dê careke din û bi xurtî “ewlekarîya giştî” derbixista pêşî, bihata wê merheleyê, ku bigotana êdî ew hatine sînora wan gavan, ku bihatana avêtin.

Piştî vê serdemê, kampanyay hilbijartinan hat, ku Erdoğan jî bi awayekî çalاک tê de beşdar bû. Di vê kampanyayê de, wekî ku me berê jî gotibû, reqabeta herî mezin li ser meseleya benda hilbijartinan û piraniya destûrî navbera AK Partî û HDPê de pêk hat. Pêvajoya çareseriyê jî di vê kampanyayê de û di vê reqabetê de cihê girîng girt û bi piranî wekî amûr hat bikar anîn. Erdoğan, bajar bi bajar gerîya û mîtîng li dar xistin, di wan mîtîngan de HDP û helwesta tevgera Kurdî ya beranber pêvajoya aştiyê ji xwe kirin hedef. Li aliyekî ve Erdoğan gotareke bi kar anî, ku mesafeya navbera HDP ê û PKKê tune hesiband, wekî zimanê berê tevgera Kurdî wekî terorîst bi nav kir. Li aliyê din de jî helwesta xwe, ku pêvajoya çareseriyê bi wê şertê girê da, ku rêxistin çekên xwe deyne, û fikra muzakereyan bi giştî red dikir, bi gotinên “Pirsgirêka Kurdî nîne”, “mase nîne”, “muzakere nîne” yekser hişktir kir û bi helwesteke ewlekarîperest meşîya. Li hember vê yekê, HDP jî ket nav helwestekê, ku digot desthilatdarîya AK Partî ya bi tena serê xwe bi faşizmê re yeksan e, û zimanek pêş xist, ku digot Erdoğan ji ber sedemên şexsî, ji bo ku dîktatorîya xwe damezirîne dev ji lihevkirina Dolmabahçeyê berdaye.

Dema mirov li kampanyaya hilbijartinan dinêre ev tespîteke aşkere ye: Du aliyên ku pêvajoya aştiyê bi hev re dimeşînin û di nav temaseke nêz de ne, vê carê xwe spartin xitimandinên pêvajoyê, ew ji xwe re kirin amûr û çek û li hember hev rabûn. Helwesta HDPê, ku rasterast AK Partî û Erdoğan ji xwe re kir hedefe, pêbawer nebûnê kûrtir kir û bawerîya desthilatdarîyê ya ji bo pêvajoya çareseriyê bi awayekî psîkolojîk qels kir. Herweha, zimanê ‘negasyonîst’ ê Erdoğan, bi ser de jî di dema bûyerên Kobaniyê de rûyê hişk ê dewletê gihastin hevdu û li cem aliyê Kurdî bûn sedeme bêhêvîtiyê.

Divê mirov guhertina helwesta Erdoğan, ku bi bûyerên Kobaniyê dest pê kir û bi kampanyaya hilbijartinan tûjtî bû, çawa rave bike?

Di vî warî de, divê mirov çar pêkhatan binxêz bike, ku ketine nav nav.

Wekî me berê jî got, bûyerên Kobanîyê bû sedem, ku li cem dewlet, desthilatdarîya sîyasî û bi taybetî jî li cem Erdoğan ew bawerî peyda bibe, ku PKK sîyaseteke dualî dimeşîne, li herêma Kurdistan meseleya serdestîya sîyasî wekî rîskeke ciddî were dîtin. Li hember sîyaseta dualî ya tevgera Kurdî, ku rêxistin rabû vî karî, (him lêgerîna entegrasyonê him jî hewldanên îqame kirina otorîteya dewletê), dewletê bi temkîn tevgerîya, her rewşekê, ku ewlekarîya giştî xera bike û vekîşîna gêrîla kir pêş-şertên pêvajoya aştîyê. Ev hemû encamên bê têgihîştinê ne. Ev têgihîştin, paradîgmaya dewletê, ku li ser danîna çekan ava bûyer, xurttir kir. Merc û kampanyayên hîlbijartinê îfade û bi kar anîna wan yekser guncan kirin.

Pêkhateke din, ku vê yekê tamam dike pêşveçûnên li Rojava (ku Kurd li dor kantonan derbasî rêvebirîyeke xweser bûn, qeyrana Kobanîyê, hevkarîya navbera koalîsyona navneteweyî û PYDê) û şewaza ku ka dewlet wê çawa têdighîje. Çawa ku tevgera Kurdî ya Tirkîyeyê li Bakurê Sûrîyeyê reh berdide, gelheyê bi ser Kurdistan re standartîze dike, îddîa, hewldan û derfetên ava kirina korîdoreke Kurdî, ev hemû ji bo dewletê rîska di bin kontrola PKKê de damezirandina dezgeheke sîyasî ya Kurdî tîne rojevê, ewan jî xalên hessas ên mayînde yên Erdoğan û sistemê pêk anîn. Hessasîyetê Rojava ya dewletê bi hessasîyeta ewlekarîya giştî re bû yek û zemîneyek amade kir ji bo ku di bin rêvebirî û kontrola Erdoğan de stratejîyek were terxan kirin. Ev terxan kirin dikare weha were bi nav kirin, ku li hember rîskên heyî û pêşveçûnan pêvajoya çareserîyê datîne ser nigan, ku tevna netewe dewletê diparêze ji vê hêlê de li pêşîya daxwazên Kurdistan sînoran datîne.

Pêkhateya sêyemîn ew e, ku bandora cudahîya paradîgmayê ya navbera alîyan de, di asta biryar giran de bi lêzêdebûnên nû û dozînen subjektîf ên sîyasî her ku diçe zêdetir dibe. Tevî hemû gavên ku hatin avêtin, serokkomar Tayyip Erdoğan bi nav kirina bingeheîn a pêvajoya çareserîyê neguherand. Erdoğan weha bawer dike, ku di hawîrdoreke demokratîk de û heger çek jî werin berdan ew pirsgirêk dê holê rabe. Bi salan e dubare dike ka çiqas girîngîyê dide wê yekê, ku zexta ku çekan hildiberînin ji holê rabe. Bi gavên ku heta niha wî hatine avêtine, wekî mînak dawî lê anîna înkara şewazên wekî Kurd tunene, pirsgirêka Kurdî tune, wekî mînak berfirehtir kirina qada azadîyan, wekî mînak naskirina hin mafên çandî, Erdoğan weha bawer dike, ku cudagerî û bi vî awayî jî pirsgirêka Kurdî ji holê radibe û bi gavên ku di destûreke nû ya pêkan de werin avêtin jî, ev yek dê were xurttir kirin.

Pêkhateya çaremîn jî rasterast di derbarê hilbijartinan de ye. Tiştên ku gotarên AK Partî û Erdoğan di çarçoveya wan rojan de misoger kirin, stratejîyeke populîst û berjewendîperest a hilbijartinan bû. Dema ku Serokkomar Erdoğan, berîya hilbijartinên 7ê pûşperî li dû piranîyeke destûrî, ku rê li derbasbûna rejîma serokatîyê veke, wî dizanîbû ku çavkanîya sereke ya dengên wî der û dorên muhafazakar in. Rapirsên raya giştî, ku berîya hilbijartinan hatibûn li dar xistin, destnîşan dikirin ku di dengên MHP ya neteweperest de hinekî zêdebûnek heye, hilbijêrên ku ji ber pêvajoya çareserîyê tirs û fikar dikirin, lêzêdebûna wan a di serdema du salî, ku AK Partî tê de derbe xwaribûn, ev hemû di nav wan mijaran de bûn, ku Erdoğan û AK Partîyê hiş û bala xwe didan ser. Bi ser wan de jî, çima ku HDPê jî bi heman sedeman zor da AK Partîyê, ev ziman hê bêhtir tûjtir bû. Jixwe, hin gotinên tûj ên Erdoğan, ji tespîteke derbarê pirsgerêka Kurdî wêdetir, dikare wekî bersiva kampanya û zimanê HDPê û Demirtaş were şîrove kirin. Hema piştî hilbijartinan serokwezîr Davutoğlu civîneke nirxandinê li dar xist, ku ez jî tê de beşdar bûn. Di wir de ji serokwezîr pirsîn “we çima usluba xwe ewqas şiband a Erdoğan, we zimanekî gelek neteweperest bikar anî, ku qet li we nedihat”. Wî jî got, “Rapirsên ku ber bi dawîya kampanyayê hatibûn kirin, nîşan didan ku em ber bi jêrî ji sedî 40 diçûn, da ku hilbijêr û dangan konsolîde bikim min serî li vê şêwazê da.” Di dawîyê de, asta ku hişkbûna gotaran, ku di sedema hilbijartinan de gihastinê, encama bikaranîna pêvajoya çareserîyê ya wekî amûrek bû, di kampanyayê de. Yek ji nîşaneyên wê yên aşkere jî ev gotin bûn, ku di beyannameya hilbijartinê ya AK Partîyê de, di pirçûkçeya “Peymana 100 madeyî ya Tirkîyeya Nû” de cih digirtin, ku ji alîyê serokwezîr Davutoğlu ve bixwe hatibû nivîsandin: “derbasbûna ji avabûna merkezîyetî ber bi adem-i merkezîtet û temsîliyeta cudahîyên civakî...” Ev pêşnîyar, ji bo pêvajoya aşîyê, wê pêngava pêkan a din destnîşan dikir, ku merheleya wê rojê, ku ew tê de bûn, dê musaade bikirina (bi kêmî ve Davutoğlu û hevkarên wî weha bawer dikirin). Lê belê, piştî hilbijartinan hin pêşveçûn rê li nermbûnekê venekirin nehiştin li azîneya sîyasî û pêvajoya çareserîyê vegezin, tengezarî her ku çû zêdetir bû û berdewam kir.

5. HILBIJARTINÊN GIŞTÎ YÊN 7Ê PÛŞPERA 2015Ê

Encamên hilbijartinên 7ê Pûşpera 2015ê weha bû, ku piştî 13 salan AK Partîyê nikaribû piranîya hewce bistîne, ku bikaribe hikûmetê ava bike. Li gor hilbijartinên berîya wê, hilbijartinên giştî yên 2011ê, AK Partîyê dora 9 dersedê dengên xwe wenda kirin û ji sedî 40,66 deng stendin. Lê belê nûnerê qanûnî yê tevgera sîyasî ya Kurdî HDP jî bi ser bendewarîyan de serkeftinek bi dest xist û ji sedî 13 deng stendin û 80 parlamenter şandin Meclîsa Mezin a Gel a Tirkîyeyê (TBMM) a 550 kesî.

Gelek sedemên wê yekê hene, ka AK Partîyê çima deng wenda kirin. Dosyeyên gendelîyê, otorîterbûn û şexsîbûna desthilatdarîyê, dawîlêhatina pêla reformhez, şerê digel cemaata Gülen a li ser kontrolkirina dewletê, ev hemû ew sedem in, mirov dikare hema carekê de rêz bike. Li kêleka wan, pirsên “Gelo di wenda kirina dengên partîya desthilatdarîyê de para pêvajoya çareserîyê heye û hebe çiqas e?” pirsên diyarker û girîng in, ku derdikevin pêşîya me. Di vî warî de, du nîşaneyên aşkere hene, ku mirov serî lê bide. Nîşaneyê pêşîn, ew deng in, ku AK Partîyê li Anatolyaya Navîn a neteweperest-muhafazakar, ku herî zêde ew bi mesafe li pêvajoya aştîyê dinêrin, ji dest da MHP ya dijberî pêvajoya aştîyê. Dengên ku li seranserî Tirkîyeyê ji AK Partîyê derbasî MHPê bûne ji sedî 4 in û ev jî (di nav xwe de) ji sedî 40 ê wan dangan e, ku AK Partîyê ji dest dan. Hejmarên ji Anatolya Navîn, ku bi xwe nîşankarekî krîtîk e, gelek balkêş in û bi ser herêmên din de ne: Li gor hilbijartinên giştî yên 2011ê AKPê li Kayserîyê dengên xwe ji sedî 12,5 kêr kirin, MHPê jî ji sedî 9,5 zêde kirin. Di heman hilbijartinan de, AKPê li Sêwazê ji sedî 6 deng wenda kirin, MHPê jî ji sedî 8 zêde kirin. Li Yozgatê dengên AKPê ji sedî 8,28 kêmtir bûn, ên MHPê 9,19 zêdetir bûn. Li Kırıkkale radeya wenda kirin û bi dest xistinê 11 bi 9 e. Li Aksarayê jî ji sedî 8 û ji sedî 12 ye.

Ev tablo nîşan dide, ku wekî li gelek welatên cur bi cur, ku wekî gelek hikûmetên ku radibin vî karî û rîsk distînin, AK Partî jî divê berdelekê bide. Herweha hêjayî gotinê ye, wekî ku qurmayên AK Partîyê, ku di nirxandinên xwe yên piştî hilbijartinan de gelek caran anîn zimên, bawer dikin, ku yek ji sedemên sereke yên wenda kirina dangan de pêvajoya çareserîyê heye û hewlê didin li gor wê helwesta xwe diyar bikin.

Di vî warî de, nîşaneyê duyemîn a aşkere, ew deng in ku AK Partîyê li Rojhilat û Başûrê Rojhilat li hember HDPê ji dest dan. Di vî warî de, pêşveçûnên der û dora pêvajoya çareserîyê bandoreke berevajî kirin. Di bûyerên Kobanîyê de helwesta desthilatdarîyê, serhildana 6-8ê Cotmehê, gengeşîyên li ser qanûna ewlekarîya navxweyî, vegera Erdoğan û AK Partîyê bo wî zimanê ewlekarîperest, ku salên 90î tîne bîra mirov, daxuyanîyên wekî ‘pêvajo, mase, pirsgirêk’ nîne, ev hemû cara pêşîn bûn sedem, ku li herêmên Kurdistan bi awayekî weha tûj deng werin wenda kirin. Li Rojhilat û Başûrê Rojhilat a Anatolyayê, li gor hilbijartinên berê dengên AK Partîyê ji sedî 51 ket ji sedî 34-35. Heger bivê mirov çend mînakên bide, Li Agirîyê AK Partîyê ji sedî 30 wenda kirin, dengên HDPê li Agirî, Hekarî, Mûş û Wanê bi ser 70îyan ketin, li Hekarî gihaşt ji sedî 85, li Amedê 78, li Mêrdîn 72. Cara pêşîn li Bêdlîs û Qersê

piranîya dengan wergirtin.

Li hember van encaman, bi qasî HDP û AK Partîyê, mirov dikare bala xwe bide MHPê jî, ku dengên xwe ji sedî 13 rakirin ji sedî 17 û bibêje, di hilbijartinên giştî yên 7ê Pûşpera 2015ê de di warê yelpazeya sîyasî de bi tenê encamên tûj dernexistin holê, lê herweha ji bo partîyên sîyasî jî in nîşane dan, ka ewê bandoreke çawa li ser sîyasetên wan ên pêvajoya aştîyê bike.

Dema mirov encaman di warê pêvajoya aştîyê de binêre serkeftina ku HPê bi dest xist, helbet, ji nerazîbûna dengên Kurdan a beranber AK Partîyê wêdetir e. Serpêhatîya partîbûna li ser zemîneya legal a tevgera sîyasî ya Kurdî, ku di sala 1990î de bi HEP re dest pê kir, girtina partîyên sîyasî, li ser esasa damezirandina partîyên nû, ji wê rojê û vir ve, bi DEP, HADEP, DEHAP, DTP, BDP û HDPê re berdewam dike. Ji ber astengîya ku benda netewî ya ji sedî 10 anî heta niha ev partî yan bi hevbendîya digel partîyên din yan jî bi namzetên serbixwe dikarî bikevin meclîsê. Û ji salên 90î û vir ve asta dengên wan li seranserî welêt navbera ji sedî 4 heta ji sedî 7 dihat guhertin. Hilbijartinên 7ê Pûşpera 2015ê yekemîn hilbijartin bû, ku tevgera sîyasî ya Kurdî wekî partîyek ket pêşbirkê, dikarî bikeve meclîsê û asta xwe ya herî bilind, ji sedî 7, bi rehetî derbas kir.

Du alîyên alaqa hilbijêran a ji bo HDPê hebûn. Alîyê yekemîn, qeyrana giran, ku muxalefeta sîyasî ya Tirkîyeyê tûş bûbû û bêhêvîtiya kûr ku wê belav dikir. Di nav 13 salên dawî de ji CHPê heta MHPê partîyên muxalefetê, nikarî li hember sîyasetên AK Partîyê alternatîfan hilberînin, li dû demokratîkbûn û pêvajoya guherîna de man û dîmenek weha dan, ku nedihîşt mirov xeyala desthilatdarîyeke din jî bike. Li kêleka vê valahîyê, di hawîrdoreke weha de, ku li hember desthilatdarîya sîyasî û sîstema partîya serdest nerazîbûn zêde bûbû, HDP (wekî mînak di hilbijartinên serokomarîyê de) bi gotara Tirkîyeyîbûnê derket holê, di vê çarçoveyê de bi qasî ku girî da çareserîya pirsgirêka Kurdî herweha nîrx û daxwazên civakî yên ku bilind dibin, wekî meseleyên jîngehî, hessasîyetên zayendî, sekulerîzma azadîxwaz, demorkasîya beşdar bixêz kirin û îddîaya xwe ya temsîl kirina muxalefetê danî holê û têgihîştineke weha peya kir, ku dibe partîya sîstemê. Komeke hilbijêran, ku deng nadin û nedin AK Partîyê, hêvîya xwe ji CHPê birrîne, di hilbijartinên serokomarîyê de di van şert û mercan de berê xwe dan Demirtaş û HDPê ji xwe re di asta 1,5 heta ji sedî 2 komeke nû ya hilbijêran bi dest xistibû. Di hilbijartinên 7ê Pûşperê de jî HDP, tenha partî bû ku heger bikaribe ser bendê keve, bi hejmara parlamenterên xwe dikarî hêza AK Partîyê bişkîne,

lewma hin dengên nerazîbûnê yan jî yên emanet berê xwe dan vê partîya sîyasî. Dengên piştgirî û nerazîbûnê, ku HDPê di van hîlbijartinan de bi dest xist, li gor hesabên ku piştî hîlbijartinan hatin kirin dora ji sedî 3 de ne.

Alîyê duyemîn jî ew w, ku dengên Kurdan bi taybetî li Rojhilat û Başûrê Rojhilat cara pêşî di asteke girîng de li cem HDPê kom bûn.

Li herêmen Kurdan, yek ji wan a oldar-muhafazakar, a din jî sekuler-çepgir du rehên sîyasî bi salan e hene, gelek partiyên rastgir li deverên wekî Ruha, Bêdlîs, Batman xwedî depoyeke hêzdar a dangan bûn. AK Partîye, partîyeke sîyasî ye, ku ev kelepûr wekî mîrat stand. Serkeftinên aborî, civakî û sîyaseta piştgirîyê yên AK Partîyê, zêdebûna sermayeguzarîya li Başûrê Rojhilat, helwêsta wê, ku ji sala 2005ê û pê ve dûrî xeta neteweperestîyê disekine, dengên wê hê zêdetir kiribûn. Di meha Pûşper a sala 2015ê de, çima ku dengên Kurdan li cem HDP kom bûn, li herême ji sedî 15 yê dangan ji AK Partîyê derbasî HDPê bûn, ev bi qasî ku ji ber wê yekê ye, ku partîya desthilatdarîyê vegeerîya zimanê înkare lê herweha ji ber wê yekê ye, ku hesasiyeta Rojava bi xurt kirina xeyala Kurdî û hesta aîdiyetê hîlbijêrên Kurd dorpêç kirin; seferberîya li cem Kurdan e, ku heger tevgera sîyasî ya Kurdî bi ser benda netewî keve û li gor pêvajoya aştiyê îddîaya dîrokî deyne holê.

Herweha di warê hesata aîdiyetê de, li cem hawîrdorên oldar jî kurdbûn bi awayekî aşkere pêş de derket, ev yek jî di warê girseyîbûna tevgera sîyasî de wekî çeng kirineke bi ser sînorekê ye. Lê divê di vê çarçoveyê de di pêvaoya aştiyê de kevanek were vekirin. Yek ji wan astên krîtîk, ku pêvajoya çareserîyê di nav wan 2,5'an de gihaşt ew e, ku êdî hewldanên rêvebirina xwe-bixwe ya Kurdan di nav civakê de meşruîyetek bi dest xistin û ev yek bi ser têgihên wekî serbilindî, demokrasî ji asta psîkolojîk ber bi asta sîyasî bûye û berfirehî û xwezayîbûn bi dest xistin.

Ev binxêzkirinên hîlbijartinan, têgihîştinên ji hev cuda yên hîlbijêran yên derbarê pêvajoya aştiyê de, xitimandin û qeyranên berîya hîlbijartinan re hatin ser hev û bandora xwe li ser serdema piştî 7ê pûşperê jî dikin.

Ev rewş, herçend AK Partî û HDP dikarin bi hev re hikûmetê ava bikin jî, nahêle ku ew her du partî nêzî hev bibin. HDPê di kampanyaya xwe ya hilbijartinan de soz dabû ku bi AK Partî re hevparîyê neke, di gotarên xwe de AK Partî û DAÎŞ wekî hev nîşan da; AKP jî bi HDPê ne bawer e û ji ber nerazîbûna hilbijêran ditirsîya û lewma hewlê dida ku mesafeya navbera xwe zêdetir bike, di warê têkilî û hevdu bandora kirina her du alîyên pêvajoya çareserîyê de encamên neyî bi xwe re anîn.

6. BILANÇOYA NAVBERÊ

Derbarê wê qonaxê de, ku hema piştî hilbijartinên 7ê pûşperê gihaştinê de mirov dikare bîlanço yeke çawa derxe?

Em hinekî paş de herin. Tê zanîn, ku hewldana dawî ya aştîyê, di destpêka sala 2013ê de, destpêkir, ku Erdoğan pêvajoya çareserîyê ragihand. Li dû wê, bêçalakî ket dewrê, hevdiîtinên navbera Îmralî û dewletê ji raya giştî re hatin aşkere kirin. Paşê, dema ku di Newroza 2013ê de li Amedê nameya Öcalan li pêşîya girseyan hat xwendin, ev ji alîyê hemû televîzyonan ve bi awayekî zindî hat weşandin. Hema piştî wê, desteyên mirovên aqilmend hatin damezirandin û wan jî hewl da, ku li çar alîyên Tirkîyeyê girîngîya fikra aştîyê vebêjin. Navbera HDP-Îmralî-dewlet-desthilatdariya siyasî de pirên bi qedeme hatin ava kirin, derbarê muzakereyên pêkan de çarçove qanûnek hat derxistin û dawîya dawî di destpêka salan 2015ê de civîna navdar a Dolmabahçeyê hat li dar xistin. Bi vî awayî du sal buhurîn.

Ev hemû pêngav, tevî kêlîyên qeyranê ku carna rû dan, wekî mînak pêşveçûnên xerabker ên wekî bûyerên Kobanîyê, berdewam kirin û li dû hev hatin; berdewamî û hevgirtinek pêk anîn, merheleyên rêya ku meşîyan destnîşan kirin.

Herweha, pirsgirêkeke bingeîn a derbarê avabûnê de, ku ji destpêkê ve hebû, û du pêkhateyên dîrokî-siyasî, ku paşê bi demê re derketin holê û bi vê pirsgirêke ketine nav hev, xalên hessas ên vê pêvajoyê pêk anîn.

Pirsgirêka derbarê avabûnê de, bendewarîyên AK Partî û tevgera Kurdî yê ji pêvajoya aşîyê ne, cudatîya paradîgmayê ya navbera wan de ye. Hedefa enîya hikûmetê ew bû, ku meseleya Kurdî bi ser berfirehkirina mafên takekesî û qada sîyasî û herweha bi ser hêzdartir kirina rêvebirîyên heremî were çareser kirin. Ji bo AK Partîyê, pêş-şerta wê yekê ew bû, ku PKK çek deyne. Li dû wê, bi rêya hin hemleyên baştirkirinê, guhertinên destûrî û entegrasyona demokratîk pirsgirêk wê bixwe ji holê rabûna, hîna jî bawer dikin ku ewê rabe. Lê belê ji bo tevgera sîyasî ya Kurdî, hedefa eslî ew e, ku Kurd xwe bixwe bi rê ve bibin, efûyeke giştî, perwerdehiya bi zimanê dayîkê, serbest berdana Öcalan û bi ser wan re jî şêweyeke xweserîyeke hêzdar.

Ev ferqa avabûnê ji roja ewil ve rê li gelek pirsgirêkan, rawestandînan, astengîyên bi nav kirinan vekirin. Ji alîyê din de jî, alîyan helwest û daxwazên xwe yê nav pêvajoyê bi ser vê ferqê de ava kirin. Hemû hemleyên sîyasî, tawanbarkirin, zordayîn, daxuyanî, ku ji raya giştî re aşkere bûn, di vê çarçoveyê de; bi hewldana alîyan a ji bo meşrû kirina paradîgmayên xwe hat pêk anîn. Bi vî awayî ev ferq ji alîyekî ve derket pêş, ji alîyê din de jî hat paşguh kirin û weha rê meşîyan.

Ev meqes bi lêzêdebûnên nû, bi demê re hê bêhtir vebû. Lêzêdebûnê bi taybetmendîyên dîrokî û sîyasî, ji bo alîyan derfet, hemle, daxwaz û berxwedan jî bi xwe re anîn.

Ê pêşî ew bû, ku PKKê, partîya wê ya bira YPGê li Sûrîyeyê li ser xeta sînora Tirkîyeyê, kanton ava kirin û li Rojava formula xweserî û xwe-rêvebirin, ku Öcalan û PKKê xwezî dikin, derfet dît ku were sepandin. Çawa ku ev derfet ji bo Kurdan û tevgera Kurdî bû şertek, ku bê wê nabe, bi qasî pêvajoya aşîyê û hetta carna jî, nemaze jî di demên dawî de jê bêhtir girîngî bi dest xist. Ji bo dewleta Tirk du dîmenên vê pêşveçûnê hene: Rêxistina ku dewlet dixwaze tune bike, berevajî wê ji xwe re qadeke jîyana nû, berfirehbûn û hebûnê bi dest dixwe, tevgera Kurdî ya Tirkîyeyê di warê sîyasî û civakî de bi Bakurê Sûrîyeyê re êdî dibû yek. Tirkîyeyê ev rewş him wekî xetereka ji bo meseleya xwe ya Kurdî him jî wekî rîska avabûna “dewleta PKKê” ya li Başûrê dixwend. Ev xwendin, bû sedeme, ku bi qasî zimanê ewlekarîyê, amûrên ewlekarîyê jî bikevin dewrê.

Lêzêdebûna duyemîn, di navbera 6-8ê Cotmehê de di dema bûyerên Kobanîyê yê li

Tirkîyeyê derketin holê. Di encama van çalakîyan de, agahî û fikarên dewletê, ku li herêmên Kurdan avabûnên KCKê dest pê kiriye bikeve şûna otorîteyên dewletê, rêxistinê bi vê wesfê bi ser mîlîsên xwe bi rêxistin dibe û reh berdide, di testekê re derbas bû û aşkere bû. Meseleya kontrolkirina qadê ji bo dewletê êdî pêştirîyek bi dest xist.

Piştî ku Rojava û kontrol kirina qadan, ji bo stratejîyên alîyan her ku çû bêhtir girîngî bi dest xist, êdî hêdî hêdî bûn du faktorên sereke, ku bandorê li ser stratejîya alîyan dikin.

7. QEYRANA DUYEMÎN A ROJAVA

Tam hefteyek piştî hilbijartinên 7ê Pûşperê pêşveçûneke krîtîk rû da, ku ev nakokî hinekî din tûjtir kir. Tel Abyad, ku ji meha gulanê û pê ve bi piştgirîya esmanî ya hêzên koalîsyonê di bin dorpêçkirina YPGê de bû, ket û ji destê DAÎŞê hat derxistin. Bêguman ev pêşveçûn him ji bo YPGê û tevgera Kurdî û him jî ji bo Tirkîyeyê xwedî girîngîyeke stratejîk e.

Kurdên Sûrîyeyê, li ser xeta 911 kîlometre ya sînora Tirkîyeyê wekî sê kantonan hatine bi rêxistin kirin. Li herî Rojhilat, cîranê Iraqê kantona Cizîrê, li Rojava kantona Efrînê, ku jî cihê ku lê diqede, bi tenê 30 km dûrî Deryaya Spî ye, li naverastê jî kantona Kobanîyê cih digire. Di Navbera kantonên Cizîrê û Kobanîyê korîdora Tel Abyad, navbera kantonên Kobanî û Efrînê jî xeta Cerablûsê di destê DAÎŞê de ne. Lewma, peywendîya navbera sê kantonan ji hev qut bûn. Di 15ê Pûşperê de bi ketina el Abyadê re, qadên qutbûnê daket yekî, kantonên Cizîrê û Kobanîyê bi awayekî bûn yek. Ev yekbûn çiqas bi stratejîya Kurdî li hev dikir, çiqas Kurd pê şad bûn ewqasî jî li dijî hessasîyetên Tirkîyeyê bû. Vê yekê li Enqereyê di asta nerazîbûn û acizbûnê de hestek pêk anî. Bi gotineke din, tevgera Kurdî di wê bawerîyê de bû wan di rêya reh berdan û berfirehbûnê de bi piştgirîya koalîsyona navneteweyî de gaveke mezin avêt, ji Qendîlê jî daxuyanîyên bi vî rengî dihatin; lê belê ji bo sîyasetên Tirkîyeyê îhtîmala avabûna dewleteke PKKê ya li Başûrê sînorên wê êdî dibû pirsgerêkeke ciddî.

Di van şert û mercan de, di Tîrmeha 2015ê de êdî qonaxeke nû ya qeyrana Rojava dest pê kir, ev mesele avabûnî dê careke din derketa pêşîya têkilîyên Tirk û Kurdan û pêşîya pêvajoya çareserîyê.

Di domahîya sînora Tirkîyeyê piştî ku bera DAÎŞê dan alîyê rojava, îhtîmala ku YPGê çemê Feradê derbas ke û xwe bigihîne Efrînê û her sê kantonên Kurdî bibin yek, êdî ji alîyê Tirkîyeyê ve wekî “fîkarên sîyaseta avakirina korîdoreke Kurdî, li vê herêmê hewldanên Kurdkirina gelheyê tên kirin/dê werin kirin û avabûneke pêkan a dewletekê, ku ev hemû destnîşan dikin, dihat bi nav kirin û Tirkîye bi awayekî rasterast û aşkere dibêje dewlete Kurdî nabe were qebûl kirin û ew rîskeke ewlekarîyê ye.

Serokwezîr di axaftina xwe ya 26ê Pûşperê de digot, “*Em dê tu caran nehêlin, ku li Başûrê (Bakur) Sûrîyeyê dewletek were damezirandin. Em dê çavên xwe li hember guhertina tevna demografîk a vê derê negirin. Berdela wê çî be bila be, emê pêşî lê bigirin.*” Li cem dewlet û hawîrdorên desthilatdarîyê wekî hedef du stratejî dihatin bilêvkirin, ku xeta Cerablûs a navbera Efrîn û Kobanî him ji DAÎŞê were paqij kirin him jî nekeve destê YPGê. Dihat gotin, ku li vê derê bi qasî 90 km’yan herêmeke ewlekarîyê were pêk anîn. Li dû vê yekê, di çapemenîyê de, bi taybetî jî di rojnameyên nêzî hikûmetê de dihat nivîsandin, ku Tirkîye dê li Sûrîyeyê operasyonekê li dar bixe û amadehîya avakirina herêmeke ewlekarîyê dike û vediguherî kampanyayeke şer. Ev hewayê di çapemenîyê de, piştî ku wezaretê derve ket dewrê û bi çapemenîyê re têkilîyên rêberî danîn, hat şikenandin. Tiştê ku mijara gotinê bû, ne operasyonek bû dê bihata dest pê kirin, lê operasyonek bû, ku heger hewce be dikare were kirin, ev yek bi awayekî hişyarî û pêşandina hêzê bû.²⁵

Wateya van hemû pêşveçûnan ji bo pêvajoya aştîyê çî ne? Min din nivîsa xwe ya 1ê Tîrmeha 2015ê de bersiveke weha dabû vê pirsê:

“Mêzînên nû yên piştî hîlbijartinan û pêşveçûnên li herêmê wê bena cudatîya paradîgmayê ziravtir dikin. Ev cara pêşî e, ku pêvajoya aştîyê bi rîskeke weha mezin a qut bûnê re rû bi rû dimîne. Encama pêşî a pêşveçûnan ew e, ku ji bo sîstemê tewereya sereke ya meseleya Kurdî êdî ne “pêvajoya çareserîyê û sîyaseta” e lê belê “fîkara netewî û helwesta ewlekarîperest” dikeve şûna wê. Dema ku mirov statuya PYD-PKKê jî tê de mêzînên li herêmê, tevî refleksa

²⁵ Serencama vê brîfîngê ev e:

- Ji ber sînora xwe ya 911 kîlometreyî û ji ber helwesta xwe ya aşkere ya li dire rejîma Esadê, welatê ku di bin rîska mezin de ye, Tirkîye ye. Di civata navneteweyî de li dij DAÎŞê cih digire. Kurd di vê çarçoveyê de (tevî nerazîbûna Tirkîyeyê) di serî de ji DYAYê ji koalîsyona navneteweyî piştgirîyê distîne û statuyên xwe yên herêmê meşrû dikin û zexmtir dikin.

- Di van demên dawî de, nîqaşên li ser mudaxaleyeke li dij Sûrîyeyê û pêk anîna korîdoreke ewlekarîyê ne tenê hewldaneke ji bo pêşî lê girtina yekkirina kantonên Kurdî lê herweha fîkara pêşî lê girtina wê yekê ye, ku DAÎŞ rojavayê sînora Tirkîyeyê bi dest bixe û vê yekê bi hevkarîyeke digel Esat bike. Ji ber ku, di rewşeke weha de, derîyên sînorê yên Öncüpınar û Cilvegözü dikevin bin kontrola DAÎŞê, hemû rêyên peywendîyê yên Tirkîyeyê yên bi Sûrîyeyê re tên girtin û rê lê vedike, ku pêleke din a koçberan werin Tirkîyeyê. Li hember vê yekê tedbîrên sîyasî û dîplomatîk tên stendin. Alternatîfêke me ya mudaxaleyeke bi tena serê me nîne.

kelepûrî ya dewletê, ku bi AK Partîyê re bûye yek, li ber çavan ragire, tu nîşaneyek nîne, ku ev pevguhertin tişteki demoborî ye. Aşkere ye, ku ev rewl li ser pêvajoya çareserîyê zexteke mezin e û dikare li Tirkîye, Iraq û Sûrîyeyê rê li pevçûn û qeyranan veke. Encama duyemîn, bi av û hewayê Tirkîyeyê re têkildar e, ku di warê têgihîştina sîyasî de nerazîbûn û nav xwe de girtî ye. Ev av û hewa, leza wê meylê ye, ku di sîyaset, çapemenî û raya giştî ya muhafazakar de bi dest xistîye. Ev meyl, pirsgirêk yan jî tengezarî û binketinên li welêt, qeyranên ku rû didin, bi ser mantiqeke komploger, bi binxêzkirineke mubalaxa kirî ya aqileke bilind, destekî ji derve, dijmê ji derve, bi dîzaynên Rojava û Îsraîl-navend rave dike. Bi ser vê av û hewayê re li alîyekî, di serî de meseleya Kurdî hemûn pirsgirêkên navxweyî derdixin derveyî qada nîqaş, rexne, çareser kirina xetayan, sîyaseta rastkirinê, lêpîrs kirinan, bi gotineke aşkeretir dikişînin qadeke 'derveyî sîyasetê' û dikin meseleyeke yek teweriyê û tarîf a dewletê, bi gotinên 'teknîk' û 'rêxistin', 'berjewendî' û 'taktîk' tînin bi nav kirin. Ji alîyê din, bawerîya ku dibêje bi taybetî li herêmê hêzên navneteweyî, wekî mînak DYA hewlê didin ku dewleteke Kurdî damezirînin, vê yekê dîzaynê dikin, êdî dibe pêkhateya sereke, ku pirsgirêka Kurdî bi nav dike. Pêdiviyên navxweyî û demokratîk, şîlan êdî ji lîstikê dikevin, berjewendiyên netewî û mecbûrîyetên sîyasetê, berjewendî derdikein pêş. Ev rewşeke aşkere ye, ku faktora duyemîn bi faktora pêşîn re ketîye nav hev. Dîyar e, ku ev rewş him li ser têgihîştina pirsgirêka Kurdî him jî li ser pêvajoya çareserîyê zexteke berevajî dike, bi awayekî rê li polarîzasyonê nû vedike."

Ketina Tel Abyadê bi xwe re wê yekê jî anî, ku Tirkîye derbarê PYD û DAÎŞê de li hin tedbîran bigere. Li hember pêşveçûnên nû yên li Rojava, karbidestên wezaretê karên derve digotin, "tedbîrên dîplomatîk û sîyasî tînin standin". Wateya herî razber a vê daxuyanîyê peywendiyên navbera Tirkîye û DYA'yê bûn, ku derbarê hevkarîya li herêmê de bûn. Meha Gulanê, di dema seredana Hakan Fidan a bo DYA'yê vekirina binkeya hewayî ya Încirlik ji bo koalîsyona navneteweyî, pêkanîna herêmeke ewle ya li Cerablûsê û lîstina Tirkîyeyê ya roleke çalaktir piştî ketina Tel Abyadê ji bo Tirkîyeyê girîngîyek bi dest xist û leztir bû. Di 18ê Tirmehê de, di wan hevdihtinan de, ku navbera John Allen û Feridun Sinirlioğlu de li ser vê mijarê lihevkişînek derket. Nirxandina 27ê Tirmehê ya 2015ê ya nûnerê Washingtonê yê rojnameya Hürriyetê Tolga Tanış, li ser vê mijarê taswîreke baş dike:

"Yek ji sedemên girîng ên biryara Încirlikê ew bû, ku Partîya bira ya PKKê, PYD dema ku li Bakurê Sûrîyeyê li dij DAÎŞê şer dike, digel DYA'yê re têkilîyêke nêzîk danî, ku her ku diçe pêş dikeve û bi xêra vê yekê li herêmê pêş dikeve. Ne xelet e, ku mirov bibêje, ihtîmala ku Kurd xwe bigihînin kantona dawî ya li bakurê rojava û ji sedî 80ê sînora Tirkîye û Sûrîyeyê bixin bin kontrola xwe, rêyên ku têkilîyên DYA û PYDê ji PKKê re vekin, zor da Tirkîyeyê, ku bi DYA'yê re

hevkarîyê bike. Jixwe, bendewarîya herî a Enqereyê ji wê hevkarîya digel DYAyê, ku dê ji nû ve were ava kirin, ew e, ku li hember hessasîyên ji ber Kurdan êdî Emerîkî bêhtir hestîyar bin. Îcar nigê duyemîn a plana Erdoğan. Tirkîye li devera navbera Cerablûs û Azez, Kurdan naxwaze. DAÎŞê jî naxwaze...”

8. QEYRANA SÊYEMÎN A ROJAVA

Nerazîbûna DAÎŞê ya li hember vê peymanê êrîşa Pirsûsê ya 20ê Tîrmehê bû.²⁶ Ev êrîşê di warê têkilîyên navbera Tirkîye û tevgera Kurdî de, ya rast di tengezarîya herdu alîyan de werçerxanek bû.

Di 21ê Tîrmehê de hevseroka KCKê Besê Hozat, AK Partî wekî berpîrsîyara vê êrîşê ragihand, heman rojê de ji parlamenterên HDPê jî daxuyanîyên heman rengî hatin. 22ê Tîrmehê li Serêkanîyê du polîs hatin kuştin. Baskê çekdar ê PKKê HPG, berpîrsîyarîya êrîşê wekî “bersivdayîna Pirsûsê” hilgirt ser xwe. Di 23ê Tîrmehê de, di bersivdayîneke din de polîsekî din hat kuştin. Heman rojê, DAÎŞê li ser sînor êrîş bi ser yekîneyeke Tirkan û di 24ê Tîrmehê de firokeyên Tirk hedefên DAÎŞê bombebaran kirin. Tevgera Kurdî îddîa kir, ku Tirkîyeyê wekî hewldana veşartina Pirsûsê û xapandinê ev yek kiriye. Dîsa heman rojê encamên hevdiîtinên Tirkîye û DYAyê hatin aşkere kirin û binke ji bo bikaranîna koalîsyona navneteweyî hatin vekirin. Tirkîye êdî radibû roleke çalaktir. Herweha dihat îddîa kirin, ku Tirkîyeyê garantî stendîye, ku PYD derbasî rojavayê çemenê Firadê neben.²⁷ Lê roja 25ê Tîrmehê hêzên ezmanî yên Tirk ne tenê li mewzîyên DAÎŞê lê herweha li kampên PKKê jî dan.

Encama herî girîng a, van rêza 4 rojî ya bûyeran ew bû, ku li rewşa bêçalakî dawî hat û qut bûna, ku di pêvajoya çareserîyê pêk hat.

PYD, ku li Rojava tenha hêza herêmî ye, ku tevî koalîsyona navneteweyî li dij DAÎŞê şer dike, vê rewşa xwe ne tenê ji bo Bakurê Sûrîyeya ya xwezayî, rêxistinî û hevaheng ji xwe bike

²⁶ Di encama êrîşeke bombeyî de, ku di 20ê Tîrmehê de li parêzgeha Ruha, li navçeya Pirsûsê pêk hat, 34 ciwan hatin kuştin, zêdetirî 100 heb jî hatin birîndar kirin.

²⁷ Daxuyanîya Wezaretê Derve ya bi tarîxa 24ê Tîrmehê ya sala 2015an weha ye: “Desteya Wezîran, li ser esasa selahîyeta ku di 2ê Cotmehê ya sala 2014ê de ji TBMMê wergirtiye, destûr daye DYA û hin welatên herêmî jî tê de endamên din ên koalîsyona navnetewî, ku guncan werin diîtin, ku wesayîten hewayî yên bi însan yan jî bê însan li binkeyên welatê me bi cih bikin. Di herekatên behs kirî de helbet endamên Hêzên Asîmanî yên Tirk jî dê werin wezîfedar kirin.”

avantaj bi kar tîne lê belê herweha wekî amûreke meşrûiyeta navneteweyî didît. Sîyaseta wan a sereke ew bû, ku Tirkîye nekeve wê herêmê. Dîsa di cîheta heman hedefê de, îddîaya ku DAÎŞ bi awayekî çalak bi Tirkîyê re hevkarîyê dike, bi awayekî bi hêz û hetta bi mubalaxa hat bi kar anîn. Aşkere ye, ku peyman a DYA û Tirkîyeyê, tevgera Kurdî, ku stratejîyeke weha dimeşîne, aciz kir. Tirkîye ku wekî aktoreke herêmî li hember DAÎŞê bû hevpareke çalak a koalîsyona navneteweyî, ev yek wekî rîskeke pêkan hat dîtin, ku PYD îmtîyaza xwe ji dest bide û qada wê ya tevgerê teng be. PKKê, êrîşa Pirsûsê xist stûyê hikûmeta Tirk, danîna hev kêşeya ‘DAÎŞ yeksan Tirkîye’, çalakîyên bersivdayînê, daxuyanîyên ku dibêjin lêdana kampên PKKê ewê bi kêrî DAÎŞê were, ev hemû encamên vê hessasîyeta sîyasî û hewldanên avakirina raya giştî ne.

Di dawîlêhatina pêvajoya çareserîyê de faktoreke lezker jî ew e, ku piştî ketin Tel Abyadê alîyê Tirk lez da peyman a Tirk û Emerîkî, bi gotineke din, mêzînên nû yên Rojava, reqabeta li herêmê ya navbera Tirkîye û tevgera Kurdî de di vî warî de lez û beztir kir.

Aşkere ye, ku pevçûnên ku ji nû ve dest pê kirin, ne dikare bi îddîayên tevgera Kurdî were rave kirin, ku dibêjin tevger bersiva operasyonên dewletê dide, ne jî dikare, hawê ku desthilatdarîya sîyasî binxêz dike, ku ev reaksiyonên dewletê ne, li hember çalakîyên PKKê nîşan dide, were rave kirin. Pirsgirêk di asteke girîng de, ji ber wan dînamîkan, ku tev li pêvajoyê bûne, û ji wan stratejîyan, ku di encama wê de derketine holê, peyda dibe. Pêvajoya aştiyê, bi vê rewşa xwe ya heyî, bi dînamîkên ku di nav xwe de dihewîne, ji ber qut bûna paradîgmayê, nikarî bersiva helwest, bendewarî û stratejîya alîyan bide, hemû hewldan û zordayînê di vî warî de jî bê encam man û di dawiyê de şer û pevçûn careke din rûn dan.

Rewş û mêzînên nû, ku li Rojava derketin holê, ku di vê nirxandinê de em bi awayekî razber binxêz dikin, ji bo alîyekî bû sedem, ku li Başûrê rojhilat xwesarî werin ragihandin, ji bo aliyê din jî bû sedem, ku ji bo pêşî girtina wan operasyonan li dar bixe, anku radeya ku ev şerê kontrola kirina qadan gihast, ji bo herdu alîyan jî ji ber ku herdu rewşên pêvajoya çareserîyê dorpêç nake û wan bê bersiv dihêle, êdî şiddet careke din wekî amûrekê xistin dewrê.

9. STRATEJÎYÊN NÛ: XWESERÎ Û EWLEKARÎ

Hêja ye, ku mirov tespîta xwe gaveke din pêş de bibe. Şerê destpêkirî, bi qasî ku bi sînorên erkên pêvajoya aştiyê têkildar e, herweha bi awayekî xwezayî alîyekî wê yê din jî heye, ku stratejîyên nû dorpêç dike.

Ka em pêşî ji hêla tevgera Kurdî ve li rewşê binêrin. Tevgera Kurdî û Tevgera Kurdî û yek ji pisporên girîng ên pirsgirêkê Prof. Dr. Mesut Yeğen, di nivîsa xwe ya bi sernavê “Şerê Şoreşger a Gelêrê”, ku di 21ê Îlona 2015ê de di Bashaber de hat weşandin, stratejîya nû ya PKKê bi zelalî bi nav dike:

“Hedefa mezin a PKKê jixwe tê zanîn. Xweserîya Demokratîk an jî Xwe-rêvebirî. PKK ya ku bi salan, bi rêbaza têkoşîna leşkerî ji bo Kurdistanê serbixwe, yekgirtî, sosyalîst xebat dimeşand, ev demek e, ji bo Kurdistanê xebatek dimeşîne, ku serbixwe nebûye, lê belê bi rêya xweserîya demokratîk an jî xwe-rêvebirinê hatîye ‘azad kirin’. Vê yekê jî, bi du rêyên alternatîf, bi du amûran dixwaze pêk bîne: Muzakere an jî Şerê Şoreşger a Gelêrî. PKKê ji 2011ê û vir ve dibêje, “müzakere, nebû bi rêya Şerê Şoreşger a Gelerî xweserîya demokratîk”. Li gor vê doktrîna nû alternatîfa muzakereyê êdî ne têkoşîna gêrîla ye, ku li çolterê tê dayîn, lê Şerê Şoreşger a Gelêrî ye, ku li ser esasa şerê nav bajarî e û mîlîtan û mîlîsên PKKê, bi girseyên Kurdan re dikevin nav hev. Û tê zanîn, wekî ku di Tîrmeha 2011ê de pêk hatibû, piştî hilweşîna qora dawî ya pêvajoya çareseriyê îro jî PKKê Şerê Şoreşger a Gelêrî ragihandîye.”

Gav û daxuyanîyên bi vî rengî, ku ji rêxistin, dezgehên Kurdî tîn, tespîtên Yeğen piştrast dikin.

Jixwe dora mehek piştî hîlbijartinan, hîna pevçûn gelek dûr bûn, di 11ê Tîrmehê 2015ê de KCKê bi daxuyanîyekê ragihandibû, ku wan agirbest bi dawî anîne. Bendav û qereqolên ku dewletê ava dike, ragihandina ji nû ve destpêkirina êrişan e.

Di 15ê Tîrmehê 2015ê de, di rojnameya Özgür Gündem de, gotareke hevseroka KCKê Besê Hozat a bi sernavê “pêvajoya nû pêvajoya şerê şoreşger a gelêrî ye” hat weşandin.

Di 19ê Tîrmeha 2015ê de jî hevserokê KCKê Cemil Bayik banga tahkîm kirin, berxwedan û çek rahiştinê dikir.

Li ser banga xweserîya fîlî ya endamê Konseya Rêvebir a KCKê Duran Kalkan, ji meha Tebaxê û pê ve, DBP (Partîya Demokrat a Herêmên) li çendîn bajarokan bi beşdarbûna serokê rêxistina bajêr û hebe bi beşdarbûna şaredaran dest bi ragihandin xweserîyan kir. Bi tenê nav meha Tebaxê de li 12 cihan xweserî hatin ragihandin. Bi dorê re, Şirnex/Navend di 10ê Tebaxa 2015, Sîlopîya 12ê Tebaxa 2015, Cizîra Botan 12ê Tebaxa 2015, Nisêbîn 12ê Tebaxa 2015, Hekarî/Geve 13ê Tebaxa 2015, Mûş/Gimgim 13ê Tebaxa 2015, Mûş/Kop 13ê Tebaxa 2015, Hekarî/Navend 14ê Tebaxa 2015, Amed/Sûr 14ê Tebaxa 2015, Amed/Farqîn 15ê Tebaxa 2015, Wan/Ertemêtan 15ê Tebaxa 2015, Wan/Elbak 16ê Tebaxa 2015 ew cih in, ku lê xweserî hatin ragihandin.

Di her yek ragihandin xweserîyê bi awayekî aşkere dihat gotin, ku li deverên ku xweserî hatin ragihandin, otorîteya KCKê dê bikeve şûna otorîteya dewletê. Wekî ku di daxuyanîya serokê rêxistina bajêr a Şirnexê Salih Gülenç de tê gotin:

“Wekî Meclîsa Gel a Şirnexê, hemû dezgehên dewletê, ku li bajêr hene ji bo me meşrûîyeta wan nemaye. Bi vî awayî tu tayîn kirîyên dewletê nikarin me bi rê ve bibin. Ji niha û pê ve wekî gel emê xwe-rêvebirîya xwe ji xwe re esas bigirin û li ser bingeha demokratîk emê jîyana xwe ava bikin. Li hember êrîşên ku ji niha û pê ve pêk werin emê xweparastina xwe ya demokratîk pêk bînin. Ji niha û pê ve emê him bajarê xwe, him jî xwe bixwe bi rê ve bibin. Emê nehêlin ewên din me bi rê ve bibin.”

Piştî vê merheleyê, mîlîsên PKKê da ku nehêlin, ku hêzên ewlekarîyên bikevin herêmên behs kirî û pêşî li serdestîya wan bigirin di serî de xendek kolandin û çalakîyên wekî kemîn danîne li dar xistin; dewletê jî van deran û herêmên dora wan wekî herêmên taybet ên ewlekarîyê ragihandin û paşê pevçûnên li kuçeyan hatin, qedexeya derketina derve hatin ragihandin û dîmenên weha derketin, tê de sivîlan zirar didîtin.

HDP ya ku bi serkeftina xwe ya 7ê pûşperî derket pêş, yekser piştî hîlbijartinan bi daxuyanî, hişyarî û rexneyên ji Qendîlê xistin hîzayê, ev yek di van hawîrdoran de rastîyeke girîng e. Tarîf kirina dengên ku HDPê stendin, daxuyanîyên ji bo sîno-darkirina Tirkîyeyîbûnê, hewldanên rexne kirina rêyên ku sîyasetmedarên HDPê dişopînin û daxuyanîyên wan ên bi mesafe yê ragihandina xweserîyan a bi çekdarî, mirov dikare wan di esasê de wekî hewldana pêşî lê girtina bûna wê ya “hêzeke navend-rev” a di nav tevgera Kurdî de û kontrol

kirina wê bi nav bike. Stratejîya şerê şoresger a gelêrî, dikare wekî hemleya şopandina nêz ve ya ragihandina fîlî û çekdarî ya xweserîyan a ji aliyê hemû parçeyên tevgera Kurdî ve were dîtin.

Di 28ê Îlonê de Murat Karayılan, di hevpeyîneke xwe ya digel rojnameya Politika bi van gotinan ji bo tevgera Kurdî wêneya mezin weha destnîşan dikir:

"Em 'ka sibê, du sibê ev bibe, ew bibe' na, em bi xwe dispêrin hêza xwe û şewaza xwe ya çareserîyê pêş dixin, hemleya pêk anîna Kurdistanê xweser a demokratîk wekî hemleyeke dîrokî dibînin û êdî em bi pêş dixin. Ji sedî 80ê ya erdê Hekarîyê tekez di kontrola gêrîla de ye. Dewleta Tirk nikare bikeve van deran. Erdê Şirnexê jî weha ye. Herweha Dersîm jî weha ye. Qismeke mezin a Amedê û Xerzan jî weha ye. Herêma Serhedî jî weha ye."

Stratejîya desthilatdarîya sîyasî jî bêguman bi hessasîyete mezin a li hember pêşveçûnên li Bakurê Sûrîyeyê, korîdora Kurdî wekî gefa hejmar yek û wekî meseleya ewlekarîyê dibîne û bi meylê careke din teşe girtiye. Gavên ku di vî warî de hatine avêtin, wekî mînak bi piştgirîya DYAyê hewldana avakirina herêmeke ewle ya navbera kantonên Efrîn û Kobanî, hewldanên danîna mesafeyê ya navbera PYDê û hêzên navneteweyî, hewldanên cuda kirina PYDê ji PKKê, di helwesta dewletê de derbasbûna ji sîyasetê ya ber bi asayîşê, hemû pê nebawerîya giştî ya li hember rêxistinê û wenda kirina pêbawerîya pêvajoya aşîyê bi xwe re anîn.

Lê belê, di dema dawî de ji bo desthilatdarîya sîyasî xala ku di esasê de dîyarker bû, ew pirsgerêk bû, ku PKKê bi ragihandinên fîlî ya xweserîyan û berxwedanan bir ser asta serdestîyê, ku dewlet wê wekî ewlekarîya giştî bi nav dike. Mirov dikare bibêje, ku dewlet gav bi gav hêza berxwedan û seferberîyê ye rêxistinê kifş dike. Jixwe, piştî bûyerên Kobanîyê weha dihat guman kirin, ku herêma dikare bi tedbîrên wekî Qanûna Ewlekarîya Navxweyî were kontrol kirin, lê belê tedbîrên qanûnî yên li dij avabûna dewletwarî ya li herêma bi êrîşa Pirsûsê û bûyerên li dû wê êdî ket qonaxê nû. Vê qonaxê stratejîya ewlekarîyê gav bi gav tûjtir kir. Di meha Tîrmehê de, helwesta ku li cem dewletê serdest bû ew bû, "Di paradîgmaya me de guhertinek nîne, pêvajoyê wê berdewam bike, lê belê divê em pêşî rêxistina ku li hewa ketîye binîne ser hîzayê, operasyon lewma tên li dar xistin." Mir dikare bibêje, ku hevkeşeya PKKê, ku dibêje "AK Partî yeksan e DAÎŞ" û di vê çarçoveyê de

berpîrsîyarîya êrîşa Pîrsûsê xist stûyê dewletê, daxuyanîyên dijwar ên HDPê û Qendîlê, yê bi vî rengî, bersivdayînên rêxistinê, kuştina sê polîsan, hewldanên revandin û serdegirtinan derfetek dan hikûmetê, ku wan tedbîran bisepîne, ku ev demek e plansazîya wê dikir.

Ev rewş, bi pêşveçûnên, ku di nav meha Tebaxê de pêk hatin, rê li hişyarîyeke din vekir û hat guhertin. Ev hişyarîya ku bi ragihandina xweserî û berxwedanê derket holê, derbarê kûrahîya mîlîtan û hêzên mîlîsên rêxistinê û îstîhqama sîyasî û leşkerî yê li herêma ye. Di nûçeyên rojnameyan de gelek caran derketin, ku di civînên bilind ên ewlekarîyê de nirxandinên weha tên kirin, ku PKK qada ku sîyaseta demokratîk vekirîyê ji bo tehkîm kirina hêza xwe bi kar tîne, "HDP piştî xwe dispêre hewldanên PKKê yê ji bo damezirandina dewletekê, li derveyê dewletê, da ku pêvajoyê careke din dest pê bike, divê ev ji holê rabin."

Gotinên serokkomar Erdoğan, *"em serdemeke dijwar dijîn, bi gavên ku me wekî projeya vekirina demokratîk avêtin, me pêvajoya çareserîyê xwest. Me xwest em wê di qonaxên pêşketî de bibînin. Di dema pêvajoya çareserîyê, walîyên me li gor talîmatên ku me dabûn, wekî niha nediketin nav operasyonan. Belkî xwe hinekî rast û durust bikin. Piştî vê yekê ew ketin nav serdemeke amadehîyê"* daxuyanîyên wî yê *"ji pêvajoya çareserîyê sûd wergirtin û Başûrê Rojhilat ji xwe re kirin cebîlxane"*, nîşdan dide ka di şerê kontrol kirina qadan û serdestîyê de dewlet tûşî çî dijwarîyan bûye û çawa pêştirîya ewlekarîyê xistîye dewrê.

Ji bo desthilatdarîya sîyasî qonaxa ku îro gihaştîye mirov dikare wekî, heta ku li herêma kontroleke maqûl pêk were mudaxale wê berdewam bikin. Jixwe daxuyanîyên serokkomar Erdoğan, ên serokwezîr Davutoğlu, alîkarê serokwezîr Akdoğan ku dibêjin *"heta paqijîyê operasyon wê berdewam bikin"* divê di vê çarçoveyê de werin dîtin.

Aşkere ye, ku rewş û sîyaser hêdî hêdî teşeya xwe diguherînin, ji hewldana anîna hîzayê, êdî derbasî sîyaseta paş de stendina qadê an jî kontrol kirinê bûne. Ev rewş, îro ji bo AK Partîyê wekî berdewamîya pêkan a pêvajoya aştîyê an jî wekî pêş-şerta destpêkirin pêvajoyeke nû tê bi lêv kirin.

Encam

Rewş weha ye: Pêvajoyeke hevdîtinan, ku ji bo alîyan bi bendewarî, nîyet û hedefan dest pê kiribû, îro, ji ber vê ferqa meqesê êdî hatîye merheleyeke weha, ku nema dikare bimeşe. Ji alîyekî mesafeya ku tevî ferqa meqesê hatîye meşandin û gihane qonaxa rû bi rû hatina daxwazan û hilberîna lihevkerinan. Ji alîyê din de, dînamîkên nû yên herêmê, pêkhatina qada hevpar a Kurdan, teze kirina xeyala Kurdî û bi taybetî jî bi ser Rojava re, dînamîkên pirsgerêka Kurdî ya Tirkîyeyê di cîhetekê de meşîyaye, ku zêde dibe û êdî xwe digihîne derveyî welêt.

Îcar, mirov dikare ji niha û pê ve çawa pêş de here?

Ji bo pêvajoya çareserîyê pêş de here, mirov dikare behsa sê qadên xitimandinê bike, ku divê werin vekirin.

Xitimîna pêşîn fişara “meseleya Rojava” ya li ser pêvajoya çareserîyê ye. Xitimîna duyemîn, kêma kirina mesafeya navbera “(bendewarîya Kurdan) muzakere û (sîyaseta hikûmetê) taqdir” e. Li vê derê berpîrsîyarîya sereke ya desthilatdarîya sîyasî ye. Di şûna wê yekê de, ku pêvajoya aşîyê bi awayekî yekalî, bi “aşîyên demokrasîyê” bi rê ve bibe, mirov dikare bi hevbandorîyê digel Kurdan biryarê bide, ka mijarên çareserîyê çi bibin û ew dê çawa werin sepandin. Di mijarên wekî tarîfa hevvelatîbûnê, rêvebirîyên herêmî de azîneyeke înteraktîf, bi awayekî muzakere, bi şerta ku biryarên stendî di dawîyê de pêşkêşî parlamentoyê were kirin, ew gav in, ku mirov dikare biavêje. Bêyî ku ev pêk were, pêş de çûn her ku diçe dijiwartir dibe.

Xala sêyemîn jî derbarê berpîrsîyarîyê de ye, ku dikeve ser milên alîyê Kurdî. Tevgera sîyasî ya Kurdî ev demek e, li ser esasa bûyîna parçeyê xweser a sîstemê, daxwaza xwe ya hevdîtinê digel dewletê tîne zimên û di demên dawî jî vê yekê pêk tîne. Lê belê heman tevger, li qada Kurdî wekî ku tevneke dewleteke paralel ava dike, li dû avabûnekê digere, ku dad, asayîş, tapû, malîye û hwd. di nav xwe de dihevine. Ev hemû îro du gavan pêk tîne, ku yek ber bi pêş ve, yek ber bi paş ve tê avêtin û nabe ku hevdem pêk werin. Bêyî ku Kurd vegehin ser xeta meşrûiyetperwer, ku desthilatdarîya sîyasî wekî “pergala giştî” bi nav dike, nikarin li bendê bin, ku hevdîtin kûrtir bin. Rêya ku divê li vê derê were şopandin, kontrol kirina vê qadê na, lê sazkirina wê ye. Ev saz kirin jî dikare bi lihevkerînekê re bi ser reforma rêvebirîyên herêmî bersivê bibîne.

Ev ne xitimandin in, ku mirov nikare çareser bike...

Ev gotinên Karayilan, ku di 28ê Îlonê de ji rojnameya Özgür Politika re peyivî, hêja ne ku li kêlekekê werin nivîsandin:

“Em naxwazin pêşî hilbijartinan bigirin. Lewma em li ser wê nîqaşê dikin. Paşê, da ku em tengezarîyên bixînin An jî da ku him li Tirkîyeyê, him jî li Kurdistanê xelk bikaribin di hawîrdoreke ewle de herin ser sindoqan, em dixwazin berpîrsîyarîyên xwe bînin cih. Hêvîdar im ji niha û pê ve pîrsgirêk dernexin. Em li ser vê yekê nîqaşê dikin; di rojên pêşîya me de emê helwesta xwe zelal bikin. Lê belê wekî ku min got, hewldaneke me ya ji bo bandor kirin yan pêşî lê girtina hilbijartina tu caran nabe. Heger alîyê din, ji bo çareserîyê sînyaleke vekirî bide, heger derî hinekî jî veke derîyê me vekirî ye...”

Jixwe, di 8-9ê Cotmehê de PKKê, ji ber serdema hilbijartinan û ji bo ku piştgirî bide HDPê agirbesteke yek alî ragihand.

Serokkomar Erdoğan jî di her fersendê de binxêz dike, ku “wî pêvajoya çareserîyê daye dest pê kirin, û di şert û mercên guncan de mirov dikare pêvajoyê careke din bide dest pê kirin.” Yek ji aktorên girîng ên pêvajoya aştîyê Beşir Atalay di 8ê Cotmehê de, di hevpeyvîna xwe ya digel Al Cezîrê weha peyivî:

“Ev pêvajo, pêvajoyên dijwar in. Daketin û hilkişin çê dibin, qut bûn çê dibin. Li her welatekî weha bûye. Bi giştî destpêkirin û temam bûna wê dora 9-10 sal diajo. Ew weha dibînim. Ez vê hawîrdora ku em tê de ne jî dîsa konjonturel dibînim. Çareserîya bingehîn a van pîrsgirêkan dîsa di xebatên bi wî rengî de pêk tên. Carna astengî jî çêdibin, carna hawê ku em dixwazin nameşin.”

Mirov dikare bibêje, ku mesele tarîfeke ji nû ve ya pêvajoya çareserîyê ye, ku pîrsgirêk û pêdivîyên nû dorpêç bike.

Beşa yekem bi dawî hat. Berjêçûneke bi hêz pêk hat. Lê belê wateya wê ne ew e, ku derîye lêvegerê hatiye girtin.

Herêmên Şîn: Herêmên Ewlekarîyê, ku ji Alîyê Dewletê ve Hatine Pêk Anîn

Herêmên Sor: Herêmên ku KCK û Meclîsên Gel Lê Xweserî Ragihandine

11 Guilford Street
London WC1N 1DH
United Kingdom
+44(0)203 206 9939

info@democraticprogress.org

www.democraticprogress.org

Twitter: @DPI_UK